

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

**Ένας «ιδιαίτερος δρόμος» στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας:
Η Ρουμανία επί Ν. Τσαουσέσκου, 1965 – 1989**

Κωνσταντίνος Τσουρέκης Ορφανίδης

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Κωνσταντίνα Ε. Μπότσιου

Πειραιάς 2023

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος. / The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς δεν υποδηλώνει αποδοχή της γνώμης του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά την καθηγήτρια κυρία Κωνσταντίνα Μπότσιου για την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές της καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της εργασίας. Η συμβολή της ήταν καθοριστική στο να εισαχθώ στο συναρπαστικό κόσμο της ιστορίας των Βαλκανίων.

Επιπλέον, ευχαριστώ όσες και όσους ξεχωριστά συνέβαλαν στην επιτυχή ολοκλήρωση του δύσκολου αυτού έργου.

Συντομογραφίες

ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΣΣΔ: Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

ΚΕ: Κεντρική Επιτροπή

ΚΕ ΚΚ: Κεντρική Επιτροπή Κομμουνιστικού Κόμματος

ΚΚ: Κομμουνιστικό Κόμμα

ΚΚΕ: Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας

ΚΚΣΕ: Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης

ΚΟΜΕΚΟΝ: Αναφέρεται στο Συμβούλιο για την Αμοιβαία Οικονομική Βοήθεια

ΛΔΓ: Λαϊκή (ή Λαοκρατική) Δημοκρατία της Γερμανίας

ΟΔΓ: Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΠΟΕ: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΡΚΚ (ή σε άλλη περίοδο ΚΚΡ): Ρουμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα (Κομμουνιστικό Κόμμα Ρουμανίας)

ΣτΒ: Σύμφωνο της Βαρσοβίας

СМΕА: Council for Mutual Economic Assistance

ΕΧΙΜ (Bank): Exports – Imports Bank

FRUS: Foreign Relations of the United States

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
<u>ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ</u>	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1</u>	
Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας	10
Ο Νικολάε Τσαουσέσκου και το διεθνές σύστημα	11
Ρουμανία και Σοβιετική Ένωση	15
Άνοιξη της Πράγας	18
Ο ρόλος του Ν. Τσαουσέσκου στην Άνοιξη της Πράγας	21
Ο πόλεμος των έξι ημερών και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν	24
Από το Δόγμα Μπρέζνιεφ στο «Δόγμα Σινάτρα»	25
Ο Τσαουσέσκου και οι ΗΠΑ	27
Η Ρουμανία... και οι άλλοι	32
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2</u>	
Η βαλκανική συνεργασία	36
Ο Τσαουσέσκου και η Δικτατορία των Συνταγματαρχών	41
Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία και η διάσπαση του ΚΚΕ το 1968	45
Διακυβέρνηση Καραμανλή: οι άριστες σχέσεις με τη Ρουμανία	51
<u>ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ</u>	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3</u>	
Εισαγωγή	54
Οι θέσεις του Ιουλίου	55
Ο κρατικός μηχανισμός και η ιδιαίτερη περίπτωση της Έλενας Τσαουσέσκου	61
Σεκουριτάτε	65
Οι κοινωνικές επιπτώσεις	71
Η ρουμανική κοινωνία	71
Η συστηματοποίηση	74
Ο νόμος περί αμβλώσεων και τα ορφανοτροφεία της «κόλασης»	76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Εισαγωγή	79
Η κρίση χρέους και η λιτότητα	83
Το «τέλος της Ιστορίας» για τη Ρουμανία: ο Δεκέμβρης του 1989 οδηγεί τη χώρα σε νέα εποχή	86
Λίγα λόγια για την επόμενη ημέρα στη Ρουμανία	89
<u>Συμπέρασμα</u>	91
<u>Πρωτογενείς πηγές</u>	96
<u>Βιβλιογραφία</u>	97

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία με τίτλο *Ένας «ιδιαιτέρος δρόμος» στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας: Η Ρουμανία επί Ν. Τσαουσέσκου, 1965 – 1989* αποτελεί μια προσπάθεια να παρουσιαστεί ο ιδιαίτερος χειρισμός των εξωτερικών σχέσεων της Ρουμανίας επί της προεδρίας του Νικολάε Τσαουσέσκου κατά την κομμουνιστική περίοδο αλλά και να αναλυθούν οι συνθήκες στο εσωτερικό της χώρας όπου ουσιαστικά διαμορφώθηκαν έπειτα από υιοθέτηση προτύπων διακυβέρνησης άλλων κρατών. Έμπνευση για το θέμα αποτέλεσε μια σύντομη μελέτη της ρουμανικής εξωτερικής πολιτικής όπου με ενδιαφέρον διαπιστώθηκε η άρνηση υπακοής στις οδηγίες της Μόσχας, η μετάβαση στον εθνικό κομμουνισμό, η προσπάθεια ικανοποίησης τόσο των κομμουνιστών συμμάχων του, όσο και των Δυτικών, η μεγάλη επιρροή του μοντέλου της Βόρειας Κορέας στον κρατικό μηχανισμό κ.α.

Η διπλωματική εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη όπου καθένα αποτελείται από δύο κεφάλαια. Στο πρώτο προσεγγίζεται η ρουμανική παρουσία στον Ψυχρό Πόλεμο και εντός του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η διπλωματία και ο γεωπολιτικός ρόλος της χώρας ξεκινώντας αρχικά από ένα γενικό πλαίσιο ορισμού του Συμφώνου της Βαρσοβίας αλλά και του προφίλ του Τσαουσέσκου στο διεθνές σύστημα και συνεχίζει στο ειδικό μέρος όπου αναφέρονται οι σχέσεις με την ΕΣΣΔ, ο ρόλος του στην Άνοιξη της Πράγας και σε άλλες δράσεις των Σοβιετικών, οι σχέσεις του με τις ΗΠΑ καθώς και οι επαφές με άλλες χώρες του πλανήτη.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και το δεύτερο κεφάλαιο το οποίο όμως εστιάζει στην παρουσία του Τσαουσέσκου στα Βαλκάνια. Στο σημείο αυτό γίνεται λόγος για τη βαλκανική συνεργασία, τις ελληνορουμανικές σχέσεις τόσο κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των συνταγματαρχών όσο και την περίοδο διακυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή αλλά και την ανάμειξη του Τσαουσέσκου στη διάσπαση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος.

Το δεύτερο μέρος εξειδικεύεται στην αποτύπωση του εσωτερικού της Ρουμανίας όπως αυτό διαμορφώθηκε από τον χειρισμό και τις αποφάσεις του Νικολάε Τσαουσέσκου αλλά και της συζύγου του. Αναλύονται, επίσης, οι συνθήκες που οδήγησαν στη σοβαρή οικονομική κρίση και στην κρίση χρέους κατευθύνοντας το καθεστώς προς την κατάρρευση. Το τρίτο κεφάλαιο ξεκινά με μια εισαγωγή στα πρώτα βήματα του Τσαουσέσκου στα ηνία του κομμουνιστικού κόμματος και στις αλλαγές που πραγματοποίησε εντός της ηγεσίας του. Έπειτα, γίνεται

αναφορά στις θέσεις του Ιουλίου οι οποίες εμπνευσμένες από την Κίνα και τη Βόρεια Κορέα αλλάζουν ριζικά το χαρακτήρα του Ρουμάνου προέδρου. Εν συνεχεία, εξετάζονται λεπτομερώς θέματα ιδιαίτερης σημασίας για τη ρουμανική κοινωνία όπως για παράδειγμα η Σεκουριτάτε, η Συστηματοποίηση και ο νόμος περί αμβλώσεων.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο ασχολείται με την οικονομική πολιτική – πείραμα του Τσαουσέσκου εστιάζοντας περισσότερο στη δεκαετία του 1980, στα δάνεια από τις δυτικές τράπεζες και τους διεθνείς οργανισμούς, το χρέος, τη λιτότητα και τελικά το τέλος του κομμουνισμού στη Ρουμανία.

Η εργασία αυτή γράφτηκε μέσα από την αναζήτηση και μελέτη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, των πηγών, της αρθρογραφίας, των μαρτυριών αλλά και ορισμένων διπλωματικών εγγράφων. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος και των περιεχομένων φιλοδοξεί να εμπλουτίσει την ελληνική βιβλιογραφία καλύπτοντας ελλείψεις που υπάρχουν αναφορικά με τη ρουμανική ιστορία.

Στη Ρουμανία, τα σοβιετικά στρατεύματα αποχώρησαν το 1958. Από τα πρώτα χρόνια στην εξουσία ο Γκεόργκε Γκεοργκίου Ντεζ είχε προχωρήσει σε αλλαγές στο εσωτερικό της χώρας, όπως για παράδειγμα η κολεκτιβοποίηση της γεωργίας κατά τα πρότυπα του σταλινισμού, έχοντας όμως διαφορές ως προς τον τρόπο οργάνωσης σε σχέση με την ΕΣΣΔ. Η καταστολή και η βία ήταν κάτι σύνηθες την περίοδο διακυβέρνησης του Ντεζ και ένας μεγάλος αριθμός πολιτών που θεωρούνταν επικίνδυνος για το σοσιαλισμό υποχρεώθηκε σε καταναγκαστική εργασία υπό άθλιες συνθήκες στα «στρατόπεδα εργασίας». Παρόμοια τύχη είχαν και ορισμένοι από τους στενούς συνεργάτες του, ενώ η Σεκουριτάτε είχε ήδη ξεκινήσει τη δράση της. Η Ρουμανία λίγο πριν αναλάβει ο Τσαουσέσκου μεταβαλλόταν σε μια χώρα με βαριά βιομηχανία πετροχημικών και χάλυβα. Ο Γκεοργκίου Ντεζ τα τελευταία χρόνια της παραμονής του στην εξουσία ακολούθησε μια σχετικά ημιανεξάρτητη εξωτερική πολιτική πραγματοποιώντας τις πρώτες διπλωματικές επαφές με τη Δύση. Πιο συγκεκριμένα, πριν το 1965 ορισμένες ρουμανικές αντιπροσωπείες είχαν γίνει δεκτές σε Ελβετία, Μεγάλη Βρετανία και άλλες δυτικές χώρες, ενώ είχε επιβεβαιώσει στους Αμερικανούς πως σε περίπτωση ρωσοκινεζικής διαμάχης η Ρουμανία θα παρέμενε ουδέτερη.¹ Δύο από τα πρώτα αίτια της ρουμανικής απομάκρυνσης από την ΕΣΣΔ ήταν από τη μια ο φόβος μήπως η χώρα μετατραπεί

---

¹ I. Bulei, *Ιστορία των Ρουμάνων*, Θεσσαλονίκη, Αντ. Σταμούλη, 2008, σελ. 419.

σε προμηθευτή πρώτων υλών των Σοβιετικών και από την άλλη η απόφαση του Νικήτα Χρουστσόφ να στείλει πυραύλους στην Κούβα εν αγνοία των μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας.² Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως από τα τελευταία χρόνια του Ντεζ στην ηγεσία, δόθηκε βαρύτητα στα ζητήματα εθνικής ταυτότητας, «οδηγώντας» τη Ρουμανία προς την κατεύθυνση του «εθνικού κομμουνισμού».

Ο «πρωταγωνιστής» της εργασίας, Νικολάε Τσαουσέσκου, γεννήθηκε το 1918 στην επαρχία Σκορντισέστι της Ρουμανίας. Η οικογένεια του ήταν πολύ φτωχή, γεγονός που τον ανάγκασε να μεταφερθεί στο Βουκουρέστι και να εργαστεί ως υποδηματοποιός από την ηλικία των 11 ετών. Η εργασία αυτή σταμάτησε τη μόρφωση του στις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Σε πολύ νεαρή ηλικία γράφεται μέλος στο κομμουνιστικό κόμμα το οποίο δρούσε παράνομα. Φυλακίστηκε δύο φορές, η πρώτη ήταν το 1936 και η δεύτερη το 1940. Η δεύτερη φυλάκιση έμελλε να είναι καθοριστική για την πορεία της ζωής του αφού βρέθηκε στο ίδιο κελί με τον μελλοντικό Γενικό Γραμματέα του κομμουνιστικού κόμματος Γκεόργκε Γκεοργκίου Ντεζ. Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχε πολύ σημαντική άνοδο μέσα στο κόμμα. Αρχικά υπήρξε γραμματέας της κομμουνιστικής νεολαίας, έπειτα τη διετία 1948-1950 διηύθυνε το Υπουργείο Γεωργίας και το 1950 εξελέχθηκε σε αναπληρωτή υπουργό ενόπλων δυνάμεων. Έφθασε πολύ ψηλά στην πολιτική ιεραρχία λαμβάνοντας σημαντική θέση στο Πολιτικό Γραφείο. Το 1965 μετά το θάνατο του Γκεοργκίου Ντεζ εκλέχθηκε γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος αναλαμβάνοντας το μέλλον της Ρουμανίας.

Το «όνομα» του Τσαουσέσκου είναι άμεσα συνδεδεμένο με την έννοια του «εθνικού κομμουνισμού». Ο όρος αυτός περιγράφει την τάση που εμφανίστηκε σε ορισμένες χώρες του κομμουνιστικού μπλοκ να προσαρμόσουν την ιδεολογία του κομμουνισμού στα εθνικά χαρακτηριστικά της χώρας, επιδιώκοντας σχετική ανεξαρτησία από τον έλεγχο των Σοβιετικών.³ Ένας από τους ηγέτες που κατάφεραν να το πετύχουν αυτό ήταν ο Γιόσιπ Μπροζ Τίτο με την απομάκρυνση της Γιουγκοσλαβίας από την ΕΣΣΔ, ενώ παρόμοια αλλά μη επιτυχημένη προσπάθεια πραγματοποίησε και ο πρωθυπουργός της Ουγγαρίας Ίμρε Νάγκυ ο οποίος εκτελέστηκε το 1958. Η τάση προς τον «εθνικό κομμουνισμό» έγινε πιο έντονη από το 1960 καθώς υπήρχε η επιθυμία προσαρμογής του σοσιαλισμού στις τοπικές ανάγκες, ενώ

---

² Σ. Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, τ. Β, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, 2011, σελ. 424.

³ "National Communism", *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Eurocommunism>, (πρόσβαση: 29 Μαΐου 2023).

παράλληλα στα κράτη των Βαλκανίων υπήρχαν ακόμα ζητήματα εθνικής και εθνοτικής ταυτότητας καθώς και μειονοτήτων. Γνώρισε άνθηση μετά τη μείωση του σοβιετικού ελέγχου στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης.⁴

Ο Τσαουσέσκου ακολούθησε την «πολιτική γραμμή» απομάκρυνσης από τον αυστηρό έλεγχο της Μόσχας που είχε χαράξει ο προκάτοχος του μα με πολύ πιο έντονο τρόπο επιχειρώντας να ενισχύσει το εθνικό αίσθημα των Ρουμάνων αναμειγνύοντας τον εθνικιστικό και το μαρξιστικό λόγο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα μεταρρυθμίσεων προς την κατεύθυνση αυτή ήταν η διακοπή εκμάθησης της ρωσικής γλώσσας στα σχολεία καθώς και η έμφαση στη διδασκαλία της εθνικής ιστορίας. Το 1971 μετά το ταξίδι του στη Βόρεια Κορέα, την εν μέρει υιοθέτηση της ιδεολογίας Τζούτσε (Juche) και την ανακοίνωση των θέσεων του Ιουλίου,⁵ ήταν η στιγμή που ο «εθνικός κομμουνισμός» εφαρμόστηκε πλήρως από τον πρόεδρο της Ρουμανίας. Από την περίοδο αυτή δόθηκε έμφαση στην εθνική ταυτότητα, την ιστορική συνέχεια του ρουμανικού έθνους, την προσπάθεια απομάκρυνσης από τις εντολές των Μεγάλων Δυνάμεων και κυρίως στην έννοια του έθνους κράτους. Παράλληλα, οι ιδέες αυτές συνοδεύτηκαν από απόλυτη προσωπολατρία⁶ και αυταρχισμό.

---

⁴ Κ.Ε. Μπότσιου, " Βαλκανικά διλήμματα τις δεκαετίες του 1970 και του 1980: Σημείο χωρίς επιστροφή; ", στο S. Rajak, Κ.Ε. Μπότσιου, Ε. Καραμούζη και Ε. Χατζηβασιλίου (Επιμ.), *Τα Βαλκάνια στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, Παπαδόπουλος, 2019, σελ. 386,397.

⁵ Βλ. αναλυτικά κεφάλαιο 3.2 στην παρούσα εργασία.

⁶ Η αρχή της προσωπολατρίας στο κομμουνιστικό μπλοκ έγινε μετά το θάνατο του Λένιν, όταν ο Στάλιν επέτρεψε να χτιστεί το μαισωλείο του στη Μόσχα με σκοπό ο λαός να τον προσκυνά σαν «θεό» και ο Στάλιν να παρουσιάζεται ως συνεχιστής του. Επιπλέον, ο Λένιν βαλσαμώθηκε με τη σκέψη κάποιων σοβιετικών γιατρών της εποχής πως στο μέλλον θα μπορέσει να επανέλθει στη ζωή.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Κεφάλαιο 1 : Η ρουμανική διπλωματία

1.1 Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας

Στις 14 Μαΐου 1955, σε απάντηση της δημιουργίας της Βορειοατλαντικής συμμαχίας (NATO), ιδρύθηκε από τις κομμουνιστικές χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης το Σύμφωνο της Βαρσοβίας (ΣτΒ) με επίσημο όνομα Συνθήκη Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας. Αποτελούνταν από τη Σοβιετική Ένωση, την Πολωνία, την Ουγγαρία, την Τσεχοσλοβακία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ανατολική Γερμανία και την Αλβανία η οποία αποχώρησε το 1968. Κύρια αφορμή για τη δημιουργία μιας τέτοιας συμμαχίας αποτέλεσε η απόφαση των δυτικών να δώσουν τη δυνατότητα στην ΟΔ Γερμανίας («Δυτική Γερμανία») να επανεξοπλιστεί και να γίνει μέλος του NATO. Ως απάντηση, οι Σοβιετικοί ενέταξαν στο Σύμφωνο την Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας («Ανατολική Γερμανία»)⁷. Η ύπαρξη του Συμφώνου της Βαρσοβίας παρείχε την ευκαιρία και το δικαίωμα στην ΕΣΣΔ να διατηρεί στρατεύματα και άλλον στρατιωτικό εξοπλισμό εντός των υπόλοιπων κομμουνιστικών χωρών, να πραγματοποιούν κοινές ασκήσεις και κατά τον τρόπο αυτό να εποπτεύει τους συμμάχους της. Με την υπογραφή του ΣτΒ ως συμφώνου συλλογικής ασφάλειας, τα συμμετέχοντα κράτη δεσμεύονταν σε άμεση βοήθεια εφόσον κάποια χώρα της συμμαχίας βρισκόταν σε κίνδυνο. Αν και ο χαρακτήρας του ήταν αμυντικός, η χρήση βίας δεν αποκλειόταν εφόσον η απειλή κρινόταν αρκετά σοβαρή. Σύμφωνα με αποχαρακτηρισμένα απόρρητα έγγραφα της Ανατολικής Γερμανίας μια από τις βασικές θέσεις εντός της συμμαχίας ήταν πως σε περίπτωση σύγκρουσης με το NATO ήταν απαραίτητη η καταστροφή των πυρηνικών όπλων πριν την εκτόξευσή τους. Αυτό οδήγησε στην ανάγκη η ΕΣΣΔ να αποκτήσει μια πυρηνική στρατηγική μαζικών και ταυτόχρονων χτυπημάτων. Το ΣτΒ προετοιμαζόταν για το ενδεχόμενο επιλεκτικής χρήσης των πυρηνικών, όχι όμως για χρησιμοποίηση ολόκληρου του πυρηνικού οπλοστασίου.⁸ Η μοναδική στιγμή

---

⁷ L. J. Harper, *Ο Ψυχρός Πόλεμος*, Αθήνα, Gutenberg, 2021.

⁸ B. Heuser, "Warsaw pact military doctrines in the 1970s and 1980s: Findings in the East German archives", *Comparative Strategy*, vol.12, no. 4, 1993, pp. 437–457.

που το Σύμφωνο της Βαρσοβίας έδρασε συλλογικά ήταν η εισβολή στην Τσεχοσλοβακία το 1968 με την απουσία της Αλβανίας και της Ρουμανίας.

Η Ρουμανία υποβάθμιζε την ενότητα του Συμφώνου της Βαρσοβίας, στάση που απέκτησε έντονο χαρακτήρα από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 μετά από διαφωνία με την ΕΣΣΔ για την αναπτυξιακή της πολιτική. Με τον Τσαουσέσκου η Ρουμανία απέρριψε τον συμμαχικό πόλεμο και υποστήριζε πως η άμυνα είναι αποκλειστική αρμοδιότητα του έθνους κράτους. Η Ρουμανία, επιπλέον, προμηθευόταν στρατιωτικό εξοπλισμό από τη Γιουγκοσλαβία, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και την Κίνα.⁹

Το 1989, έτος κατά το οποίο γκρεμίστηκε το τείχος του Βερολίνου και άρχισε το τέλος του ψυχρού πολέμου στην Ανατολική Ευρώπη τα μέλη του Συμφώνου διχάστηκαν σε δύο διαφορετικές θέσεις. Από τη μια η Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας και η Ρουμανία κατηγορούσαν τη Μόσχα για παραχωρήσεις προς τη Δύση, ενώ η Ουγγαρία και η Πολωνία υποστήριζαν τη μεταρρύθμιση του πολιτικού συστήματος.¹⁰

Οι διαφωνίες των κρατών, η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, η οικονομική κρίση και η ανάγκη των χωρών για αυτονομία οδήγησε στην οριστική διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας το 1991.

1.2 Ο Νικολάε Τσαουσέσκου και το διεθνές σύστημα

Η εξωτερική πολιτική της Ρουμανίας κατά την περίοδο της διακυβέρνησης του Νικολάε Τσαουσέσκου χαρακτηρίζεται από αυτονομία και προσπάθεια ανάδειξης μιας ανεξάρτητης πολιτικής από τη Σοβιετική Ένωση όσον αφορά τη διεθνή διπλωματία της ρουμανικής κυβέρνησης. Ο Τσαουσέσκου δεν έθετε σε κίνδυνο τη συμμετοχή της χώρας στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας και το Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας, το επονομαζόμενο και ως ΚΟΜΕΚΟΝ, γι' αυτό δρούσε με μεγάλη ελευθερία σε διεθνές επίπεδο έχοντας αλληπάλληλες συναντήσεις με ξένους ηγέτες τόσο στο Βουκουρέστι όσο και στο εξωτερικό. Οι αξιωματούχοι

---

⁹A. R. Johnson, *The Warsaw Pact: Soviet Military Policy in Eastern Europe*, Santa Monica, The Rand Corporation, 1981.

¹⁰ Γ. Μπάεφ, "Το σύμφωνο της Βαρσοβίας στα Βαλκάνια: η βουλγαρική σκοπιά", στο S. Rajak, Κ.Ε. Μπότσιου, Ε. Καραμούζη και Ε. Χατζηβασιλείου (Επιμ.), *Τα Βαλκάνια στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, Παπαδόπουλος, 2019, σσ. 207 – 233.

της Μόσχας από την πλευρά τους έχοντας κατανοήσει την ιδεολογία του προέδρου της Ρουμανίας παρατηρούσαν τις κινήσεις του σχεδόν αθόρυβα καθώς ο ίδιος αφενός δεν έθετε σε κίνδυνο τις βασικές αρχές λειτουργίας της κομμουνιστικής ιδεολογίας, δεν απειλούσε το σοσιαλιστικό οικοδόμημα, αφετέρου δεν ρίσκαρε την πολιτική του υπόσταση στο «τιμόνι» της Ρουμανίας. Μία βασική ανησυχία των Σοβιετικών ήταν μήπως άλλες χώρες του Συμφώνου μιμηθούν το παράδειγμα του και τότε δημιουργηθεί ντόμινο αποστασιοποίησης των σοσιαλιστικών κρατών από την ΕΣΣΔ. Με την «Άνοιξη της Πράγας», δηλαδή την εισβολή των Σοβιετικών στην Τσεχοσλοβακία το 1968, επιβεβαιώθηκε πως κάτι τέτοιο δεν επρόκειτο να γίνει ουδέποτε ανεκτό. Κατά βάση αυτή η αυτονομία βασιζόταν στην ικανότητα του Τσαουσέσκου να φαίνεται «απαραίτητος», να αναλαμβάνει μόνος του το ρόλο του «διαιτητή» στις διεθνείς κρίσεις αλλά και στη δεξιότητα του να εξασφαλίζει πηγές κεφαλαίων και υλικών από την ΚΟΜΕΚΟΝ (CMEA).¹¹ Παρόλα αυτά, δεν πρέπει να παραληφθεί πως η Ρουμανία υπήρξε για τη Μόσχα ένας διαρκής κίνδυνος.

Μία από τις βασικές θέσεις που πρέσβευε ο Τσαουσέσκου και στην οποία αναφερόταν ανά τακτά χρονικά διαστήματα κατά τη διάρκεια της εικοσιτετράχρονης παραμονής του στην εξουσία της χώρας ήταν ο τερματισμός της ανάμειξης των Μεγάλων Δυνάμεων στις υποθέσεις των μικρότερων κρατών και εν συνεχεία η κατάργηση των στρατιωτικών βάσεων που ήταν εγκατεστημένες σε άλλες χώρες. Πίστευε πως η παρουσία ξένων δυνάμεων στο εσωτερικό μιας χώρας δεν προσφέρει την παραμικρή ασφάλεια παρά μόνο λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής του κινδύνου νέων συγκρούσεων στην εκάστοτε γεωγραφική περιοχή. Για το λόγο αυτό έκρινε απαραίτητο τον αφοπλισμό ή τουλάχιστον τη μείωση των στρατευμάτων των κρατών.¹² Ανάμεσα στις επιδιώξεις του ήταν η μετατροπή των Βαλκανίων σε μια ζώνη χωρίς πυρηνικά και η δημιουργία ενός χώρου ειρηνικής συνεργασίας μεταξύ των βαλκανικών κρατών. Ο Ρουμάνος πρέσβης Βίκτορ Ντιμιτρίου σε άρθρο του στη γαλλική εφημερίδα *Le Monde Diplomatique* αναφέρει πως σταθερή βάση των διεθνών σχέσεων για τη Ρουμανία αποτελεί η αρχή του σεβασμού της κυριαρχίας και η απόρριψη κάθε προσπάθειας παραβίασης της. Επισημαίνει δε, ότι η αρχή της ειρηνικής συνύπαρξης αποτελεί την μόνη εναλλακτική στον πυρηνικό πόλεμο αφού *μέσω της προόδου του σύγχρονου πολιτισμού (...)*

---

¹¹ S. Fischer-Galati, "Romania's Independent Course": Retrospect and Prospects", *Harvard International Review*, 1984, pp. 9-12.

¹² Ν. Τσαουσέσκου, *Η εξωτερική πολιτική της Ρουμανίας, Ειρήνη – Ανεξαρτησία – Διεθνής Συνεργασία*, Αθήνα, Δωρικός, 1974, σελ. 153.

κάθε έθνος έχει την πραγματική ικανότητα να επωφεληθεί από τα πλεονεκτήματα της διεθνούς συνεργασίας.¹³

Ο Τσαουσέσκου περιφρονούσε το διπολικό διεθνές σύστημα που είχε διαμορφωθεί ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ και τις χώρες επιρροής τους. Στήριζε το πολυπολικό σύστημα στο οποίο βάσει της θεωρίας διεθνών σχέσεων κυριαρχούν τρεις ή περισσότερες δυνάμεις των οποίων η ισχύς βρίσκεται σε παρόμοια επίπεδα. Βέβαια, αφού το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και κάθε κράτος επιδιώκει τη μεγιστοποίηση της ισχύος του τότε πολύ εύκολα το πολυπολικό σύστημα μπορεί να μεταβληθεί σε ασταθές, γεγονός που πιθανόν να επιφέρει δυσάρεστα αποτελέσματα. Η επιδίωξη της ισχύος σε περισσότερες από τρεις δυνάμεις είχε ως αποτέλεσμα δύο παγκοσμίους πολέμους. Οπότε από τη μία θα ήταν απίθανο να αφοπλιστούν ή να μειωθούν οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί σε μια σειρά από χώρες από την άλλη σχεδόν αδύνατο να υπάρξει «ειρήνη και συνεργασία» σε ένα πολυπολικό σύστημα.¹⁴

Ο Τσαουσέσκου προσπάθησε να αποκτήσει μία σημαίνουσα θέση στο διεθνές σύστημα μέσω του μεγάλου αριθμού διεθνών επισκέψεων που πραγματοποίησε. Αναφορικά με αυτά τα ταξίδια οι απόψεις δίστανται καθώς μια μερίδα ειδικών θεωρεί πως τα πραγματοποιούσε για να αυξήσει την ισχύ της Ρουμανίας και την αυτόνομη θέση της στο διεθνές περιβάλλον, ενώ από την άλλη δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν πως με τις συναντήσεις που είχε διεθνώς ουσιαστικά εκπλήρωνε τις βαθύτερες επιθυμίες του για αυτοπροβολή και δημοσιότητα. Ο "πολιτικός τουρισμός" όπως τον χαρακτήριζε το γερμανικό περιοδικό *Der Spiegel* (γερμ. *Polit-Tourismus*), αν και επιβάρυνε πολύ την οικονομία της Ρουμανίας, έφερε τη χώρα κοντά σε διάφορα κράτη του πλανήτη που ακόμη και σήμερα δύσκολα κάποιος αρχηγός κράτους επισκέπτεται ή ακόμη περισσότερο υπογράφει διμερείς συμφωνίες συνεργασίας. Εκτός, λοιπόν, από τις ΗΠΑ, τα Βαλκάνια και άλλα ευρωπαϊκά κράτη, το «μενού» των επίσημων επισκέψεων περιλάμβανε το Ιράν, από το οποίο μάλιστα το ζεύγος Τσαουσέσκου λάμβανε και δώρα υπέρογκης αξίας, το Ιράκ, το Ζαΐρ (σήμερα: Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό) και άλλα κράτη της αφρικανικής ηπείρου αλλά και διάφορες επιπλέον χώρες της Μέσης και Άπω Ανατολής. Επιδίωξη του ήταν να διατηρεί καλές σχέσεις με όλα τα μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας, με άλλα κομμουνιστικά κράτη όπως για

---

¹³ "La diplomatie roumaine est fondée sur le principe de la souveraineté nationale", *Le Monde Diplomatique*, <https://www.monde-diplomatique.fr/1967/02/DIMITRIU/27646>, (πρόσβαση: 2 Μαρτίου 2023).

¹⁴ Σημαντικές πληροφορίες για τη δομή του διεθνούς συστήματος βλ. στο Α. Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα – Ρεαλιστική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995.

παράδειγμα η Κίνα, η Βόρεια Κορέα και το Βιετνάμ καθώς και με κομμουνιστικά κόμματα δυτικών κρατών όπως της Ιταλίας και της Ισπανίας. Επιπροσθέτως διατηρούσε στενή επαφή με το Κίνημα των Αδεσμεύτων.¹⁵ Δεν δίστασε, όμως, να συνάψει σχέσεις ακόμη και με την Ισπανία κατά την περίοδο διακυβέρνησης του δικτάτορα Φράνκο.

Συνολικά επισκέφθηκε περίπου πενήντα χώρες και όπως αναφέρει ο Ίον Μπουλέι στην «Ιστορία των Ρουμάνων»:

*«Στα 24 χρόνια άσκησης εξουσίας, παραμένει αδιαμφισβήτητα ο ηγέτης του κόμματος και του κράτους ο οποίος δέχθηκε σε ακρόαση το μεγαλύτερο αριθμό ξένων προσωπικοτήτων και επιτροπών, ο ηγέτης του κράτους της μεταπολεμικής εποχής ο οποίος πραγματοποίησε το μεγαλύτερο αριθμό επίσημων επισκέψεων εκτός συνόρων».*¹⁶

Υπάρχουν, όμως, αναλυτές οι οποίοι συνδέουν αυτή την ανορθόδοξη εξωτερική πολιτική με τον στόχο της Ρουμανίας για πολυμερή οικονομική ανάπτυξη, σκοπός ο οποίος περιλαμβάνει ένα περίπλοκο σύστημα προσεκτικά υπολογισμένων πολιτικών συμβιβασμών ώστε να προκαλεί λαϊκή υποστήριξη και να διατηρεί την εθνική κυριαρχία. Αυτή η στρατηγική της ταχείας οικονομικής ανάπτυξης θεωρείται σταλινικής προέλευσης και εφαρμόστηκε στην ΕΣΣΔ τη δεκαετία του 1930.¹⁷

Σε αρκετά κείμενα γίνεται αναφορά στην υποστήριξη του Τσαουσέσκου σε ένα πολυκεντρικό σύστημα. Η έννοια του πολυκεντρισμού δεν αφορά τη δομή του διεθνούς συστήματος όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Αφορά τα κομμουνιστικά κόμματα και η σημασία του συνδέεται με μια θεωρία που αναπτύχθηκε από τον Παλμίρο Τολιάτι, επικεφαλής του ιταλικού ΚΚ ο οποίος εξέφρασε την άποψη πως κάθε κομμουνιστικό κόμμα πρέπει να έχει τη δική του αυτονομία και ισότητα να αποφασίζει για τη στρατηγική του μακριά από την επιρροή ξένων κέντρων. Με τον τρόπο αυτό εμμέσως στοχοποιούσε τις τάσεις της Μόσχας για διαρκή έλεγχο και καθοδήγηση του διεθνούς κινήματος. Ο Τσαουσέσκου το 1967 συνάντησε τους αρχηγούς του

---

¹⁵ R.R.King, "Romania's Struggle for an Autonomous Foreign Policy", *The World Today*, vol.35, no. 8, 1979, pp. 340–348.

¹⁶ Bulei, *Ιστορία των Ρουμάνων*, σελ.423.

¹⁷ W. M. Bacon, "Romania: Neo-Stalinism in Search of Legitimacy", *Current History*, vol. 80, no. 465, 1981, pp. 168–172.

ΚΚ Ισπανίας, Γαλλίας και Ιταλίας για να εκφράσει τις ιδέες του οι οποίες συνέπλεαν με αυτές του Τολιάτι περί ανεξαρτησίας του Κόμματος από τις εντολές της σοβιετικής ηγεσίας.¹⁸

Από την αρχή της θητείας του έως και το 1969 η πολιτική του αμφιταλαντευόταν μεταξύ των λαϊκιστικών μέτρων που υιοθετούσε για να αυξήσει τη δημοτικότητα του, την προσπάθεια «εξαφάνισης» όλων εκείνων με τους οποίους μοιραζόταν την εξουσία, τη δράση του στο εξωτερικό και το διεθνές περιβάλλον προκειμένου να κερδίσει την εμπιστοσύνη της Δύσης και τέλος να διατηρεί την ανοχή των Σοβιετικών. Στις εξωτερικές σχέσεις η πολιτική του γραμμή βασιζόταν στη μη παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις των κρατών, στην ισότητα, το αμοιβαίο όφελος και την εθνική κυριαρχία. Ταυτόχρονα στο εσωτερικό προσπαθούσε τάχιστα να μεταβάλλει την παραγωγή της χώρας από αγροτική σε πλήρως βιομηχανική.¹⁹ Η διπλωματία της Ρουμανίας φέρει αποκλειστικά την υπογραφή του προέδρου της.

1.3 Ρουμανία και Σοβιετική Ένωση

Οι ιδέες του Τσαουσέσκου για την άσκηση εξωτερικής πολιτικής έρχονταν σε αντίθεση με το Δόγμα Μπρέζνιεφ. Η πολιτική του Νικίτα Χρουστσόφ ο οποίος προωθούσε περισσότερο τη συνύπαρξη των λαών ανεξαρτήτως πολιτικής κατεύθυνσης (σοσιαλισμού – καπιταλισμού) καθώς θεωρούσε δεδομένη τη νίκη του σοσιαλισμού έναντι του καπιταλισμού αντικαταστάθηκε από την εξωτερική πολιτική του Μπρέζνιεφ η οποία στόχευε να επαναφέρει το κομμουνιστικό οικοδόμημα υπό τον πλήρη έλεγχο της σοβιετικής ηγεσίας. Βέβαια, κρίνοντας από τα ιστορικά γεγονότα ο Νικίτα Χρουστσόφ στην πραγματικότητα κινούνταν στο ίδιο μήκος κύματος αν αναλογιστεί κανείς τους λόγους που εισέβαλαν τα σοβιετικά στρατεύματα στην Ουγγαρία το 1956 με σκοπό να καταστείλουν την εξέγερση. Με το Δόγμα Μπρέζνιεφ η Σοβιετική Ένωση αποκτούσε άλλοθι για να επεμβαίνει ακόμη και στρατιωτικά στο εσωτερικό των συμμαχικών κρατών καθώς οποιαδήποτε απειλή προέκυπτε από εξωτερικό ή «εσωτερικό» εχθρό σε βάρος μιας χώρας του σοβιετικού μπλοκ συνιστούσε απειλή για όλη τη συμμαχία, συνεπώς οι υπόλοιπες χώρες έπρεπε να παρέμβουν ώστε να εξουδετερωθεί ο κίνδυνος. Το δικαίωμα επέμβασης ήταν ένας εύκολος τρόπος να μειωθεί

---

¹⁸ C. Stanciu, "Nicolae Ceaușescu and the origins of Eurocommunism", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 48, no. 1, 2015, pp. 83–95.

¹⁹ M. Bărbieru, "Aspects of political and diplomatic relations of Romania in the first decade of the "reign" of Nicolae Ceaușescu (1965-1975)", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „CS Nicolăescu-Ploșor”*, vol. XX, 2019, pp. 55-67.

ακόμα περισσότερο η εθνική κυριαρχία των μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Σε ομιλία του στην Πολωνία το Νοέμβριο του 1968 ο ίδιος (ο Μπρέζνιεφ) ξεκαθαρίζει τη θέση του λέγοντας:

«Όταν εξωτερικές και εσωτερικές δυνάμεις εχθρικές προς τον σοσιαλισμό προσπαθούν να στρέψουν την ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης σοσιαλιστικής χώρας προς την κατεύθυνση της αποκατάστασης του καπιταλιστικού συστήματος, όταν εμφανίζεται μια απειλή για το σκοπό του σοσιαλισμού σε αυτή τη χώρα – απειλή για την ασφάλεια της σοσιαλιστικής κοινοπολιτείας συνολικά – αυτό δεν είναι πλέον απλώς ένα πρόβλημα για τους ανθρώπους αυτής της χώρας, αλλά ένα κοινό πρόβλημα, που απασχολεί όλες τις σοσιαλιστικές χώρες».²⁰

Ο Τσαουσέσκου από την αρχή της εξουσίας του προσπάθησε να περιορίσει αισθητά τη σοβιετική επιρροή στο εσωτερικό της χώρας. Πρώτα απ' όλα το νέο Σύνταγμα του 1965 έπαυε την υπακοή στον «ελευθερωτή αδελφό» στέλνοντας σαφές μήνυμα για την εθνική ανεξαρτησία της Ρουμανίας. Επίσης, την ίδια περίοδο μειώνεται η διδασκαλία του μαρξισμού και της ρωσικής γλώσσας στην εκπαίδευση και αποκτά μεγαλύτερη αξία η εκμάθηση της εθνικής ιστορίας. Στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας ο Τσαουσέσκου αρνείται τόσο να συμμετάσχει η Ρουμανία σε στρατιωτικές ασκήσεις, όσο και να επιτρέψει να πραγματοποιηθούν αντίστοιχες ξένες στο έδαφος της χώρας. Από το 1966 ο πρόεδρος της Ρουμανίας θέτει διαρκώς εμπόδια στο ΣτΒ και ιδιαίτερος σε κάθε ενδεχόμενο η ΕΣΣΔ να αναλάβει μεγαλύτερο ηγετικό ρόλο. Μέχρι που μειώνει κατά 40.000 άτομα το ρουμανικό στρατιωτικό δυναμικό αφού, όπως λέει, τάσσεται κατά των στρατιωτικών συμμαχιών.²¹ Επιπλέον, ο Τσαουσέσκου απαίτησε από τον Λεονίντ Μπρέζνιεφ να επιστραφεί ο ρουμανικός χρυσός, τον οποίο είχαν κατάσχει οι Σοβιετικοί το 1918, οπισθοχωρώντας όμως όταν ο σοβιετικός ηγέτης ζήτησε από τη Ρουμανία να καταβάλλει στη Ρωσία πολεμικές αποζημιώσεις λόγω των γεγονότων του παρελθόντος και συγκεκριμένα της ανακωχής του 1944. Το 1978 ο Μπρέζνιεφ πρότεινε οι χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας να εξοπλιστούν με πυρηνικά αλλά και πάλι ο πρόεδρος της Ρουμανίας απέρριψε την πρόταση και αρνήθηκε να συμμετάσχει σε οποιοδήποτε εξοπλιστικό πρόγραμμα της συμμαχίας.

---

²⁰ "The Khrushchev/ Brezhnev Doctrine at Helsinki", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1975/08/05/archives/the-khrushchevbrezhnev-doctrine-at-helsinki.html>, (πρόσβαση: 10 Ιανουαρίου 2023).

²¹ Bulei, *Ιστορία των Ρουμάνων*, σελ. 425, 427.

Μία ακόμη ευκαιρία ώστε να δείξει η Ρουμανία την αντίθεση της στη σοβιετική ηγεμονία ήταν η διαμάχη μεταξύ Κίνας και ΕΣΣΔ όπου τόσο η ρουμανική πλευρά, όσο και η αλβανική, στήριζαν την Κίνα έστω κι αν από την πλευρά της Ρουμανίας προβαλλόταν μια στάση ουδετερότητας. Εν συντομία, η συνοριακή αντιπαράθεση μεταξύ ΕΣΣΔ και Κίνας είχε ξεκινήσει δεκαετίες πριν μέσα από κάποιες διακηρύξεις του Βλαντιμίρ Λένιν, τις οποίες ανακίνησαν οι Κινέζοι τη δεκαετία του 1960 θέτοντας ζήτημα αναθεώρησης των συνόρων σε μια γεωγραφική περιοχή εκατοντάδων χιλιάδων χιλιομέτρων.

Η σινοσοβιετική σύγκρουση ήρθε το 1969, όταν το Μάρτιο σημειώθηκαν συνοριακά επεισόδια με αρκετούς νεκρούς στη νησίδα Νταμάνσκι (ρωσικά) / Ζενπάο (κινεζικά). Στις 2 Μαρτίου 1969 μια ομάδα περίπου 30 Κινέζων συνοριοφυλάκων ξεκίνησε να φωνάζει μαοϊκά συνθήματα. Οι Σοβιετικοί ζήτησαν από τους Κινέζους να απομακρυνθούν από την περιοχή και τότε εμφανίστηκε μια ομάδα 300 Κινέζων στρατιωτών οι οποίοι άνοιξαν πυρ προς την πλευρά των Σοβιετικών. Αμφότερες οι δύο χώρες έχασαν ανθρώπινο δυναμικό. Η Σοβιετική Ένωση δήλωσε πως η επίθεση ήταν «*οργανωμένη πρόκληση για να επιδεινωθεί η κατάσταση στα σύνορα των δύο κρατών*», ενώ η Κίνα επέρριψε εξ ολοκλήρου την ευθύνη στους Σοβιετικούς και τους κατηγόρησε πως σκόπιμα καταπατούν την επικράτεια της Κίνας. Την ίδια περίοδο για ακόμη μια φορά ανακινήθηκε ο φόβος της χρήσης πυρηνικών όπλων.²²

Η ηγεσία της Μόσχας εξέφραζε ιδιαίτερο προβληματισμό για τη διείσδυση της Κίνας στα Βαλκάνια. Παρουσίαζε ιδιάζοντα εκνευρισμό για τις συχνές επαφές του Τσαουσέσκου με τους Κινέζους αξιωματούχους καθώς επίσης και τις επισκέψεις τόσο της ρουμανικής πλευράς στην Κίνα όσο και της κινεζικής στη Ρουμανία. Από την πλευρά της Κίνας είχε ακουστεί η άποψη για τη δημιουργία ενός συμμαχικού άξονα Τιράνων – Βελιγραδίου – Βουκουρεστίου κάτι το οποίο ταρακούνησε τη Μόσχα και την υποχρέωσε να επισπεύσει μια συνάντηση των μελών του Συμφώνου της Βαρσοβίας, στην οποία η Ρουμανία δεν υπέγραψε το κοινό ανακοινωθέν αφού διαφωνούσε και πάλι με την αύξηση των εξοπλισμών προβάλλοντας το επιχείρημα πως το Σύμφωνο της Βαρσοβίας είναι μόνο μια αμυντική συμμαχία, δείχνοντας με τον τρόπο αυτό τη διαφωνία της για τη σύσφιξη των στρατιωτικών σχέσεων μεταξύ των κρατών της συμμαχίας.²³

---

²² M. Gerson, *The Sino-Soviet Border Conflict-Deterrence, Escalation, and the Threat of Nuclear War in 1969*, USA, Center for Naval Analysis, 2010.

²³ King, "Romania's Struggle for an Autonomous Foreign Policy", p. 340.

Η Ρουμανία προσπαθούσε να διαδραματίσει έναν ρόλο ισορροπιστή ανάμεσα στην Κίνα και τη Σοβιετική Ένωση και αυτό ήταν κάτι επικίνδυνο για τους Σοβιετικούς. Αφενός αρνούταν σταθερά να καταδικάσει τις πράξεις της Κίνας, αφετέρου επιδίωκε να μη φτάσει τις σχέσεις της με τη Μόσχα στα άκρα. Η κινεζική πλευρά πολλά χρόνια αργότερα παραδέχθηκε πως απέβλεπε στο να σπείρει διχόνοια ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και τους δορυφόρους της. Ο Τσαουσέσκου μέσα από τις τρεις διασκέψεις των κομμουνιστικών κομμάτων σε Καρλόβι Βάρυ (1967, χωρίς τη συμμετοχή του ιδίου), Βουδαπέστη (1968) και Μόσχας (1969) στόχευε να καταστήσει σαφές στον Μπρέζνιεφ πως δεν θα συγκεντρωνόταν το παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα υπό τον έλεγχο του. Οι δύο διαφωνούσαν στο ζήτημα της κομμουνιστικής ενότητας. Για τον Μπρέζνιεφ σήμαινε δομή και ιεραρχία υπό τη διοίκηση της Μόσχας ενώ για τον Τσαουσέσκου αυτονομία.²⁴

Ήταν τέτοιος ο χειρισμός του θέματος από τον πρόεδρο της Ρουμανίας ώστε όταν ο Μπρέζνιεφ στη διάσκεψη της Μόσχας το 1969 σκόπευε να θέσει το ζήτημα της συνοριακής σύγκρουσης με την Κίνα, ο Τσαουσέσκου αντέδρασε και δήλωσε πως με τον τρόπο αυτό παραβιάζεται η ατζέντα της συνάντησης, καθιστώντας σαφές πως στην περίπτωση αυτή θα επιστρέψει στη Ρουμανία. Τελικά, αναγκάστηκε να υποχωρήσει ο Μπρέζνιεφ. Ο ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης μπορεί να μην επιτέθηκε ο ίδιος στον Τσαουσέσκου κατά τις τρεις αυτές συναντήσεις όμως άφησε άλλους να το κάνουν. Η Ρουμανία δέχθηκε έντονες επικρίσεις από το Συριακό Κομμουνιστικό Κόμμα, θέση η οποία ταυτίζεται και με τη φιλική στάση των Ρουμάνων προς τους Ισραηλινούς, καθώς και από το ουκρανικό κόμμα. Ο ηγέτης, μάλιστα, του ουκρανικού κόμματος έκανε λόγο για εθνικιστικές και αλυτρωτικές τάσεις που εκφράζουν οι Ρουμάνοι κομμουνιστές, δηλώνοντας πως η ΕΣΣΔ δεν μπορεί να αφήσει τη Ρουμανία να παραλύσει όλο το Σύμφωνο της Βαρσοβίας.²⁵

1.3.1 Άνοιξη της Πράγας

Αναμφισβήτητα η Άνοιξη της Πράγας αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά επεισόδια στη σοβιετική και την σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία. Πραγματοποιήθηκε σε μια χρονική περίοδο κατά την οποία στην ευρωπαϊκή ήπειρο συντελούνταν εξίσου σπουδαία γεγονότα όπως ο Μάης του '68 στη Γαλλία. Στα γεγονότα της Πράγας εισήχθησαν για πρώτη φορά όροι όπως

---

²⁴ C. Stanciu, "Autonomy and Ideology: Brezhnev, Ceaușescu and the World Communist Movement", *Contemporary European History*, vol. 23, no. 1, 2014, pp. 115–134.

²⁵ Stanciu, "Autonomy and Ideology: Brezhnev, Ceaușescu and the World Communist Movement", p.120.

“Σοσιαλισμός με ανθρώπινο πρόσωπο”, “Μαρξιστικός Ρεβιζιονισμός”, ενώ επέφερε σημαντικές αλλαγές στη δομή των ευρωπαϊκών Κομμουνιστικών Κομμάτων διαμορφώνοντας την ιδεολογία του ευρωκομμουνισμού. Η Άνοιξη της Πράγας είναι η πρώτη προσπάθεια αποσταλινοποίησης της Τσεχοσλοβακίας.

Η τσεχοσλοβακική οικονομία ήδη από το 1963 είχε οδηγηθεί σε αδιέξοδο καθώς το κομμουνιστικό καθεστώς (το οποίο παρουσιαζόταν ως «απελευθερωτής») είχε μεριμνήσει περισσότερο για την πολιτική καταστολή των αντιφρονούντων και διαφωνούντων στην εξουσία παρά για την οικονομική ευημερία και ανάπτυξη. Η «βιομηχανική παραγωγή της Τσεχοσλοβακίας, που ανθούσε στον Μεσοπόλεμο, έπεσε αισθητά στα χρόνια της σοσιαλιστικής οικοδόμησης».²⁶ Η αρχή των μεταρρυθμίσεων έγινε το 1965 με τη χαλάρωση του κρατικού ελέγχου της οικονομίας.

Όλα αυτά οδήγησαν στην ανάδειξη του Σλοβάκου Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ ως γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Τσεχοσλοβακίας στις 5 Ιανουαρίου 1968. Η ηγεσία Ντούμπτσεκ επιδίωξε να ακολουθήσει φιλελεύθερες πολιτικές όπως π.χ. ελευθερία του τύπου, κατάργηση της κολεκτιβιστικής πολιτικής και μετάβαση σε έναν τύπο δημοκρατικού σοσιαλισμού. Ακόμη, το πρόγραμμα του προέβλεπε τη σταδιακή απελευθέρωση των ταξιδιών προς τις δυτικές χώρες, τον πολιτικό πλουραλισμό και άλλες μεταρρυθμίσεις με αποκορύφωμα τη δημιουργία ομοσπονδίας μεταξύ Τσέχων και Σλοβάκων, σκέψη που κατά πολλούς απέβλεπε στην ικανοποίηση του σλοβακικού εθνικισμού. Το “Πρόγραμμα Δράσης”, όπως έμεινε στην ιστορία, επρόκειτο να εγκριθεί στο 14^ο συνέδριο του Κόμματος.²⁷

Τη νύχτα της 20^{ης} προς 21^η Αυγούστου 1968, με το πρόσχημα της «ομαλοποίησης», την ανησυχία μήπως ξεσπάσουν αντίστοιχα φαινόμενα σε άλλες κομμουνιστικές χώρες και εν μέσω διεθνών αντιδράσεων, πέντε από τις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η ΕΣΣΔ, η Βουλγαρία, η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Ανατολική Γερμανία (η οποία τελικά παρέμεινε στα σύνορα), εισβάλουν στην Τσεχοσλοβακία εφαρμόζοντας την «Επιχείρηση Δούναβης». Αξιοσημείωτη ήταν η άρνηση της Ρουμανίας και της Αλβανίας να συμμετάσχουν. Στην εισβολή συμμετείχαν χιλιάδες στρατιώτες, υπολογίζεται περίπου 250.000, οι οποίοι, όπως συμβαίνει στην πλειοψηφία των στρατιωτικών επιχειρήσεων, κατέλαβαν άμεσα σημεία

---

²⁶ Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, σελ. 425.

²⁷ "Prague Spring", *Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Prague-Spring>, (πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2022).

στρατηγικής σημασίας όπως κυβερνητικά κτήρια και δίκτυα μεταφορών και τηλεπικοινωνιών στην Πράγα και σε άλλες μεγάλες πόλεις. Ο λαός της Τσεχοσλοβακίας δεν πρόβαλλε σθεναρή αντίσταση με αποτέλεσμα πολύ σύντομα να υποκύψει στη σοβιετική πίεση. Ο Ντούμπσεκ μεταφέρθηκε με αεροσκάφος στη Μόσχα. Στο σημείο αυτό αξίζει να παρουσιαστεί μια περιγραφή από τον ίδιο μέσω της αυτοβιογραφίας του, απόσπασμα της οποίας εξασφάλισαν η εφημερίδα «Τα Νέα» σε συνεργασία με το έντυπο «THE SUNDAY TIMES» το 1992.²⁸

Γράφει, λοιπόν, ο Αλεξάντερ Ντούμπσεκ:

«Έφτασε ένας αξιωματικός της Κα Γκε Μπε, που διέταξε να τον ακολουθήσω. (...) Μετά από τρεις μέρες, με πήγαν στο Κρεμλίνο, στις 23 Αυγούστου, όπου αντίκρισα τους τέσσερις ανθρώπους που έφεραν το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για την εγκληματική εισβολή στη χώρα μου: τον Λεόντιντ Μπρέζνιεφ, γενικό γραμματέα του Σοβιετικού Κομμουνιστικού Κόμματος, τον Αλεξέι Κοσούγκιν, πρωθυπουργό της ΕΣΣΔ, τον Νικολάι Βορονώφ, πρωθυπουργό της Ρωσικής Ομοσπονδίας, και τον Νικολάι Ποντγκόρνι. Δεν υπήρξαν ούτε χειραψίες, ούτε τυπικά καλωσορίσματα. (...)».

Επέστρεψε από τη Μόσχα στις 27 Αυγούστου και παρέμεινε γραμματέας μέχρι την παραίτηση του τον Απρίλιο του 1969. Το 1968 ήταν η μοναδική φορά που οι δυνάμεις του Συμφώνου έδρασαν συλλογικά εναντίον της Τσεχοσλοβακίας.²⁹ Αυτή ήταν και η στιγμή που στην ουσία θεμελιώθηκε το δόγμα Μπρέζνιεφ. Επίσης, τα παραπάνω γεγονότα στάθηκαν αφορμή για την περαιτέρω επιδείνωση των σχέσεων Γιουγκοσλαβίας – Σοβιετικής Ένωσης καθώς οι Σοβιετικοί «κατηγορούσαν τακτικά τη Γιουγκοσλαβική πλευρά ότι αναμόχλευε αντισοβιετικά αισθήματα».³⁰

---

²⁸ "Ανοιξη της Πράγας – Η εισβολή του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία", *Το Βήμα*, <https://www.tovima.gr/2021/08/20/culture/anoiksi-tis-pragas-i-eisvoli-tou-symfonou-tis-varsovias-stin-tsexoslovakia/>, (πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2022).

²⁹ "Τι ήταν το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και πώς δημιουργήθηκε ως απάντηση στο NATO. Η στρατιωτική συμμαχία των κομμουνιστικών κρατών. Ποιες κομμουνιστικές χώρες αποχώρησαν πριν από τη διάλυση του συμφώνου", *Μηχανή του Χρόνου*, <https://www.mixanitouxronou.gr/ti-itan-to-symfono-tis-varsovias-kai-pos-dimioyrgithike-os-apantisi-sto-nato-i-stratiotiki-symmachia-ton-kommounistikon-kraton-prises-kommounistikos-chores-aprochorisan-prin-ti-dialysi-toy-symfonoy/>, (πρόσβαση: 20 Οκτωβρίου 2022).

³⁰ Ι. Μπάνατς, " «Δεν μαλώναμε, δεν βριζόμασταν»: Το τίμημα της Γιουγκοσλαβικής ανεξαρτησίας μετά τη σοβιετική επέμβαση στην Τσεχοσλοβακία ", στο S. Rajak, Κ.Ε. Μπόττσιου, Ε. Καραμούζη και Ε. Χατζηβασιλείου (Επιμ.), *Τα Βαλκάνια στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, Παπαδόπουλος, 2019, σελ. 265.

Σε άρθρο της εφημερίδας Πράβντα τον Σεπτέμβριο του 1968, δημοσιεύεται η άποψη του Πολωνού κομμουνιστή πολιτικού Βλαντισλάβ Γκομούλκα σχετικά με το θέμα, η οποία εκφράζει κίολας τη γνώμη της σοβιετικής ελίτ για την επέμβαση στην Πράγα:

*«Σε αυτούς τους φίλους και συντρόφους μας από άλλες χώρες που πιστεύουν ότι υπερασπίζονται τη δίκαιη υπόθεση του σοσιαλισμού και την κυριαρχία των λαών καταγγέλλοντας και διαμαρτυρόμενοι για την εισαγωγή των στρατευμάτων μας στην Τσεχοσλοβακία, απαντάμε: Αν ο εχθρός φυτέψει δυναμίτη κάτω από το σπίτι μας, κάτω από την κοινοπολιτεία των σοσιαλιστικών κρατών, το πατριωτικό, εθνικό και διεθνιστικό μας καθήκον είναι να το αποτρέψουμε χρησιμοποιώντας κάθε μέσο που είναι απαραίτητο».*³¹

Η Μόσχα μπορεί να εμπόδισε τις μεταρρυθμιστικές επιδιώξεις της τσεχοσλοβακικής ηγεσίας, όμως ο άνεμος της αλλαγής στη δομή των κομμουνιστικών κομμάτων, κυρίως της Δυτικής Ευρώπης, είχε αρχίσει ήδη να πνέει. Μετά την Άνοιξη της Πράγας αναδύθηκε το πολιτικό ρεύμα του Ευρωκομμουνισμού, το οποίο αμφισβήτησε ευθέως τον ηγεμονικό ρόλο της ΕΣΣΔ και εισήγαγε μια νέα πολιτική θεωρία η οποία κατά κύριο λόγο είναι αφοσιωμένη στο κοινωνικό κράτος, στο δημόσιο έλεγχο των βασικών μέσων παραγωγής αλλά όχι στις μεσαίες και μικρές ιδιοκτησίες και στην πορεία προς το σοσιαλισμό μέσω της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Το ιδεολογικό αυτό ρεύμα βρήκε πρόσφορο έδαφος στο ΚΚ Ιταλίας, Ισπανίας και το ΚΚΕ Εσωτερικού.

Ένας Έλληνας που υποστήριξε τον ευρωκομμουνισμό ήταν ο θεωρητικός της πολιτικής κοινωνιολογίας Νίκος Πουλιαντζάς, ο οποίος με τη φράση «ο σοσιαλισμός ή θα είναι δημοκρατικός ή δεν θα υπάρξει» έθεσε τα θεμέλια για τον επαναπροσδιορισμό της αριστερής ιδεολογίας, ενώ ο Κορνήλιος Καστοριάδης είχε χαρακτηρίσει τον υπαρκτό σοσιαλισμό ως *γραφειοκρατικό καπιταλισμό*, έκφραση που είχε ήδη επιβεβαιωθεί από τα γεγονότα της Ουγγαρίας το 1956.

1.3.2 Ο ρόλος του Ν. Τσαουσέσκου στην Άνοιξη της Πράγας

Οι θέσεις του Νικολάε Τσαουσέσκου σχετικά με την εθνική κυριαρχία ήταν γνωστές, γι' αυτό και όπως ήταν αναμενόμενο η Ρουμανία δεν ακολούθησε την απόφαση του Συμφώνου της

---

³¹ "The Khrushchev/ Brezhnev Doctrine at Helsinki", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1975/08/05/archives/the-khrushchevbrezhnev-doctrine-at-helsinki.html>, (πρόσβαση: 10 Ιανουαρίου 2023).

Βαρσοβίας για εισβολή στην Τσεχοσλοβακία. Οι προθέσεις για αποχή φάνηκαν από νωρίς όταν η χώρα έστειλε εκπροσώπους στη συνάντηση των κομμουνιστικών κομμάτων στην Καρλόβυ Βάρυ διατηρώντας μια πιο ψυχρή στάση. Μάλιστα, τον επίμαχο μήνα, Αύγουστο του 1968, ο Ρουμάνος πρόεδρος δεν θα διστάσει να βρεθεί στην Πράγα με σκοπό να υπογράψει συμφωνία αμοιβαίας υποστήριξης μεταξύ Ρουμανίας και Τσεχοσλοβακίας, καθώς πίστευε πως η διαχείριση του εσωτερικού της χώρας αποτελούσε αποκλειστική αρμοδιότητα και ευθύνη της ίδια της χώρας και της ηγεσίας της.

Την ημέρα της εισβολής, ο Τσαουσέσκου απευθύνει ομιλία, από το μπαλκόνι της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Ρουμανίας, στους πολίτες της χώρας καταδικάζοντας με καυστικό τρόπο την εισβολή στην Τσεχοσλοβακία και την κατάπιξη της Άνοιξης της Πράγας ως «επαίσχυντη στιγμή στο διεθνές εργατικό κίνημα». ³² Ήταν μία πολύ έξυπνη κίνηση, εκ του ασφαλούς, διότι αφενός γνώριζε ότι οι πολίτες του βρίσκονταν στο «σκοτάδι» σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις που πρέσβευε η Πράγα (και τις ιδέες που γεννήθηκαν μέσα σε αυτή), αφετέρου στην πραγματικότητα η Μόσχα δεν ενδιαφερόταν για τη στάση που θα διατηρούσε η Ρουμανία αφού η σοβιετική ηγεσία αντιλαμβανόταν πως δεν υπήρχε περίπτωση από την πλευρά Τσαουσέσκου να κινδυνεύσει, επειδή μια ενδεχόμενη αναταραχή στο Βουκουρέστι θα έθετε σε κίνδυνο πρώτα απ' όλα τον ίδιο τον αρχηγό της χώρας, ο οποίος σε καμία περίπτωση δεν θα ρίσκαρε κάτι τέτοιο.

Ο Τσαουσέσκου επιδίωκε να μην διαδοθούν στο εσωτερικό της Ρουμανίας οι νέες πολιτικές απόψεις που αναδείχθηκαν το 1968 καθώς στην περίπτωση αυτή οι πολίτες θα καταλάβαιναν πως ζούσαν σε ένα προβληματικό καθεστώς με δημοκρατικό έλλειμμα.

Αντίθετα με το «φαίνεσθαι», η καταστολή της Άνοιξης της Πράγας ήταν το «ιδανικό όπλο» στα χέρια του Νικολάε Τσαουσέσκου για να αυξήσει σταδιακά τη λατρεία προς το πρόσωπό του, τις εξουσίες του στον κρατικό μηχανισμό και να αποδείξει στους αντιφρονούντες, κυρίως διανοούμενους, ότι τέτοιες καταστάσεις δεν πρόκειται να γίνουν ανεκτές και θα οδηγηθούν αυτομάτως στην αποτυχία. Ο πρώην υπουργός εξωτερικών της Ρουμανίας Στέφαν Αντρέι πίστευε ακράδαντα ότι ένας ακλόνητος μπολσεβίκος σαν τον Τσαουσέσκου δεν υπήρχε ποτέ περίπτωση να εκδημοκρατίσει τη χώρα.

---

³² Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, σελ. 426, 427.

Μέσα στη γενική έλλειψη αντικειμενικής ενημέρωσης του λαού, όμως, υπήρχαν άνθρωποι οι οποίοι όχι μόνο γνώριζαν τί συνέβαινε ακριβώς στην Τσεχοσλοβακία, αλλά ήξεραν ήδη και ποιες ήταν οι νέες πολιτικές ιδέες που ανέτρεπαν τη δομή του σοβιετικού/σταλινικού κομμουνισμού. Αυτοί ήταν ορισμένοι φοιτητές οι οποίοι είχαν καταφέρει παράνομα να προμηθευτούν ενημερωτικό υλικό, όπως βιβλία και περιοδικά. Άλλοι, επιπλέον, άκουγαν τσέχικους ή ακόμη και δυτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Πώς άλλωστε θα μπορούσε να μη συμβεί αυτό όταν η Ρουμανία διαθέτει ένα τόσο ισχυρό και ανήσυχο, με τη θετική έννοια του όρου, φοιτητικό κίνημα που διατηρείται ζωντανό μέχρι τις μέρες μας; Παρόλα αυτά δεν παρατηρήθηκε κάποια προσπάθεια αναταραχής εκείνη την περίοδο στο Βουκουρέστι ή άλλες μεγάλες πόλεις.

Ο Ρουμάνος καθηγητής Βλαντιμίρ Τισμανεάνου ευρισκόμενος ως νέος στο Βουκουρέστι του 1968 αναφέρει σε κείμενο του πως *«εκείνη τη χρονιά υπήρχαν άνθρωποι που έβλεπαν τον Τσαουσέσκου ως έναν ανοιχτόμυαλο μαρξιστή ή έναν υποστηρικτή του σοσιαλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο. Ξένοι παρατηρητές τον θεωρούσαν ως έναν Δαβίδ που θα αντιμετώπιζε τον σοβιετικό Γολιάθ»*. Ενώ σε άλλο σημείο ο συγγραφέας θέλοντας να δώσει την αίσθηση του παλμού των νέων της εποχής περιγράφει με έναν εξαιρετικά λογοτεχνικό τρόπο:

«Η Άνοιξη της Πράγας ήταν η τελευταία ελπίδα για εσωτερική αναζωογόνηση στη Ρουμανία (...) Ένας φιλελεύθερος άνεμος είχε σαρώσει το 1968, μια αίσθηση ότι όλα είναι πιθανά, ότι το κοινωνικό φανταστικό μπορεί επιτέλους να απελευθερωθεί. Εκ των υστέρων ήταν όλα μια μεγάλη ψευδαίσθηση».³³

Στο προαναφερθέν απόσπασμα υπάρχει μια καθοριστική φράση η οποία προσδιόρισε τη ρουμανική εξωτερική πολιτική, «ο Δαβίδ να νικήσει το σοβιετικό Γολιάθ». Η επιτυχία του ρουμανικού καθεστώτος ήταν να κατασκευάσει στο δυτικό κόσμο αυτή την αυταπάτη, δηλαδή να τους πείσει πως η συγκεκριμένη χώρα και ηγεσία δεν έχει σχέση με το σοβιετικό σταλινισμό, είναι ανοιχτή σε νέες ιδέες και ακολουθεί μια διαφορετική πολιτική που δεν αποκλείει τη συνεργασία με τη Δύση. Επιπλέον, ένα ακόμα γεγονός που λειτούργησε

---

³³ V. Tismaneanu and M. Stan, "The Prague Spring as Seen from Romania", *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, vol.54, no. 3, pp. 414–422.

ενισχυτικά στη θετική εικόνα Ρουμανίας ήταν η προσέγγιση του Τσαουσέσκου στον Τίτο της Γιουγκοσλαβίας μιας και τις μέρες της Πράγας είχαν ακολουθήσει παρόμοια γραμμή.

Έτσι, οι δυτικές χώρες άρχισαν να βλέπουν φιλικά τον Τσαουσέσκου, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα έναν χρόνο αργότερα, το 1969, ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Νίξον, να επισκεφθεί τη Ρουμανία και να συνάψει μια σειρά συμφωνιών.

1.3.3 Ο πόλεμος των έξι ημερών και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν

Ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος του 1967 ή Πόλεμος των Έξι Ημερών αποτέλεσε αφορμή για τον Τσαουσέσκου να προβάλλει την αντίθεσή του προς τη Μόσχα. Ο πόλεμος ξέσπασε το 1967, όταν στις 22 Μαΐου ο πρόεδρος της Αιγύπτου Νάσερ προχώρησε σε ναυτικό αποκλεισμό για τα ισραηλινά πλοία. Αρχές Ιουνίου η Αίγυπτος είχε συμμαχήσει με την Ιορδανία, τη Συρία και το Ιράκ έχοντας ως επιδίωξη να εξαφανίσουν το εβραϊκό κράτος. Στις 5 Ιουνίου 1967 το Ισραήλ εξαπέλυσε επίθεση σε έναν σημαντικό αριθμό αεροδρομίων της Αιγύπτου. Μέσα από τις επιθέσεις φάνηκε η ξεκάθαρη στρατιωτική υπεροχή του Ισραήλ έναντι των αντίπαλων αραβικών κρατών. Η σύγκρουση έληξε με ολοκληρωτική νίκη και κατάκτηση εδαφών από πλευράς του Ισραήλ. Η Σοβιετική Ένωση επιθυμώντας να ασκήσει επιρροή στην πλευρά των Αράβων ανέλαβε να τους επανεξοπλίσει και να εκπαιδεύσει το στρατό τους αναπτύσσοντας ισχυρές ναυτικές δυνάμεις στην περιοχή της Μεσογείου. Ο Τσαουσέσκου από την άλλη αρνούμενος να ακολουθήσει τη γραμμή της Μόσχας συνέχισε κανονικά τις διπλωματικές επαφές με το Ισραήλ, υποστηρίζοντας πως η αντίδραση του ήταν δικαιολογημένη αν ληφθούν υπόψη οι προκλήσεις των Αράβων. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1974 στην Τυνησία, εξέφρασε μια διαφορετική άποψη λέγοντας πως προϋπόθεση για την εδραίωση της ειρήνης στη Μέση Ανατολή είναι η αποχώρηση του Ισραήλ από τα κατεχόμενα αραβικά εδάφη.³⁴ Παρόμοια φιλο-αραβική προσέγγιση έκανε και στο Λίβανο την ίδια χρονιά όπου μίλησε ανοιχτά για παλαιστινιακό κράτος και εξεύρεση λύσης στη βάση των διεθνών οργανισμών για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο παλαιστινιακός λαός, αποδεικνύοντας την έξυπνη στρατηγική να υπερασπιστεί το Ισραήλ αρχικά αλλά κατά την επίσκεψή του στις αραβικές χώρες να εμφανιστεί ως φίλος του μουσουλμανικού κόσμου.

Στις 27 Δεκεμβρίου 1979 διεξήχθη στο Αφγανιστάν άλλη μια ψυχροπολεμική σύγκρουση μεταξύ των σοβιετικών δυνάμεων, σε συνεργασία με το κυβερνών Δημοκρατικό Κόμμα

---

³⁴ Τσαουσέσκου, *Η εξωτερική πολιτική της Ρουμανίας*, σελ.138.

Μαρξιστών του Λαού, και της αντιστασιακής ομάδας των Μουτζαχεντίν. Αφορμή αποτέλεσε η απόφαση της μαρξιστικής κυβέρνησης να επιβάλλει πρόγραμμα διακυβέρνησης σοβιετικού τύπου φέρνοντας την κοινωνία απέναντι από τις παραδόσεις του Ισλάμ. Σύντομα ξέσπασε εμφύλιος ανάμεσα στους Μουτζαχεντίν και την αφγανική κυβέρνηση. Η ΕΣΣΔ αντιλαμβανόμενη πως τα πράγματα λαμβάνουν επικίνδυνη τροπή έστειλε άρματα μάχης στην Καμπούλ ως μια αμυντική ενέργεια στο ενδεχόμενο να εξαπλωθεί η ιρανική επανάσταση.³⁵ Στη σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν η Ρουμανία επιδίωξε να διατηρήσει μια ισορροπία μεταξύ των δύο «στρατοπέδων», δηλαδή των Σοβιετικών που εκτελούσαν την επιχείρηση και των Αμερικανών που στήριζαν τους Μουτζαχεντίν. Μέχρι την ψηφοφορία της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ η ρουμανική πλευρά απέφυγε να λάβει επίσημη θέση για το ζήτημα. Επιπλέον η Ρουμανία δεν μίλησε ποτέ για ανάγκη προστασίας των κεκτημένων της επανάστασης του Απριλίου του 1978 (σημ.: εξέγερση του Σαούρ – πραξικόπημα από το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα του Αφγανιστάν), παρά μόνο υποστήριξε πως η απόσυρση των ξένων στρατευμάτων ήταν η μοναδική προϋπόθεση για να αποφασίσει ο αφγανικός λαός ποιο πολιτικό κόμμα προτιμούσε. Τέλος, οι Ρουμάνοι επισήμαναν πως η πρόταση επίλυσης που παρουσιάστηκε από 24 αδέσμευτες χώρες είχε την υποστήριξη τους. Οι κινήσεις αυτές συνολικά προκάλεσαν την οργή των Σοβιετικών.³⁶ Η εκστρατεία βομβαρδισμών των Σοβιετικών στα μεγάλα κέντρα του Αφγανιστάν διήρκησε από το 1979 έως το 1989, χωρίς όμως αποτέλεσμα αφού η ΕΣΣΔ ήταν αυτή που εγκατέλειψε τον πόλεμο.³⁷

1.3.4 Από το Δόγμα Μπρέζνιεφ στο «Δόγμα Σινάτρα»

Η μετάβαση από το Δόγμα Μπρέζνιεφ, που έβρισκε (τουλάχιστον όσον αφορά το στρατιωτικό τομέα) αντίθετο τον Τσαουσέσκου, στο «Δόγμα Σινάτρα» του Γκορμπατσόφ φαίνεται να στοίχισε αρκετά στη «χρησιμότητα» του προέδρου της Ρουμανίας. Το «Δόγμα Σινάτρα» είναι ουσιαστικά ένα αστείο όνομα το οποίο χαρακτήριζε τη νέα εποχή στην εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Γκενάντι Γκερασίμοφ, εκπρόσωπος των Σοβιετικών, εμπνευσμένος

---

³⁵ "Τριάντα χρόνια από το τέλος της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/world/1010147/trianta-chronia-apo-to-telos-tis-sovietikis-eisvolis-sto-afganistan-fotografies/>, (πρόσβαση: 23 Φεβρουαρίου 2023).

³⁶ E. S. Burger, "The East European Response to the Soviet Invasion of Afghanistan", *American Intelligence Journal*, vol. 5, no. 1, 1983, pp. 14–25.

³⁷ J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 220.

από το τραγούδι «My way» του Αμερικανού τραγουδιστή Φρανκ Σινάτρα όταν ερωτήθηκε σχετικά με το ποια εξωτερική πολιτική θα ακολουθούσε πλέον η Σοβιετική Ένωση απάντησε με το παραπάνω τραγούδι, δηλώνοντας με τον τρόπο αυτό πως η εποχή του σοβιετικού ιμπεριαλισμού είχε φτάσει στο τέλος της. Αυτό σήμαινε πως πλέον ο Γκορμπατσόφ έπαυε να έχει ανάμειξη στο εσωτερικό των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας και συνεπώς σταματούσαν πλέον οι εισβολές του κόκκινου στρατού στις χώρες – συμμάχους όπως έγινε τις προηγούμενες δεκαετίες στις χώρες που αναφέρθηκαν στο ίδιο κεφάλαιο. Κάθε χώρα ήταν πλέον ελεύθερη να κάνει τις επιλογές της. Πώς, λοιπόν, ένα δόγμα το οποίο πρέσβευε το My way που τόσα χρόνια διακήρυττε ο Τσαουσέσκου αποδείχθηκε η καταστροφή του; Οδεύοντας στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, με την άνοδο του Γκορμπατσόφ στα ηνία της Σοβιετικής Ένωσης ως Γενικού Γραμματέα οι σχέσεις με τις ΗΠΑ είχαν πλέον εξομαλυνθεί ενώ άνεμος αλλαγής φυσούσε τόσο στη Ρωσία με την Γκλάσνοστ και την Περεστρόικα, όσο και στις υπόλοιπες χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας με τις επαναστάσεις και την απομάκρυνση από τις σοβιετικές θέσεις, ο Τσαουσέσκου έμοιαζε πια σαν παραφωνία μέσα στο σύστημα. Ενώ στην εποχή του Μπρέζνιεφ, σε κρίσιμες και δύσκολες στιγμές του Ψυχρού Πολέμου ο Ρουμάνος πρόεδρος φαινόταν απαραίτητος για τη Δύση καθώς ήταν ο πιο πρόθυμος από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας να αναλάβει το ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων όπως επίσης και να εμπλακεί στη διπλωματία με την Κίνα, στα τελευταία χρόνια του στην εξουσία της Ρουμανίας είχε μείνει πια απομονωμένος από όλους με την επιθυμία να συνεχίσει τη σταλινική αλλά ταυτόχρονα πλήρως πλέον αντισοβιετική πολιτική του. Ο ρόλος του Τσαουσέσκου τελείωσε όταν ΗΠΑ και ΕΣΣΔ έθεσαν τα θεμέλια για την έναρξη μιας νέας εποχής, στην οποία πολιτικές σαν της Ρουμανίας με τη λιτότητα, τον αυταρχισμό και τη στασιμότητα, ήταν ένα «βάρος» για την περιοχή. Με τόσες κοσμοϊστορικές αλλαγές γύρω από τα σύνορα της Ρουμανίας, η πτώση του δικτάτορα ήταν αναπόφευκτη. Δύο Ρουμάνοι επιστήμονες εκτός από τα προαναφερθέντα προσθέτουν κι άλλες αιτίες οι οποίες συνδυαστικά οδήγησαν την ηγεσία του Βουκουρεστίου σε τέλμα.³⁸ Στα τελευταία τους χρόνια στην πολιτική ο Νικολάε Τσαουσέσκου, ο Έριχ Χόνεκερ³⁹ και ο Τοντόρ Ζίβκωφ κατάλαβαν πως αργά ή γρήγορα η σοβιετική πολιτική θα επηρεάσει το επισφαλές

---

³⁸ H. Gorun and L.I. Branescu, "The Paradox of Nicolae Ceausescu's Foreign Policy and Several Reasons for the Deterioration of the International Image of his Regime", *European Scientific Journal*, vol. 14, no. 29, 2018, pp. 75-83.

³⁹ Ο Έριχ Χόνεκερ παρέμεινε μέχρι τελευταία στιγμή πιστός στην κομμουνιστική ιδεολογία. Η ζωή του αποτυπώνεται στο βιβλίο που έγραψε ο ίδιος με τίτλο «Από τη ζωή μου» (γερμ. «Aus meinem Leben»).

καθεστώς της «γερασμένης» Ανατολικής Ευρώπης.⁴⁰ Όπως αναφέρεται και στις ιστορικές πληροφορίες του υπουργείου εξωτερικών της Ρουμανίας ο Τσαουσέσκου «απελπισμένος και σασιτισμένος έβγαλε από τη ναφθαλίνη τον προλεταριακό διεθνισμό και εγκατέλειψε προσωρινά, μετά από σχεδόν είκοσι πέντε χρόνια, τη ρητορική του για την ανεξαρτησία και την κυριαρχία».⁴¹

1.4 Ο Τσαουσέσκου και οι ΗΠΑ

Η στάση του Νικολάε Τσαουσέσκου απέναντι στη Σοβιετική Ένωση από την ανάδειξη του στην εξουσία, οι απόψεις του για την Άνοιξη της Πράγας και γενικότερα η συμπεριφορά του εντός του Συμφώνου της Βαρσοβίας έδωσαν την ευκαιρία στις Ηνωμένες Πολιτείες να πραγματοποιήσουν ένα άνοιγμα προς ανατολάς. Η διπλωματία της Ρουμανίας, η οποία ήταν ανοιχτή προς όλες τις χώρες πρόσφερε μια μεγάλη δυνατότητα στον Αμερικανό πρόεδρο Ρίτσαρντ Νίξον να δημιουργήσει ένα δίαυλο επικοινωνίας και να διεισδύσει σε μια χώρα του κομμουνιστικού μπλοκ, κάτι που στην εποχή του Ψυχρού Πολέμου ήταν αρκετά δύσκολο. Υπό αυτές τις συνθήκες το 1969 ο Νίξον επισκέπτεται τον Τσαουσέσκου στο Βουκουρέστι γνωρίζοντας θερμή υποδοχή από την ηγεσία αλλά και το λαό της Ρουμανίας. Ο ρουμανικός λαός ένιωθε τον Νίξον πιο κοντά του σε σχέση με άλλους αρχηγούς κρατών καθότι ήταν και ο ίδιος παιδί αγροτικής οικογένειας. Κατά την άφιξη του στο αεροδρόμιο της ρουμανικής πρωτεύουσας ο πρόεδρος των ΗΠΑ δήλωσε:

«Μιλώντας εξ ονόματος όλου του αμερικανικού λαού, θα ήθελα να εκφράσω τη βαθιά μου εκτίμηση για το πολύ θερμό καλωσόρισμα που μας επιδείξατε με την ευκαιρία αυτή και φέρνω μαζί μου τις θερμές ευχές και τα συναισθήματα φιλίας από τον αμερικανικό λαό στο λαό της Ρουμανίας. (...) Αυτή είναι μια ιστορική περίπτωση. Αν και δεν είναι η πρώτη μου επίσκεψη στη χώρα σας, είναι η πρώτη επίσκεψη Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών στη Ρουμανία, η πρώτη κρατική επίσκεψη Αμερικανού προέδρου σε σοσιαλιστική χώρα (...). Αν θέλουμε να σημειώσουμε πρόοδο σε αυτή την προσπάθεια ζωής, πρέπει να δούμε τον κόσμο όπως είναι – έναν κόσμο διαφορετικών φυλών, διαφορετικών εθνών, διαφορετικών

---

⁴⁰ V. Tismaneanu, "Ceausescu Against Glasnost", *World Affairs*, vol. 150, no. 3, 1987, p. 199.

⁴¹ "150 years of modern Romania, Romania's foreign policy between 1965 and 1989", *Ministry of Foreign Affairs (Romania)*, mae.ro/en/node/16926?page=5#null, (πρόσβαση: 19 Φεβρουαρίου 2023).

κοινωνικών συστημάτων – τον πραγματικό κόσμο, όπου πολλά συμφέροντα χωρίζουν τους ανθρώπους και πολλά συμφέροντα τους ενώνουν(...).⁴²

Ορισμένοι από τους συνεργάτες του Νίξον εξέφραζαν τη διαφωνία τους για το συγκεκριμένο ταξίδι, όμως εκείνος πίστευε πως η μόνη από τις σοσιαλιστικές χώρες που άξιζε να επισκεφθεί ήταν η Ρουμανία. Οι ΗΠΑ θεωρούσαν χρήσιμη χώρα τη Ρουμανία καθώς απέβλεπαν σε έναν «ενδιάμεσο» διαμεσολαβητή μεταξύ της Ουάσιγκτον και των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Δεδομένου, επίσης, πως εκείνη τη χρονική περίοδο οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν αναγνώριζαν τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας ήταν άλλη μια ευκαιρία η Ρουμανία να μεσολαβεί στις συνομιλίες ανάμεσα τους. Άλλος ένας λόγος που καθιστούσε την επίσκεψη αξιόλογη ήταν το μήνυμα που προσπαθούσε να στείλει ο Νίξον στην ΕΣΣΔ, πως εξαιτίας της άρνησης της να συνεργαστεί για την εξεύρεση λύσεων στο Βιετνάμ, συσφίγγει τις σχέσεις με μια άλλη κομμουνιστική χώρα.⁴³

Ο απόηχος της συνάντησης ήταν εξαιρετικός όμως ο Τσαουσέσκου δεν πήρε εξ ολοκλήρου αυτά που επιζητούσε. Κέρδισε την καλή φήμη στις χώρες του φιλελεύθερου κόσμου, κατάφερε για πολλοστή φορά να ενοχλήσει τους σοβιετικούς αξιωματούχους αλλά δεν πέτυχε την απελευθέρωση του εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών, κάτι που θα του παρείχε η ρήτρα του μάλλον ευνοούμενου κράτους, η οποία αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες του ελεύθερου εμπορίου. Ο Νίξον προσπάθησε να δικαιολογηθεί για το λόγο που αποφεύγει να συμφωνήσει σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Πάντως το κλίμα μεταξύ των δύο ηγετών ήταν τόσο φιλικό που εκτός από τις επίσημες συνομιλίες στα κυβερνητικά κτίρια, ο Νίξον επισκέφθηκε τον Τσαουσέσκου στο σπίτι του όπου εκεί συζήτησαν κυρίως οικογενειακά θέματα και άλλα ζητήματα που δεν άπτονται της πολιτικής.

Όταν ο Ρίτσαρντ Νίξον επέστρεψε στις ΗΠΑ, μετά από μερικές ημέρες, συνάντησε μια ομάδα Αμερικανών πρεσβευτών όπου εκεί έκανε ορισμένα σχόλια σχετικά με την επίσκεψη του στη Ρουμανία. Στα σχόλια αυτά αναφέρθηκε κυρίως στον ίδιο τον Τσαουσέσκου αλλά και στον

---

⁴² "Remarks on Arrival at Bucharest", *The American Presidency Project*, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-arrival-bucharest-romania-0>, (πρόσβαση: 9 Φεβρουαρίου 2023).

⁴³ A. Lepcaliuc, "The Visit of President Richard Nixon in Bucharest, 2-3 August 1969", *Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales*, vol. 11, no. 1, 2018, pp. 69-82.

πρωθυπουργό Μάουρερ. Χαρακτήρισε τις συζητήσεις με τον πρώτο ευθείς χωρίς τις τυπικότητες που χαρακτηρίζουν τη διπλωματία και τον περιέγραψε ως σκληρό σταλινικό μαρξιστή, ενώ για τον δεύτερο ανέφερε πως αν και ευχάριστος, είναι «ανόητος» κομμουνιστής χωρίς τα χαρίσματα του Τσαουσέσκου. Στάθηκε τέλος στο θερμό φιλοαμερικανισμό του ρουμανικού λαού και στην επιθυμία της ηγεσίας για εμπορική, πολιτιστική και εμπορική συνεργασία.⁴⁴

Όσον αφορά το θέμα της Κίνας ο Νίξον θεωρούσε πως οι Ρουμάνοι θα διευκόλυναν ένα ενδεχόμενο άνοιγμα προς τη χώρα όμως ήταν επιφυλακτικός καθώς φοβόταν μια οργισμένη αντίδραση της Μόσχας στην οπτική μιας στενής συνεργασίας Βουκουρεστίου – Ουάσιγκτον. Αυτή την άποψη ο Τσαουσέσκου δεν τη συμμεριζόταν. Αυτό όμως που δεν γνώριζε η ρουμανική πλευρά είναι πως οι Αμερικανοί είχαν επιστρατεύσει για το ρόλο του διαμεσολαβητή και τον ηγέτη του Πακιστάν Γιαχιά Χαν.⁴⁵

Τον Οκτώβριο του 1970 ο Τσαουσέσκου στα πλαίσια της γενικής συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ταξίδεψε στις ΗΠΑ όπου συνομίλησε ξανά με τον Ρίτσαρντ Νίξον. Ο Τσαουσέσκου επιθυμούσε να συναντηθεί με τον Αμερικανό πρόεδρο και έπειτα να παραμείνει για πέντε ακόμη ημέρες στις ΗΠΑ καθώς θεωρούσε πως η παρουσία τόσων πολλών αρχηγών κρατών στα πλαίσια του ΟΗΕ θα του παρείχε κάλυψη για να εξερευνήσει τις ΗΠΑ. Είχε πει πως με αυτή την επίσκεψη είχε την ευκαιρία να δει τον καπιταλισμό εν δράσει. Η αποστολή της Ρουμανίας είχε σκοπό να τονίσει την προθυμία της για τη συνέχιση των στενών σχέσεων με τις ΗΠΑ παραβλέποντας τις αποφάσεις των άλλων μελών του Συμφώνου. Σκόπευαν επίσης να συζητήσουν και κάποια θέματα εξωτερικής πολιτικής.⁴⁶

Στη συνάντηση με τον Νίξον ο Τσαουσέσκου επανέλαβε την προθυμία του να μεταφέρει οποιαδήποτε πληροφορία από τις ΗΠΑ στο Πεκίνο. Ο Νίξον τόσο στον Τσαουσέσκου όσο και στον πρόεδρο του Πακιστάν δεν έδωσε καμιά νέα πληροφορία παρά μόνο ότι επιθυμεί να διατηρηθεί η επαφή. Τελικά φάνηκε πως η αμερικανική πλευρά είχε προτιμήσει περισσότερο το Πακιστάν στο ρόλο του διαμεσολαβητή. Ένα θέμα που παραμένει ανεξήγητο είναι γιατί ο Τσαουσέσκου καθυστέρησε να μεταφέρει κάποια μηνύματα από την Κίνα προς τις ΗΠΑ. Ένας

---

⁴⁴ Foreign Relations of the United States (εφεξής FRUS), Editorial Note, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, vol. XXIX, 1969–1972.

⁴⁵ M. Munteanu, "Communication Breakdown? Romania and the Sino-American Rapprochement", *Diplomatic History*, vol. 33, no. 4, 2009, pp. 615–631.

⁴⁶ FRUS, Memorandum from the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, vol. XXIX, 1969–1972.

λόγος που αναφέρουν ορισμένοι αναλυτές είναι πως ενδεχομένως στην πραγματικότητα να μην ήθελε να φέρει τις δυο χώρες κοντά.⁴⁷ Ωστόσο υπάρχει και μια διαφορετική προσέγγιση του ζητήματος που θεωρεί ότι η διαμεσολάβηση του Τσαουσέσκου στην Κίνα και το Βιετνάμ ήταν επιτυχημένη. Ειδικότερα, υπάρχουν ειδικοί επί του θέματος οι οποίοι συνδέουν την επιθυμία της ρουμανικής ηγεσίας για διαμεσολάβηση με την επιδίωξη της χώρας να αποκτήσει πυρηνικό ερευνητικό αντιδραστήρα και προμήθειες εμπλουτισμένου ουρανίου ως αντάλλαγμα για τη βοήθεια στις διαπραγματεύσεις.⁴⁸ Βέβαια, μια τέτοια προοπτική έρχεται σε αντίθεση με τη θεωρία του Τσαουσέσκου για δημιουργία βαλκανικής ζώνης χωρίς πυρηνικά.

Στην πράξη το ταξίδι του 1970 έφερε ως αποτέλεσμα την υπογραφή μιας σύμβασης δέκα εκατομμυρίων δολαρίων με την εταιρία American Metal Climax, Inc., για την προμήθεια φύλλων αλουμινίου στη Ρουμανία.⁴⁹ Το συμπέρασμα του Τσαουσέσκου από την πρώτη του επίσκεψη στις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν πως η Ρουμανία είχε μείνει αρκετά πίσω στον οικονομικό τομέα κι αυτό του δημιούργησε την επιθυμία για περεταίρω οικονομική στροφή προς τη Δύση.⁵⁰

Ένα χρόνο αργότερα, το 1971, ο Τσαουσέσκου μέσω του πρέσβη Κορνέλιου Μπόγκνταν μετέφερε στις ΗΠΑ την ικανοποίησή του για το ταξίδι του στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Μεταξύ των δύο πλευρών συζητήθηκαν θέματα τουρισμού, όπου στο σημείο αυτό ο πρέσβης ανέφερε πως το 1970 επισκέφθηκαν τη Ρουμανία 20.000 Αμερικανοί ενώ η επιδίωξη είναι ο αριθμός αυτός να αγγίξει τους 60.000 επισκέπτες το 1971. Επιπλέον, από την πλευρά της Ρουμανίας υπήρξε η επιθυμία για ίδρυση ρουμανικών γραφείων εμπορικής αντιπροσώπευσης στο Σαν Φρανσίσκο και το Σικάγο.⁵¹

Το 1972 σε αλληλογραφία του Νίξον προς τον Νικολάε Τσαουσέσκου ο πρόεδρος των ΗΠΑ αναφέρεται στην προσδοκία του για επέκταση των οικονομικών σχέσεων των δύο χωρών μέσω της EXIM Bank (Export – Import Bank, Τράπεζα εξαγωγών – εισαγωγών) και των

---

⁴⁷ Munteanu, "Communication Breakdown? Romania and the Sino-American Rapprochement", p. 620.

⁴⁸ E. Gheorghe, "Peace for Atoms. US Non-Proliferation Policy and the Romanian Role in the Sino-American Rapprochement, 1969–1971", *The International History Review*, vol.40 no. 5, 2018, pp. 1049–1072.

⁴⁹ "Ceausescu Visits Nixon at the White House for Talks on World Issues", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1970/10/27/archives/ceausescu-visits-nixon-at-the-white-house-for-talks-on-world-issues.html>, (πρόσβαση: 25 Φεβρουαρίου 2023).

⁵⁰ P. Pechlivanis, *A differentiated détente: the United States and Romania in the 1970s*, Ph.D. diss., Florence, European University Institute, 2017.

⁵¹ FRUS, Memorandum of Conversation, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, vol. XXIX, 1969–1972.

προγραμμάτων Overseas Private Investment Corporation. Εκφράζει επίσης την επιθυμία του το Κογκρέσο να του επιτρέψει την εμπορική μεταχείριση της Ρουμανίας ως ευνοούμενο κράτος.⁵²

Ο Νικολάε Τσαουσέσκου και ο Ρίτσαρντ Νίξον συναντήθηκαν ξανά το 1973 όπου στις συνομιλίες τους αναφέρθηκαν σε θέματα ευρωπαϊκής ασφάλειας και Μέσης Ανατολής. Εντύπωση προκαλεί πως, σύμφωνα με τα αμερικανικά αρχεία, ο Τσαουσέσκου κατά τη διάρκεια της επίσκεψης ζήτησε από τους διερμηνείς να σταματήσουν να καταγράφουν το περιεχόμενο της συνάντησης, κάτι που εξηγείται ίσως με την ανασφάλεια που ένιωθε μην τυχόν οι διάλογοι αυτοί διαρρεύσουν στη Σοβιετική Ένωση.⁵³ Η διαρροή ενός εγγράφου από τη δημοφιλή ιστοσελίδα Wikileaks περιπλέκει ακόμα περισσότερο τα δεδομένα της συγκεκριμένης συζήτησης καθώς επισημαίνει πως ο Τσαουσέσκου επέστρεψε νωρίτερα στο Βουκουρέστι απογοητευμένος καθώς ανέμενε από τον Νίξον την παροχή αμερικανικού δανείου ύψους 300 εκατομμυρίων δολαρίων λαμβάνοντας τελικά μόλις 10 εκατομμύρια.⁵⁴

Το ξέσπασμα του σκανδάλου Watergate που ταρακούνησε τις ΗΠΑ οδήγησε τον Ρίτσαρντ Νίξον σε παραίτηση το 1974. Τη θέση του ανέλαβε ο Τζέραλντ Φορντ ο οποίος συνέχισε να διατηρεί την ίδια στάση με τον προκάτοχο του απέναντι στο ρουμανικό καθεστώς, θέτοντας επιπλέον κάποια ανθρωπιστικά ζητήματα. Το 1977 νέος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών αναδεικνύεται ο Τζιμ Κάρτερ, ο οποίος ανήκε στο Δημοκρατικό κόμμα σε αντίθεση με τους δύο Ρεπουμπλικάνους προκατόχους του. Στην προεκλογική περίοδο των Δημοκρατικών είχε ειπωθεί πως με τη νέα κυβέρνηση οι εξωτερικές σχέσεις θα βασιζόνταν σε ανθρωπιστικές αρχές θέτοντας νέους κανόνες στον Ψυχρό Πόλεμο. Σχετικά με τη Ρουμανία η νέα ηγεσία έθετε δύο στόχους. Αφενός να συνεχιστεί η ανεξάρτητη πολιτική του Τσαουσέσκου έναντι της ΕΣΣΔ, αφετέρου να αυξηθούν οι πολιτικές ελευθερίες και τα δικαιώματα εντός της χώρας, διαμηνύοντας όμως πως δεν πρόκειται να ανακατευθεί στη λειτουργία του καθεστώτος ή να το αποσταθεροποιήσει. Την περίοδο Κάρτερ ο Τσαουσέσκου επισκέφθηκε για τελευταία φορά τις ΗΠΑ. Στο μεταξύ, ήδη από το 1975 είχε δοθεί στη Ρουμανία η ρήτρα του «μάλλον ευνοούμενου κράτους (MNF)» η οποία συνέβαλε στην περαιτέρω ανάπτυξη του εμπορίου

---

⁵² FRUS, Letter from President Nixon to Romanian President Ceausescu, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, Vol. XXIX, 1969–1972.

⁵³ "Off the Record with Nixon and Ceausescu", *Wilson Center*, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-record-nixon-and-ceausescu>, (πρόσβαση: 25 Ιανουαρίου 2023).

⁵⁴ "New Wikileaks documents reveal why Romanian dictator Ceausescu cut short his US visit in the 70s", *Romania Insider*, <https://www.romania-insider.com/new-wikileaks-documents-reveal-why-romanian-dictator-ceausescu-cut-short-his-us-visit-in-the-70s>, (πρόσβαση: 25 Ιανουαρίου 2023).

επιτυγχάνοντας τον αμοιβαίο στόχο του ενός δισεκατομμυρίων δολαρίων μέχρι το 1980. Η ρήτρα ανανεωνόταν ετησίως.⁵⁵

Φαίνεται, λοιπόν, πως τόσο ο Φορντ όσο και ο Κάρτερ ακολούθησαν σταθερά το δρόμο που χάραξε ο Ρίτσαρντ Νίξον διατηρώντας σταθερά μια φιλική πολιτική προς τη Ρουμανία. Όποιο κι αν ήταν το συμφέρον για κάθε μια από τις δύο χώρες ξεχωριστά, μέσα από τη στενή σχέση Ρουμανίας – Ηνωμένων Πολιτειών, ο Τσαουσέσκου βγήκε πολλαπλά κερδισμένος και απόλαυσε τους θεσμούς και τις λειτουργίες της φιλελεύθερης οικονομίας κάτι που ήταν αδιανόητο για τα υπόλοιπα κομμουνιστικά κράτη. Αξίζει να σημειωθεί πως εκτός από τη ρήτρα του «μάλλον ευνοούμενου κράτους» που προαναφέρθηκε, η Ρουμανία είχε ήδη γίνει μέλος της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT) το 1971, του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου το 1972, ενώ την ίδια χρονιά αποτέλεσε μέλος και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί μια άλλη όψη της ρουμανικής διπλωματίας με τις ΗΠΑ, όχι και τόσο γνωστή, η οποία ξεκίνησε μια δεκαετία πριν από την άνοδο του Τσαουσέσκου στην εξουσία και που στην πράξη δεν απέφερε καρπούς. Η Ρουμανία το 1955 προσχώρησε στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και έπειτα από δέκα χρόνια έντασης αποφάσισε να ανοίξει διάυλο επικοινωνίας με τις Ηνωμένες Πολιτείες μέσω της πολιτιστικής διπλωματίας. Αυτή η συνεργασία πολιτιστικού περιεχομένου εν τέλει δεν έφθασε στο επιθυμητό επίπεδο και η επιρροή της μιας χώρας στην άλλη ήταν ελάχιστη καθώς οι κυβερνήσεις των δύο πλευρών είχαν τον πλήρη έλεγχο του περιεχομένου, γεγονός που τους επέτρεπε να εγκρίνουν ή να απορρίπτουν οτιδήποτε οι αξιωματούχοι θεωρούσαν πως έπρεπε ή όχι να εισαχθεί στη χώρα. Απαραιτήτως το όποιο πρόγραμμα δεν έπρεπε να θέτει σε κίνδυνο τον κρατικό μηχανισμό κάθε κράτους.⁵⁶

1.5 Η Ρουμανία... και οι άλλοι

Ο Τσαουσέσκου δεν επιδίωξε μόνο να εξισορροπήσει τις σχέσεις του και να αποκομίσει όφελος από τις μεγάλες δυνάμεις αλλά και να δημιουργήσει ένα ευρύτερο δίκτυο συνεργασιών και συναλλαγών ώστε να αναβαθμίσει την εικόνα της Ρουμανίας στο διεθνές

---

⁵⁵ Pechlivanis, *A differentiated détente: the United States and Romania in the 1970s*.

⁵⁶ P. Nistor, "The beginning of cultural diplomacy in Romanian - American relations, after Romania's admission to the United Nations", *Valahian Journal of Historical Studies*, vol. 18 – 19, 2012, pp. 133–54.

σύστημα. Δεδομένου πως είναι δύσκολο σε ένα μόνο κείμενο να αναφερθεί κάθε επαφή που είχε με το εξωτερικό ο Ρουμάνος πρόεδρος, αξίζει να αναφερθούν ορισμένες «γέφυρες» συνεργασίας που προσπάθησε η Ρουμανία να δημιουργήσει με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, τη Βρετανία και τις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου.

Σε μια χρονική περίοδο όπου η ΕΟΚ αποτελούνταν μόνο από τα ιδρυτικά κράτη – μέλη, η Ρουμανία επιχείρησε να συνάψει εμπορικές συμφωνίες με την Κοινότητα, πρωτοβουλία που αντιμετωπίστηκε με προβληματισμό από την πλευρά των Ευρωπαίων αξιωματούχων αλλά και φόβο από τη μεριά της Μόσχας καθώς δεν ήθελε άλλα μέλη της CMEA να προχωρήσουν σε παρόμοιες κινήσεις. Μάλιστα ειπώθηκε πως οι Σοβιετικοί ξεκαθάρισαν στους Ρουμάνους πως έπρεπε – επιτέλους – να αποφασίσουν σε ποια πλευρά θέλουν να συμμετέχουν. Ο Τσαουσέσκου λόγω της ταχείας εκβιομηχάνισης της χώρας έκρινε απαραίτητο πως πολλά υλικά έπρεπε να εισαχθούν από δυτικά κράτη τα οποία είχαν την κατάλληλη τεχνολογία που θα εξυπηρετούσε τους σκοπούς του. Από τις επαφές Ρουμανίας – ΕΟΚ λίγες πληροφορίες έχουν δει το φως της δημοσιότητας, ίσως λόγω της διαρκούς ανησυχίας που είχε ο Τσαουσέσκου για τις διαρροές πληροφοριών που κατευθύνονταν προς τη Μόσχα. Μια διαφορετική άποψη η οποία σαφώς εξυπηρετούσε κυρίως τα συμφέροντα της ΕΣΣΔ ήταν να ανοίξει ένα παράθυρο συνεργασίας μεταξύ KOMEKON και ΕΟΚ αλλά κάτι τέτοιο έβρισκε αντίθετο τον – υποστηρικτή του έθνους-κράτους – Τσαουσέσκου. Στην ΕΟΚ δεν μπορούσε να υπάρξει ομοφωνία για τη σύναψη συμφωνιών καθώς διαφωνούσε η Ολλανδία αλλά και η Γαλλία η οποία παρότι είχε καλές σχέσεις με τη Ρουμανία σε διμερές επίπεδο θεωρούσε πως οι εξαγωγές της χώρας (Ρουμανίας) στον αγροδιατροφικό τομέα θα μπορούσαν να δημιουργήσουν αθέμιτο ανταγωνισμό εντός της Κοινότητας. Έπειτα από πολλές προσπάθειες το 1976 υπογράφηκε μια συμφωνία για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα. Η Ρουμανία ενώ ήταν ικανή να διαπραγματεύεται σε διμερές επίπεδο, αποδείχθηκε πως δεν γνώριζε τη φιλοσοφία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Δύο χρόνια νωρίτερα από τη συμφωνία, το 1974, το Βουκουρέστι «έπεσε» στην παγίδα που ήθελε να αποφύγει, αφού αποφασίστηκε να υπάρξει διάυλος επικοινωνίας μεταξύ της Επιτροπής της ΕΚ και της Γραμματείας της CMEA, κάτι που αυτομάτως τοποθετούσε τη Ρουμανία σε δευτερεύοντα ρόλο.⁵⁷

---

⁵⁷ S. Bottoni, "Unrequited Love? The Romanian Communist Party and the EEC in the 1960s and 1970s", in F. di Palma and W. Mueller (Eds.), *Kommunismus und Europa*, Leiden, Brill, 2016, pp. 118 – 137.

Γενικότερα, το 1973 όπου υπήρξε η πρώτη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την προσχώρηση της Δανίας, της Ιρλανδίας και της Βρετανίας, η Ρουμανία προσπάθησε να βρει πρόσφορο έδαφος για συνεργασία εκτιμώντας πως αφού προσχωρούν νέα μέλη στην ευρωπαϊκή οικογένεια, είναι ευκαιρία η ΕΟΚ να συνεργαστεί για πρώτη φορά με ένα κομμουνιστικό κράτος. Η διπλωματική προσπάθεια της Ρουμανίας να προσεγγίσει την Κοινότητα ήταν μεγάλη και διήρκησε αρκετά χρόνια, όμως δεν απέφερε τους καρπούς που ο Τσαουσέσκου φανταζόταν.

Για τη Σοβιετική Ένωση οι χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου, ή αλλιώς τρίτου κόσμου όπως αποκαλούνταν εκείνη την εποχή, διαδραμάτιζαν έναν σημαντικό στρατηγικό ρόλο στα πλαίσια του Ψυχρού Πολέμου. Τόσο οι ίδιοι, όσο και κάθε μέλος του Συμφώνου της Βαρσοβίας επιδίωξε να συνάψει δεσμούς με τις χώρες αυτές. Η ΕΣΣΔ είχε την προσδοκία πως θα ασκούσε σημαντική επιρροή εκμεταλλευόμενη την αντι-ιμπεριαλιστική πολιτική των συγκεκριμένων κρατών με στόχο να εφαρμόσουν το σοβιετικό κρατικό μοντέλο. Την ίδια διπλωματία ακολουθούσε και η Ρουμανία διαχωρίζοντας τη θέση της από τους Σοβιετικούς. Ένα πλεονέκτημα που είχε η Ρουμανία σε σχέση με άλλες χώρες ήταν πως ποτέ δεν είχε αποτελέσει αποικιακή δύναμη. Ο πρόεδρος της Ρουμανίας επιδίωκε μέσω της ήπιας ισχύος, δηλαδή της οικονομικής και κοινωνικής αλληλεπίδρασης να συνεργαστεί με ηγέτες που ήταν πρόθυμοι να ακολουθήσουν μια όμοια πολιτική γραμμή.⁵⁸ Ο πολιτικός λόγος του Τσαουσέσκου για τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας έμοιαζε αρκετά με αυτόν των ηγετών της ΕΣΣΔ καθώς αναφερόταν στον αγώνα κατά των αποικιοκρατών, του ιμπεριαλισμού και υπέρ της ειρηνικής συνύπαρξης. Το 1972 και 1973 πραγματοποίησε περιοδείες σε Αφρική (Μαρόκο, Αλγερία, Αίγυπτος) και Λατινική Αμερική αντίστοιχα διακηρύσσοντας την ενότητα των μικρών κρατών ενάντια στις υπερδυνάμεις. Η άποψη αυτή κρύβει και ένα άλλο στοιχείο, το γεγονός πως η Ρουμανία εκτός από τον ιμπεριαλισμό της Δύσης προσπαθεί μέσω του συγκεκριμένου πολιτικού λόγου να θέσει στο στόχαστρο και την πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης απέναντι στα υπόλοιπα κράτη του Συμφώνου της Βαρσοβίας τα οποία τα αντιμετωπίζει ως ένα άλλο είδος «αποικιοκρατίας». Εκτός από το θεωρητικό – ιδεολογικό μέρος, οι επισκέψεις αυτές είχαν και ένα πρακτικό κομμάτι το οποίο ήταν η οικονομική συνεργασία. Στα ταξίδια αυτά ο Τσαουσέσκου επιδίωξε να υπογράψει νέες διμερείς

---

⁵⁸ S. Lambru, Ceausescus Afrika – Politik: Kooperation im Zeichen des Sozialismus, *Radio Romania International*, 2018.

συνεργασίες όπως για παράδειγμα με τη Ζάμπια όπου η Ρουμανία θα προσέφερε τεχνογνωσία και τεχνολογία για την επεξεργασία χαλκού με αντίτιμο την προσφορά ενός μέρους των τελικών προϊόντων χαλκού από την αφρικανική χώρα. Την ίδια προσφορά έκανε ο Τσαουσέσκου και για τα αγροτικά προϊόντα όπου θα προσέφερε τρακτέρ με αντάλλαγμα την πίστωση ενός μέρους των προϊόντων από την παραγωγή. Όσον αφορά την Αφρική, ο Τσαουσέσκου πραγματοποίησε επίσημες επισκέψεις σε Σουδάν, Κονγκό, Τανζανία, Μαυριτανία, Σενεγάλη Γκάνα, Ακτή Ελεφαντοστού και Νιγηρία. Τη διπλωματία αυτή ακολούθησε και σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες.⁵⁹ Η σταδιακή κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων της ανατολικής Ευρώπης διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις των κρατών της υποσαχάριας Αφρικής αφού η μείωση του ενδιαφέροντος των μεγάλων δυνάμεων για το εσωτερικό των χωρών αυτών οδήγησε στην πτώση των ολοκληρωτικών καθεστώτων που επί δεκαετίες απολάμβαναν την εξουσία, όπως π.χ. στην Αιθιοπία. Κατ' αυτό τον τρόπο άνοιξε ο δρόμος προς τη βαθμιαία φιλελευθεροποίηση των καθεστώτων και τη μεταβολή τους πλέον σε πολυκομματικά συστήματα, χωρίς να σημαίνει πως αυτή η μετατροπή επέφερε ηρεμία στην Αφρική, πράγμα που ούτως ή άλλως αντανάκλα μέχρι σήμερα. Το τέλος του Τσαουσέσκου από την πολιτική ηγεσία της Ρουμανίας αύξησε το «άγχος» σε πολλούς Αφρικανούς δικτάτορες. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του πρώην προέδρου της Νιγηρίας Ολουσέγκουν Ομπασάνγκιο ο οποίος ανέφερε πως «ο παράγοντας Τσαουσέσκου ήταν το πιο σημαντικό γεγονός που οδήγησε στον ταχύτατο επαναπροσανατολισμό πολλών Αφρικανών ηγετών».⁶⁰ Με αυτό τον τρόπο άλλαξε ο κρατικός μηχανισμός πολλών χωρών της Αφρικής, η συνεργασία με τις οποίες ήταν στρατηγικά απαραίτητη για τους δύο πόλους του Ψυχρού Πολέμου τις προηγούμενες δεκαετίες.

Άλλη μια σημαντική χώρα στο διεθνές σύστημα με την οποία ο Τσαουσέσκου συναλλασσόταν συχνά ήταν η Βρετανία. Η προσέγγιση της Ρουμανίας στη Βρετανία αποτελούσε μια προσπάθεια αντιστάθμισης στην επιρροή των Σοβιετικών. Οι σχέσεις των δύο χωρών διαφοροποιούνται μεταξύ της δεκαετίας του '70 και του '80. Την πρώτη δεκαετία η Βρετανία είχε θετική στάση απέναντι στον Τσαουσέσκου θεωρώντας πως έχει πετύχει τη φήμη που ήθελε ως παγκόσμιος πολιτικός. Μεταξύ 1969 και 1970 οι εμπορικές συναλλαγές των δύο κρατών διπλασιάστηκαν. Το 1970 οι σημαντικότερες εξαγωγές της Ρουμανίας στη Βρετανία

---

⁵⁹ C. Stanciu, "Romania and the Third World during the heyday of the détente", *Third World Quarterly*, vol. 39, no. 10, 2018, pp. 1883–1898.

⁶⁰ Α. Χουλιάρης, "Δημοκρατικοί θεσμοί και οικονομική παρακμή στην υποσαχάρια Αφρική", *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τόμ. 6, 1995, σσ. 147-166.

ήταν τρόφιμα, ξυλεία, ξύλινες κατασκευές, ζωικά και φυτικά έλαια, μέταλλα, έπιπλα και ρούχα. Το 1973 ο υπουργός μεταφορών της Ρουμανίας κατά την επίσκεψη του στη Βρετανία συζήτησε την υποστήριξη συνεργατικών έργων έρευνας για τις αστικές και υπεραστικές συγκοινωνίες.⁶¹ Οι συνέπειες στη Βρετανία από την πετρελαϊκή κρίση του 1973 οδήγησαν τον Χάρολντ Ουίλσον στην υπογραφή δεκαετούς συμφωνίας για βιομηχανική, τεχνική και οικονομική συνεργασία. Έπειτα από πρόσκληση της Βασίλισσας Ελισάβετ το ζεύγος Τσαουσέσκου επισκέφθηκε τη Βρετανία όπου εκεί η επίσκεψη έλαβε δύο σημαντικές διαστάσεις. Αφενός ο Νικολάε Τσαουσέσκου τιμήθηκε από τη Βασίλισσα με το παράσημο του Ιππότη του Τάγματος του Λουτρού, αφετέρου η Ρουμανία έλαβε άδεια κατασκευής 80 αεροσκαφών και 225 κινητήρων Rolls-Royce.⁶²

Από το 1980 το βρετανικό βλέμμα στράφηκε στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διέπραττε σε σταθερή βάση η κυβέρνηση στο Βουκουρέστι. Μάλιστα, οι δημοσιογράφοι της Βρετανίας παρομοίαζαν την εξουσία του Τσαουσέσκου με το λογοτεχνικό έργο «1984» του Τζωρτζ Όργουελ. Από το 1981 έως το 1989 οι ρουμανικές εισαγωγές στη Βρετανία μειώθηκαν από 261 σε 89 εκατομμύρια δολάρια. Τέλος, εκτός από τα ανθρώπινα δικαιώματα οι δυτικές χώρες αντέδρασαν έντονα και για το πρόγραμμα της συστηματοποίησης (βλ. κεφάλαιο 3).⁶³

Κεφάλαιο 2: Η παρουσία του Τσαουσέσκου στα Βαλκάνια και οι σχέσεις του με την Ελλάδα

2.1 Η βαλκανική συνεργασία

Δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος να παρουσιαστούν οι θέσεις του Νικολάε Τσαουσέσκου για τη βαλκανική συνεργασία από το να αντληθούν πληροφορίες από τα λεγόμενα του ίδιου του Ρουμάνου προέδρου. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του εκδόθηκαν μια σειρά από βιβλία που έφεραν την υπογραφή του στα οποία παρουσίαζε εκτενώς τις απόψεις του για διάφορα ζητήματα διεθνών σχέσεων, όπως τις διμερείς σχέσεις μεταξύ της Ρουμανίας και

---

⁶¹ M. Percival, "Britain's 'Political Romance' with Romania in the 1970s", *Contemporary European History*, vol. 4, no. 1, 1995, pp. 67-87.

⁶² M. Sitariu, "The British-Romanian relations during the Cold War", *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. 4, 2006, pp. 959-972.

⁶³ Sitariu, "The British-Romanian relations during the Cold War", p. 964.

άλλων χωρών, τη χρησιμότητα των εξοπλισμών, την οικονομική συνεργασία, τη συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς κ.α.. Πολλοί τον κατηγόρησαν ότι λόγω της χαμηλής του μόρφωσης δεν έγραψε ο ίδιος τα βιβλία αλλά οι σύμβουλοι του. Έστω κι έτσι όμως, το περιεχόμενο τους αποτελεί το σύνολο των προσωπικών του απόψεων σχετικά με την εξωτερική πολιτική. Επιπλέον, ενδιαφέρον εμφανίζει και μια σειρά από προσωπικές συνεντεύξεις που πραγματοποίησε σε ρουμανικές και ξένες εφημερίδες και οι οποίες επισυνάπτονται μέσα σε αυτά.⁶⁴

Όπως προαναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο ο Νικολάε Τσαουσέσκου ήταν υπέρμαχος ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος καθώς επιδίωκε μέσα από αυτό να αναδείξει τη Ρουμανία σε μεγάλο «γεωπολιτικό παίκτη» της περιοχής, για το λόγο αυτό ήταν αρνητικός απέναντι στην ανάμειξη των μεγάλων δυνάμεων στα βαλκανικά ζητήματα. Προήγαγε σταθερά τη στενή συνεργασία των βαλκανικών χωρών σε όλους τους τομείς δραστηριότητας όπως για παράδειγμα τις πηγές ενέργειας, τις μεταφορές, την οικονομία κ.α. Θέτει, επιπλέον, το ζήτημα της μετατροπής της Βαλκανικής σε ζώνη χωρίς πυρηνικά όπλα αλλά και ξένες στρατιωτικές βάσεις.

Η γνωστή έκφραση πως τα Βαλκάνια είναι η «πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης» έβρισκε τον Τσαουσέσκου αντίθετο καθώς θεωρούσε πως οι συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή πολλές φορές δεν αφορούν τις ίδιες τις χώρες παρά μόνο τα συμφέροντα των «αποικιοκρατών».⁶⁵ Λαμβάνοντας υπόψη, κιάλας, πως τα βαλκανικά κράτη αποτελούν ένα «σύνορο» μεταξύ του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Το πρόγραμμα του Τσαουσέσκου για τη σύμπραξη των βαλκανικών λαών περιλάμβανε τη σύσφιξη των σχέσεων με κάθε χώρα ξεχωριστά σε διάφορους τομείς συνεργασίας. Για τις σχέσεις με τη Βουλγαρία ο Ν. Τσαουσέσκου εστιάζει στη διαχρονική φιλία των λαών έναν αιώνα μετά την εθνική ανεξαρτησία των δύο χωρών. Στο λόγο που εκφώνησε ο Ρουμάνος πρόεδρος σε συγκέντρωση για τη ρουμανο-βουλγαρική φιλία στο Βουκουρέστι το 1975 παρουσίασε την Κοινή Διακήρυξη που υπογράφηκε μεταξύ του ιδίου και του Ζίβκωφ, η οποία εμπεριείχε μια μακροπρόθεσμη συμφωνία οικονομικής, τεχνικής και επιστημονικής συνεργασίας στα πλαίσια της φιλίας και της αμοιβαίας βοήθειας. Δεν πρέπει να παραληφθεί

---

⁶⁴ Συνεντεύξεις και ομιλίες που έχει πραγματοποιήσει ο ίδιος ο Νικολάε Τσαουσέσκου βρίσκονται συγκεντρωμένες και μεταφρασμένες στην ελληνική γλώσσα στο βιβλίο:

Ν. Τσαουσέσκου, *Ειρήνη και συνεργασία στα Βαλκάνια και σε όλον τον κόσμο*, Αθήνα, Δωρικός, 1976.

⁶⁵ Τσαουσέσκου, *Η εξωτερική πολιτική της Ρουμανίας*.

πως η Βουλγαρία εξυπηρετούσε σε ένα μεγάλο βαθμό τις οδηγίες της Μόσχας. Σχετικά με τη δεύτερη «αιρετική» χώρα του κομμουνιστικού μπλοκ, τη Γιουγκοσλαβία, ο Τσαουσέσκου ανέφερε σε συνέντευξη του προς το γιουγκοσλαβικό οργανισμό ραδιοφωνίας και τηλεόρασης την ιδιαίτερη δραστηριότητα Ρουμάνων και Γιουγκοσλάβων στη Διάσκεψη Ευρωπαϊκής Ασφαλείας της Γενεύης και εξύμνησε το κοινό κατασκευαστικό έργο των δύο κρατών, τον υδροηλεκτρικό σταθμό των Σιδηρών Πυλών. Μεταξύ των ηγετών Τσαουσέσκου και Τίτο υπήρχε αρκετή κατανόηση (έστω και στο «φαίνεσθαι») λόγω της ανεξάρτητης πολιτικής που ακολουθούσαν, συγκεκριμένα η αντι-γιουγκοσλαβική στάση της Ρουμανίας παρέμεινε μέχρι το 1960 όπου η κυβέρνηση Ντεζ εξαρτιόταν άμεσα από τις εντολές της Μόσχας. Το 1975 οι δύο χώρες συνεργάστηκαν σε ένα αρκετά δυναμικό στρατιωτικό project. Δημιούργησαν το μαχητικό αεροσκάφος Yurom fighter που αργότερα έγινε γνωστό ως IAR – 93 Vultur και τελικώς ως Soko J – 22 Orao, το οποίο ανήκει πλέον στην πολεμική αεροπορία της Σερβίας. Επιπροσθέτως, η αξία των εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα στη Ρουμανία και τη Γιουγκοσλαβία το 1979 έφτανε το ύψος των 400 εκατομμυρίων δολαρίων.⁶⁶ Αξίζει να αναφερθεί πως ο Τίτο εκτός από την επίσημη συνεργασία των δύο κρατών είχε ζητήσει από τον Τσαουσέσκου τη συμβολή του στην εξόντωση Γιουγκοσλάβων αντιπάλων του που κυκλοφορούσαν στο Βουκουρέστι, κάτι το οποίο πραγματοποιήθηκε με τη συμβολή των μυστικών υπηρεσιών. Δεν είναι, όμως, λίγοι αυτοί που πιστεύουν πως η ιδιαίτερη καλοσύνη του Τίτο προς τη Ρουμανία και τις άλλες χώρες συνδεόταν άμεσα με το μακρινό του όνειρο για τη δημιουργία βαλκανικής ομοσπονδίας και την αναθεώρηση εδαφών των βαλκανικών κρατών.⁶⁷ Τέλος, η εφημερίδα «Σκιντέια» τον Ιούλιο του 1975 δημοσιεύει συνέντευξη του Τσαουσέσκου σε Τούρκους δημοσιογράφους στην οποία εκφράζει την επιθυμία για στενότερη οικονομική συνεργασία Ρουμανίας – Τουρκίας και διεύρυνση των σχέσεων παρά τη διαφορά στο πολιτικό σύστημα των δύο πλευρών.⁶⁸

Στη βαλκανική συνεργασία ο Τσαουσέσκου βρήκε σύμμαχο έναν μεγάλο πολιτικό, τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Με αφορμή τη Διάσκεψη του Ελσίνκι το 1975, όπου η Τελική Πράξη

---

⁶⁶ S. Hasan, "Yugoslavia's foreign policy under Tito (1945-1980) — II", *Pakistan Horizon*, vol. 34, no. 4, 1981, pp. 62–103.

⁶⁷ A. A. Micu, "The Romanian-Yugoslav Relations between the Balkan Cooperation and the Informal War", *Euro-Atlantic Studies*, vol. 3, n.d., pp. 45-67.

⁶⁸ Για τις σχέσεις Ρουμανίας – Βουλγαρίας βλ. *Λόγος στη μεγάλη συγκέντρωση της ρουμανοβουλγαρικής φιλίας. – Βουκουρέστι 20 Ιουνίου 1975*. Για Ρουμανία – Γιουγκοσλαβία βλ. *Συνέντευξη προς τον Γιουγκοσλαβικό Οργανισμό Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης. – 5 Ιουλίου 1974*. Για Ρουμανία – Τουρκία βλ. *Συνέντευξη προς Τούρκους δημοσιογράφους. – Εφημερίδα «Σκιντέια», 31 Ιουλίου 1975*, Τσαουσέσκου, *Ειρήνη και συνεργασία στα Βαλκάνια και σε όλον τον κόσμο*, σελ. 49-52.

κάλυπτε ζητήματα εδαφικής κυριαρχίας, καθορισμού των συνόρων, αποφυγής χρήσης βίας κ.α. και στα πλαίσια μιας νέας πολιτικής που επιδίωκε να εγκαινιάσει ο Κ. Καραμανλής προκειμένου να επιτύχει την ενεργότερη συμμετοχή της Ελλάδας στο διεθνές πολιτικό σκηνικό χωρίς απαραίτητα την κηδεμονία των Μεγάλων Δυνάμεων ανέλαβε την πρωτοβουλία να πλησιάσει τις βαλκανικές χώρες. Η σκέψη αυτή προερχόταν από παλαιότερες συνομιλίες που είχαν πραγματοποιηθεί μεταξύ των χωρών της βαλκανικής χερσονήσου και συμφωνίες που είχαν υπογραφεί, όπως για παράδειγμα το Βαλκανικό Σύμφωνο του 1934, μόνο που σε σχέση με το πολεμικό παρελθόν, αυτή τη φορά οι “γέφυρες” με τα κομμουνιστικά κράτη και την Τουρκία είχαν στόχο την ειρηνική συνεργασία και ανάπτυξη του χώρου αλλά και τη διασφάλιση των ελληνικών συνόρων.⁶⁹ Η προσέγγιση αυτή θα γινόταν είτε σε διμερές επίπεδο είτε σε πολυμερές, γι’ αυτό ξεκίνησε από το καλοκαίρι του 1975 τις επισκέψεις του σε Ρουμανία, Βουλγαρία και Γιουγκοσλαβία. Στις 20 Αυγούστου 1975 ο Κωνσταντίνος Καραμανλής θέτει επίσημη πρόταση για τη σύγκληση διαβαλκανικής διάσκεψης στην Αθήνα. Η Αλβανία ήταν η μοναδική χώρα που απέρριψε την πρόσκληση και ίσως αυτό να σχετιζόταν με ζητήματα της ελληνικής μειονότητας στη χώρα αλλά και γενικότερα με την πολιτική απομονωτισμού που επέλεξε να ακολουθήσει. Βέβαια και από άλλες χώρες που η πρόταση έγινε δεκτή εκφράστηκαν κάποιοι προβληματισμοί. Μόνο η Ρουμανία ανταποκρίθηκε με εγκαρδιότητα και εμπιστοσύνη. Σε επιστολή που έστειλε ο πρόεδρος της Ρουμανίας στην ελληνική κυβέρνηση μέσω του Ρουμάνου πρέσβη αναφέρει μεταξύ άλλων:

*«Εν τω πνεύματι τούτω, χαιρετίζω και υποστηρίζω θερμώς την πρωτοβουλίαν σας να οργανωθεί μία συνάντησις επί επιπέδου Υφυπουργών Οικονομικού Προγραμματισμού των Βαλκανικών Χωρών, η οποία να εξετάσει τās δυνατότητας της επεκτάσεως και της εμβαθύνσεως της μεταξύ των συνεργασίας και επιθυμώ να σας διαβεβαιώσω ότι η Ρουμανία είναι αποφασισμένη να συμμετάσχει εις μίαν τοιαύτην συνάντησιν – εις τόπον και χρόνον οι οποίοι θα καθορισθούν δια συμφωνίας των συμμετεχόντων κρατών – και να καταβάλει όλας τας προσπάθειάς διά την καλήν διεξαγωγήν και την επιτυχίαν της. Μετά φιλίας, Ν. Τσαουσέσκου».*⁷⁰

⁶⁹ D. Triantaphyllou, "Greece and the Balkans since 1974", *Études helléniques / Hellenic Studies*, vol. 5, no. 2, 1997, pp. 169–182.

⁷⁰ Τσαουσέσκου, *Ειρήνη και συνεργασία στα Βαλκάνια και σε όλον τον κόσμο*, σελ.54.

Τελικά πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 1976 με παρούσες όλες τις βαλκανικές χώρες πλην της Αλβανίας και συζητήθηκαν θέματα ενέργειας, επικοινωνιών, μεταφορών, γεωργίας κ.α.. Κάθε χώρα είχε μια διαφορετική προσέγγιση που θεωρούσε πως θα εξυπηρετήσει τη βαλκανική συνεργασία. Η πρόταση της Γιουγκοσλαβίας περιλάμβανε τη δημιουργία κοινοπραξίας βαλκανικών τραπεζών που θα διευκόλυνε την εμπορική συνεργασία. Ο Ρουμάνος υφυπουργός υποστήριξε την πολυμερή οικονομική συνεργασία, κάτι που απέφυγε να συζητήσει ο Βούλγαρος εκπρόσωπος. Δύσπιστος παρέμεινε και ο Τούρκος πρέσβης ο οποίος δήλωσε πως τα κράτη δεν πρέπει να ενεργούν ταχύτερα του δέοντος, ούτε να πράττουν τα πάντα ταυτόχρονα. Ο Καραμανλής, όμως, επισήμανε πως οι στόχοι της διάσκεψης δεν ήταν υπερβολικοί «ώστε να κινδυνεύσουν να αποδειχθούν ανεδαφικοί».⁷¹ Η Ρουμανία, επίσης, έθεσε επί τάπητος το διάλογο για ζητήματα τουρισμού ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες, κάτι που οι υπόλοιποι δεν αρνήθηκαν να συζητήσουν. Μέχρι το 1984 είχαν πραγματοποιηθεί άλλες τέσσερις διασκέψεις σε Άγκυρα, Σόφια, Βουκουρέστι και Βελιγράδι.

Μπορεί η συγκεκριμένη διάσκεψη να παρέμεινε σε μια γενική συζήτηση και να μην έφερε σπουδαίες αλλαγές στο σύνολο των βαλκανικών κρατών, όμως ο Καραμανλής κατάφερε για πρώτη φορά να συζητήσει σε φιλικό και ειρηνικό κλίμα με χώρες που είχαν διαφορετική πολιτική κατεύθυνση και που άλλοτε συμπεριφέρονταν εχθρικά μεταξύ τους. Εκτός από αυτό, μέσα από τη Διάσκεψη γεννήθηκαν διμερείς συνεργασίες οι οποίες προσέδωσαν σημαντικά οικονομικά οφέλη στα κράτη της βαλκανικής χερσονήσου.⁷² Σε ένα γενικό πλαίσιο, η Ρουμανία, η Γιουγκοσλαβία και η Βουλγαρία υποστήριζαν την εξεύρεση μιας δίκαιης λύσης στο Κυπριακό βασισμένη στις αποφάσεις του ΟΗΕ. Η Ελλάδα και η Γιουγκοσλαβία συμφώνησαν από το 1977 την αποπληρωμή των αμοιβαίων υποχρεώσεων σε ελεύθερα μετατρέψιμο συνάλλαγμα. Μόνο σημείο τριβής αποτέλεσε η αναφορά του Τίτο στην ύπαρξη «μακεδονικής» μειονότητας στην Ελλάδα.⁷³

Η ΕΣΣΔ απέφυγε να υποστηρίξει την πρωτοβουλία Καραμανλή γιατί οι αξιωματούχοι της θεωρούσαν πως με αυτόν τον τρόπο θα έδιναν εμμέσως το πράσινο φως στον Τσαουσέσκου

---

⁷¹ Ε.Α. Εμμανουηλίδης, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια, 1974-1989*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2014, σελ. 223.

⁷² Περισσότερα για τη Διαβαλκανική Διάσκεψη βλ. στο "Διαβαλκανική Διάσκεψη στην Αθήνα", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/politics/561309343/diavalkaniki-diaskepsi-stin-athina/>, (πρόσβαση: 7 Δεκεμβρίου 2022).

⁷³ Α. Κλάψης, "Πολυδιάστατη διπλωματία. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1974-1980", *Η Δέλτος*, τόμ. 1, 2017, σσ. 159-181.

να ασκεί στα Βαλκάνια τη δική του πολιτική πίσω από την πλάτη της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτό το γνώριζε και ο ίδιος ο Τσαουσέσκου ο οποίος κατά την συνάντησή του με τον Καραμανλή εκμυστηρεύθηκε πως ΗΠΑ και ΕΣΣΔ αμφότερες αποκλείεται να στήριζαν μια κίνηση η οποία θα επέτρεπε στους λαούς να αποφασίζουν οι ίδιοι για την ανάπτυξη τους.⁷⁴

Αξίζει να σημειωθεί πως παρόλο που ο Καραμανλής επιχείρησε να δημιουργήσει κλίμα συνεργασίας μεταξύ της Ελλάδος και των κομμουνιστικών κρατών, στον εγχώριο τύπο είχε διαρκώς απέναντί του το Ριζοσπάστη, την εφημερίδα της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, ο οποίος «πολεμούσε» αδιάκοπα την προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης για σύναψη συνεργασιών με το εξωτερικό αναφέροντας στα άρθρα του πως οποιαδήποτε πολιτική κίνηση του Καραμανλή έχει στόχο την εξυπηρέτηση των μονοπωλίων και των ξένων κεφαλαίων, ιδιαιτέρως των συμφερόντων των Ηνωμένων Πολιτειών.⁷⁵

Η πολιτική προσέγγισης και συνεννόησης με τα βαλκανικά κράτη συνεχίστηκε και μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1981.

2.2 Ο Τσαουσέσκου και η Δικτατορία των Συνταγματαρχών

Μέσα σε μια σειρά από γεγονότα που συντελέστηκαν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου είναι κι αυτό της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών στην Ελλάδα. Τα ξημερώματα της 21^{ης} Απριλίου 1967 μια ομάδα πραξικοπηματιών στρατιωτικών υπό την ηγεσία του Γεωργίου Παπαδόπουλου, του Στυλιανού Παττακού και του Νικόλαου Μακαρέζου, με τη βοήθεια τεθωρακισμένων, κατέλαβαν την εξουσία. Αφορμή αποτέλεσε η επικείμενη επικράτηση της Ένωσης Κέντρου στις εκλογές που επρόκειτο να πραγματοποιηθούν το Μάιο του ίδιου έτους, κάτι το οποίο οι στρατιωτικοί ήθελαν να αποτρέψουν. Ο τρόπος που χρησιμοποίησαν για να επιτύχουν τις επιδιώξεις τους ήταν το σχέδιο «Προμηθεύς» το οποίο προέβλεπε την ανάληψη της εξουσίας από το στρατό σε περίπτωση εσωτερικών αναταραχών ή κομμουνιστικού κινδύνου. Εκτός από την εμπειρία του εμφυλίου, με τη φράση «κομμουνιστικός κίνδυνος» εννοείται και το ενδεχόμενο της εισβολής κάποιας κομμουνιστικής χώρας στα βόρεια σύνορα της Ελλάδας.

---

⁷⁴Ι. Brad, *Μυστικές Συναντήσεις στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2012, σελ.178.

⁷⁵Ε. Ι. Καλύβα, *Με το βλέμμα του άλλου: η εξωτερική πολιτική του Κ. Καραμανλή στην ανατολική Ευρώπη (1974-1980) μέσα από τις σελίδες του Ριζοσπάστη*, Διπλωματική Εργασία, Ιωάννινα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2015.

Σχετικά με τη διπλωματία των συνταγματαρχών στα Βαλκάνια και τις ανατολικές χώρες ευρύτερα τα αποτελέσματα είναι περιορισμένα όπως επίσης και το πληροφοριακό υλικό. Γενικότερα, υπήρχε συνεννόηση και διμερείς συμφωνίες με τις χώρες αυτές, χωρίς, όμως, αξιόλογα αποτελέσματα. Ο Σ. Βαλντέν εκφράζει την άποψη πως οι σχέσεις της Ελλάδας με τα κομμουνιστικά κράτη από το 1967 συνδέονταν με προπαγανδιστικούς σκοπούς έχοντας ως στόχο να «εκνευρίσουν» τις αντιδικτατορικές δυνάμεις στην Ελλάδα.⁷⁶

Τα πρώτα χρόνια μετά το πραξικόπημα υπήρξε ψύχρανση των σχέσεων με τα βαλκανικά κράτη, τα οποία περιόρισαν τις συναλλαγές με την Ελλάδα και ιδιαίτερα στον τομέα των αγροτικών προϊόντων. Το 1970 παρατηρείται μια προσέγγιση προς την Ανατολική Ευρώπη ως αποτέλεσμα της αποπομπής της Ελλάδας από το Συμβούλιο της Ευρώπης.⁷⁷

Η στάση του Τσαουσέσκου απέναντι στο καθεστώς Παπαδόπουλου παρά τις ιδεολογικές διαφορές που τους χώριζαν ήταν ιδιαίτερος φιλική, κάτι που αναστάτωνε τους κομμουνιστές συντρόφους του και ιδιαίτερα τους Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες στη Ρουμανία.

Από την πλευρά της η Ρουμανία σχεδίαζε την πολυμερή βαλκανική συνεργασία όμως η χούντα έδειξε επιφυλακτικότητα στα σχέδια αυτά παρόλο που μερικές απόψεις τους ταυτίζονταν όπως αυτή για ανεξάρτητη πολιτική των κρατών μακριά από τις Μεγάλες Δυνάμεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της άποψης του προέδρου της Ρουμανίας για το δικτατορικό καθεστώς ήταν η συζήτηση που είχε με τον Μίκη Θεοδωράκη το 1970 κατά την επίσκεψη του δεύτερου στην εξοχική κατοικία του Τσαουσέσκου στη Μαύρη Θάλασσα. Τις ημέρες της συνάντησης οι δυο τους συνομίλησαν συνολικά δεκατέσσερις ώρες, στις οποίες ο Θεοδωράκης του εξέφρασε τις σκέψεις του για την αντίσταση ενάντια στους συνταγματάρχες και την επιθυμία του για παροχή βοήθειας από την πλευρά της Ρουμανίας, όπως π.χ. τη λειτουργία κάποιου ραδιοφωνικού σταθμού κ.α. Αφού τελείωσε ο διάλογος και αποχωρούσαν από το σπίτι ο Τσαουσέσκου λέει στο Μίκη:

«Μιλήσαμε δεκατέσσερις ώρες περί όλων των πραγμάτων, για αντίσταση, για ραδιοφωνικούς σταθμούς κτλ. Λοιπόν για μένα όλα είναι περιττά. Δεν γυρίζετε πίσω στην

---

⁷⁶ Σ. Βαλντέν, "Η ελληνική δικτατορία και οι ανατολικές χώρες (1967-1974)", *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τόμ. 13, 2017, σσ. 123–139.

⁷⁷ Βαλντέν, "Η ελληνική δικτατορία και οι ανατολικές χώρες (1967-1974)", σελ.123-139.

*Ελλάδα, σας λέω εγώ, να βοηθήσετε τον Παπαδόπουλο να κάνει τη νέα Ελλάδα...».*⁷⁸
Επιπλέον, πίστευε πως το ενδεχόμενο κατάργησης του θεσμού της βασιλείας στην Ελλάδα ήταν μια καλή αφορμή ώστε οι αριστεροί να στηρίξουν τον Παπαδόπουλο.

Έτσι, με ορισμένες σύντομες φράσεις γίνεται κατανοητό πως ο Νικολάε Τσαουσέσκου έβαζε σε δεύτερη μοίρα τις όποιες ιδεολογικές διαφορές είχε με το ελληνικό δικτατορικό καθεστώς και θεωρούσε πως ο μόνος τρόπος να αυξηθεί η ισχύς της χώρας ήταν η υπακοή και η συνεργασία με την εξουσία. Μετρούσε όλα τα δεδομένα με έναν δείκτη κόστους – οφέλους. Αλλά αυτό είναι υποθετικό. Ένα βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από τη στάση αυτή είναι πως στα πλαίσια της εξωτερικής του πολιτικής ο Ρουμάνος πρόεδρος δεν είχε κανέναν σκοπό να διαταράξει την καλή επικοινωνία που είχε με την Ελλάδα προκειμένου να στηρίξει (τουλάχιστον έμπρακτα) την προσπάθεια των ομοϊδεατών του για αντιδικτατορικό αγώνα. Ας μην λησμονούμε επιπλέον τη δική του «σκληρή» πολιτική συμπεριφορά στο εσωτερικό της χώρας. Θα ήταν σκόπιμο οι Ρουμάνοι να μη μάθουν πολλά σχετικά με την έννοια της αντίστασης σε ένα δικτατορικό καθεστώς, γεγονός που ίσως να εξέθετε τον ίδιο σε κίνδυνο.

Από την άλλη και ο πρωθυπουργός Σπύρος Μαρκεζίνης είχε εκφράσει το θαυμασμό του για τη Ρουμανία στη συνάντησή του με τον πρέσβη της χώρας στην Ελλάδα, Ion Brad. Τόνισε, ιδιαιτέρως, πως εκτιμά την ανεξάρτητη στάση της Ρουμανίας απέναντι στη Ρωσία και ότι ανάλογη ανεξαρτησία ήθελε να επιτύχει η Ελλάδα στις σχέσεις της με τους Αμερικανούς.⁷⁹

Η εμπιστοσύνη του Τσαουσέσκου στον Παπαδόπουλο διακρίνεται και σε μια επιστολή που έστειλε τον Οκτώβριο του 1973 προς αυτόν όπου του ζητούσε να παρέμβει για τη σωτηρία του γενικού γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Χιλής, Λουίς Κορβαλάν, ο οποίος κινδύνευε σοβαρά μετά την ανατροπή της κυβέρνησης Αλιέντε από τη στρατιωτική χούντα. Παρόλο που παρόμοια επιστολή είχε σταλεί και σε άλλες χώρες, ο Έλληνας δικτάτορας συμφώνησε να συμβάλει στην προσπάθεια να σωθεί ο χιλιανός πολιτικός. Βέβαια, όπως ήταν αναμενόμενο γνώρισε αντίσταση από τους συνεργάτες του και ιδιαιτέρως από τον Έλληνα πρέσβη στο Μπουένος Άιρες ο οποίος ανέφερε πως η Χιλή αγωνίζεται για εθνική επιβίωση και ακόμη ότι η Αργεντινή πάσχει από τη μαρξιστική τρομοκρατία. Τότε η ελληνική πλευρά απευθύνθηκε στον Μόνιμο Αντιπρόσωπο της Ελλάδας στον ΟΗΕ ο οποίος

---

⁷⁸ Α. Πατελάκης, *Ο εμφύλιος πόλεμος και οι πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2019, σελ. 281.

⁷⁹ Brad, *Μυστικές συναντήσεις στην Ελλάδα*, σελ. 41.

επικοινωνώντας με το χιλιανό ομόλογο του έλαβε τις απαραίτητες διαβεβαιώσεις πως η ζωή του Κορβαλάν δεν διατρέχει κανέναν κίνδυνο.⁸⁰

Αυτή η αλληλοεκτίμηση είχε ως αποτέλεσμα ο Νικολάε Τσαουσέσκου να προσκαλέσει τον Παπαδόπουλο να επισκεφθεί τη Ρουμανία και ο Έλληνας δικτάτορας να καλέσει το ζεύγος Τσαουσέσκου στην Αθήνα. Τελικά, οι εξελίξεις «έτρεχαν» σε τέτοιο βαθμό που καμία από τις δύο πλευρές δεν κατάφερε να πραγματοποιήσει αυτό το ταξίδι. Η επίσημη επίσκεψη του Νικολάε και της Έλενας Τσαουσέσκου καθώς και των συνεργατών τους επρόκειτο να γίνει από τις 21 έως 24 Νοεμβρίου 1973, όμως τα γεγονότα της εξέγερσης του Πολυτεχνείου μέχρι τις 17 Νοέμβρη συνέβαλαν καθοριστικά στο να αναβληθεί το ταξίδι. Αξίζει να αναφερθεί πως πολλά από τα θέματα που είχαν προγραμματιστεί να συζητηθούν αφορούσαν την οικονομία, τον επιχειρηματικό και βιομηχανικό τομέα.

Κατά την περίοδο της δικτατορίας είχε συμφωνηθεί η εισαγωγή ελληνικών προϊόντων στη Ρουμανία και αντίστοιχα ρουμανικών στην Ελλάδα, εμπορικές συναλλαγές οι οποίες επέφεραν κέρδη εκατομμυρίων δολαρίων στις δύο χώρες. Επιπλέον, υπήρξε η σκέψη σε πετρελαϊκές έρευνες στην Ελλάδα να συμμετείχαν ρουμανικές εταιρείες. Τη διετία 1970 – 1971 καταγράφεται αύξηση των εξαγωγών από 5,9 σε 10,2 εκατομμύρια δολάρια με κυριότερα προϊόντα το βαμβάκι, την αλουμίνα, τα ακατέργαστα δέρματα, τα εσπεριδοειδή και τις ελιές. Αξίζει να αναφερθεί πως το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών χαρακτηρίζεται έντονα ελλειμματικό για την Ελλάδα.⁸¹ Το 1972 η ρουμανική επιχείρηση Navlomar άνοιξε γραφείο ναύλωσης στο λιμάνι του Πειραιά. Την ίδια χρονιά υπογράφηκε πρωτόκολλο ενίσχυσης των εμπορικών και τουριστικών ανταλλαγών καθώς και της επιστημονικής συνεργασίας.⁸² Το 1973 ιδρύθηκε ελληνικό και ρουμανικό τμήμα στα εμπορικά επιμελητήρια των δύο κρατών ως αποτέλεσμα της οικονομικής συνεργασίας που προωθούσαν οι δύο χώρες.⁸³ Ευρύτερα την περίοδο 1967 – 1974 ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Ρουμανία τέθηκαν σε ισχύ 11 συμφωνίες που σχετίζονταν με το εμπόριο και τις πληρωμές, την οικονομική

---

⁸⁰ Σ. Βαλντέν, *Παράταιροι Εταίροι – ελληνική δικτατορία, κομμουνιστικά καθεστώτα και Βαλκάνια 1967 – 1974*, Αθήνα, Πόλις, 2009, σελ. 567.

⁸¹ Βαλντέν, *Παράταιροι Εταίροι*, σελ.559.

⁸² P. Pechlivanis, "An Uneasy Triangle: Nicolae Ceausescu, the Greek Colonels and the Greek Communists (1967-1974)", *The International History Review*, vol. 43, no. 3, 2017, pp. 598–613.

⁸³ Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, σελ.433, 434.

συνεργασία, τον τουρισμό, τις οδικές μεταφορές, τη δικαστική αρωγή, την πολιτιστική – επιστημονική και προξενική συνεργασία καθώς και την κτηνιατρική.⁸⁴

2.3 Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία και η διάσπαση του ΚΚΕ το 1968

Πριν ακόμη από την άνοδο του Τσαουσέσκου η Ρουμανία αποτέλεσε έναν από τους βασικούς προορισμούς των πολιτικών προσφύγων που προέκυψαν από τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο. Οι πρόσφυγες ήταν κυρίως μέλη του Δημοκρατικού Στρατού οι οποίοι μετά το τέλος του εμφυλίου στράφηκαν προς τα κομμουνιστικά κράτη για να ζητήσουν πολιτικό άσυλο. Ο αριθμός τους υπολογίζεται σε 60.000 ενώ ανάμεσα τους βρίσκονταν και ηγετικά στελέχη του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος. Στη Ρουμανία κατέφυγαν περίπου 11.500 άνθρωποι. Η χώρα ήταν αρκετά φιλόξενη απέναντι στους Έλληνες οι οποίοι σταδιακά εντάχθηκαν πλήρως στην οικονομική και κοινωνική της ζωή.⁸⁵ Οι Έλληνες παρακολουθούσαν τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και ζούσαν με την αγωνία της επιστροφής στην πατρίδα. Τελικά, αυτή η αναμονή έμελλε να κρατήσει για περισσότερο από τριάντα χρόνια. Οι πρόσφυγες έφτασαν στο Βουκουρέστι σε τρία κύματα, από τα οποία στο τελευταίο βρισκόταν η ηγεσία του ΚΚΕ. Η πολιτική δράση τους μεταφέρθηκε στο Βουκουρέστι όπου με την αρωγή των ρουμανικών αρχών προσπαθούσαν να επιλύσουν τα οργανωτικά ζητήματα που ανέκυπταν.⁸⁶ Ένα γεγονός που έξαφνα δυσκόλεψε τη ζωή των Ελλήνων κομμουνιστών το 1963 ήταν η απόφαση αποκλεισμού τους από το Ρουμανικό Εργατικό Κόμμα ως αποτέλεσμα της διαφωνίας του κόμματος με το ΚΚΕ για τη στάση της Ρουμανίας απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Το ΚΚΕ στήριζε τη Μόσχα ενώ οι Ρουμάνοι είχαν αρχίσει σταδιακά να καλλιεργούν τον εθνικισμό και τον αντισοβιετισμό.⁸⁷

Το 1967 μόλις έγινε γνωστό ανάμεσα στους πρόσφυγες πως στην Ελλάδα συντελέστηκε πραξικόπημα και καταλύθηκε η δημοκρατία, η πικρία και η απογοήτευση τους κυριέυσε σε πολύ μεγάλο βαθμό. Αν ήταν δύσκολο να επαναπατριστούν στις προηγούμενες κυβερνήσεις,

---

⁸⁴ Βαλντέν, *Παράταιροι Εταίροι*, σελ. 541.

⁸⁵ Α. Πατελάκης και Π. Βασιλειάδης, " Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες της Ρουμανίας, 1948-1956 ", στο Γ. Αντωνίου και Σ. Καλύβας (Επιμ.), *Οι Πολιτικοί πρόσφυγες του Εμφυλίου Πολέμου. Κοινωνικές και πολιτικές προσεγγίσεις*, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015, σελ.66.

⁸⁶ Πατελάκης και Βασιλειάδης, " Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες της Ρουμανίας, 1948-1956 ", σελ. 67.

⁸⁷ Πατελάκης, *Ο εμφύλιος πόλεμος και οι πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία*, σελ. 232.

τώρα έμοιαζε με όνειρο ακατόρθωτο αφού στους πραξικοπηματίες οι κομμουνιστές ήταν εντελώς ανεπιθύμητοι αλλά και ένα είδος εξιλαστήριου θύματος για να μπορέσουν να εδραιώσουν την εξουσία τους.

Ο Νικολάε Τσαουσέσκου ήταν αρκετά φιλικός απέναντι στις ελληνικές κοινότητες της Ρουμανίας. Συζητούσε μαζί με εκπροσώπους των προσφύγων διάφορα προβλήματα που του εξέθεταν και συνέβαλε στην εξεύρεση λύσεων, ενώ είχε αφήσει σχεδόν ελεύθερο το πεδίο στους Έλληνες κομμουνιστές και τις οργανώσεις τους ώστε να πραγματοποιούν τις δράσεις τους εντός της ρουμανικής επικράτειας. Ο Τσαουσέσκου στο άκουσμα της είδησης του πραξικοπήματος ζήτησε από τους πρόσφυγες να συνεχίσουν τον αγώνα και τις ενέργειες τους και πρότεινε να διατηρηθούν ορισμένες σχέσεις χωρίς μεγάλη «φασαρία». Το Ρουμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα χαρακτήρισε το πραξικόπημα ως ιμπεριαλιστική επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Ελλάδας.⁸⁸ Όπως, όμως προαναφέρθηκε στο ίδιο κεφάλαιο, ο Ρουμάνος πρόεδρος συνέχισε κανονικά τις επαφές του με τη νέα κυβέρνηση και μάλιστα προχώρησε ένα βήμα μπροστά στις ελληνορουμανικές σχέσεις αφού όπως ακούστηκε στις συζητήσεις: «η ιδεολογία δεν μπορεί να σβήσει την ιστορία» και έτσι με μια φράση οι επαφές Τσαουσέσκου – Παπαδόπουλου συνεχίστηκαν αρμονικά.

Το 1968 άλλο ένα γεγονός επρόκειτο να φέρει ιδιαίτερο προβληματισμό σε μεγάλη μερίδα των Ελλήνων κομμουνιστών της Ρουμανίας. Στα πενήτηκοστά γενέθλια του ΚΚΕ ήρθε ο διχασμός και η διάσπαση. Γενικότερα, στην αριστερή και κομμουνιστική ιδεολογία υπάρχουν συχνές συγκρούσεις μεταξύ των μελών και της ηγεσίας των κομμάτων λόγω του μεγάλου εύρους διαφορετικών φιλοσοφικών θεωριών και προσεγγίσεων που έχουν αναπτυχθεί. Από το τέλος του ελληνικού εμφυλίου πολέμου και έπειτα είχαν εμφανιστεί διάφορες τάσεις μέσα στο Κομμουνιστικό Κόμμα οι οποίες αποτελούσαν παρενέργεια της ήττας στον εμφύλιο, αλλά και η λήψη αποφάσεων για ελληνικά θέματα από την ηγεσία του ΚΚΕ η οποία ήταν εγκατεστημένη στο εξωτερικό είχε ως απότοκο την έντονη δυσφορία πολλών μελών του. Το πρώτο βήμα της διάσπασης έγινε το 1956 ως επακόλουθο των αλλαγών που έφερε η πολιτική του Νικίτα Χρουστσόφ για τα κομμουνιστικά κόμματα αλλά και της σοβιετικής εισβολής στην Ουγγαρία την ίδια χρονιά. Αρχικά, η παράταξη χωρίστηκε σε «Ζαχαριαδικούς»

---

⁸⁸ Πατελάκης, *Ο εμφύλιος πόλεμος και οι πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία*, σελ. 270.

και «Αντι – Ζαχαριαδικούς» ενώ αργότερα η διάσπαση έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις, γεγονός που δημιούργησε τέσσερις διαφορετικές κομματικές παρατάξεις.⁸⁹

Υπό αυτές τις συνθήκες η ρήξη ήρθε στη 12^η Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ στη Βουδαπέστη όπου θα συζητούνταν η κατάσταση στην Ελλάδα (Χούντα), τα καθήκοντα του κόμματος και τα οργανωτικά ζητήματα.⁹⁰ Στην ολομέλεια συμμετείχαν 20 τακτικά μέλη τη ΚΕ, 14 αναπληρωματικά και 3 μέλη της Κεντρικής Εξελεγκτικής Επιτροπής, ενώ απουσίαζαν άλλα μέλη που βρίσκονταν στη φυλακή ή την εξορία.⁹¹ Εκτός από τις εσωκομματικές διαφορές στην οριστική διάσπαση συνέβαλε καθοριστικά η σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία και η υιοθέτηση του Ευρωκομμουνισμού από ένα αξιοσημείωτο μέρος της ελληνικής αριστεράς. Βέβαια, ο πρώην γενικός γραμματέας του ΚΚΕ Γρηγόρης Φαράκος επισημαίνει πως «η ιδεολογικοποίηση των διαφορών ήρθε εκ των υστέρων. (...) Η παρέμβαση των μηχανισμών του Ρουμανικού ΚΚ και του ΚΚΣΕ και η μεταξύ τους διαπάλη έπαιξαν κρίσιμο και αποφασιστικό ρόλο και στην πορεία των εργασιών της 12^{ης} ολομέλειας».⁹² Με αυτή τη δήλωση αποδεικνύεται και πάλι η προσπάθεια του Ρουμάνου προέδρου να δημιουργήσει πρόβλημα στην ηγεσία της ΕΣΣΔ και στα ξένα κόμματα που την υποστηρίζουν, στηρίζοντας τις «φραξιονιστικές ομάδες» που συγκροτούνται εντός των κομμουνιστικών κομμάτων. Η εμπλοκή του Τσαουσέσκου στη διάσπαση ξεκινά μετά τη διαγραφή τριών μελών του πολιτικού γραφείου του ΚΚΕ. Επρόκειτο για τους Μήτσο Παρτσαλίδη,⁹³ Ζήση Ζωγράφο και Πάνο Δημητρίου.

Ο Νικολάε Τσαουσέσκου αν και πρόβαλλε μια ουδέτερη στάση στη διαμάχη μεταξύ Κολιγιάννη⁹⁴ - Παρτσαλίδη λέγοντας πως αυτά είναι ζητήματα του εσωτερικού των Ελλήνων κομμουνιστών και δεν τον αφορούν, «προδόθηκε» από τα γεγονότα που ακολούθησαν τη διάσπαση και την ξεκάθαρη θέση του υπέρ της ομάδας των εκσυγχρονιστών την οποία

---

⁸⁹ Για τη διάσπαση του ΚΚΕ βλ. "Η επώδυνη διάσπαση του ΚΚΕ", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/politics/942103/i-epodyni-diaspasi-toy-kke/>, (πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2022).

⁹⁰ Για τη 12^η Ολομέλεια βλ. "Η ιστορική 12η Πλατιά Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ (1968)", *Ριζοσπάστης*, <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10670437>, (πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2022).

⁹¹ "ΚΚΕ, Η 12η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ: Γεγονότα, συμπεράσματα, επίκαιρα διδάγματα", *ΚΚΕ*, <https://www.kke.gr/article/l-12i-Olomeleia-tis-KE-toy-KKE-Gegonota-symperasmata-epikaira-didagmata/>, (πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2022).

⁹² "Γρηγόρης Φαράκος: «Έτσι έγινε η διάσπαση του ΚΚΕ»", *Το Βήμα*, <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/grigoris-farakos/>, (πρόσβαση: 8 Δεκεμβρίου 2022).

⁹³ Κ. Τσίβος, "Η διάσπαση του ΚΚΕ το 1968 μέσα από τα τσεχοσλοβακικά αρχεία", *Neograeca Bohemica*, τόμ. 18, 2018, σσ. 9 – 33. Η πρώτη διαφωνία του Κολιγιάννη με τον Δημήτρη Παρτσαλίδη ήταν το 1966 όταν ο πρώτος υποστήριζε τη δημιουργία παράνομου κομματικού δικτύου στην Ελλάδα ενώ ο δεύτερος διαφωνούσε.

⁹⁴ Γενική Γραμματεία ΚΚΕ

βοήθησε με πολλαπλούς τρόπους και οι οποίοι θα αναλυθούν παρακάτω. Ο Τσαουσέσκου επιδίωκε να συναντήσει την ομάδα των φραξιονιστών πριν από την έναρξη της 12^{ης} Ολομέλειας με σκοπό να τους επηρεάσει. Σύμφωνα με το αρχειακό υλικό, στο μυαλό του υπήρχε η πρόταση για συνεργασία του ελληνικού αριστερού κινήματος με τον βασιλιά Κωνσταντίνο καθώς πίστευε πως θα ήταν χρήσιμη η προσέλκυση πολλών δημοκρατικών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων και των βασιλέων, προς εκπλήρωση συγκεκριμένων πολιτικών σκοπών. Παράδειγμα του αποτελούσε η συνεργασία των Ρουμάνων κομμουνιστών το 1944 με τον βασιλιά Μιχαήλ εναντίον του φιλο-ναζι δικτάτορα Ίον Αντονέσκου.⁹⁵

Στο έδαφος της Ρουμανίας εξέπεμπε ο ραδιοφωνικός σταθμός «Φωνή της Αλήθειας», του οποίου διευθυντής ήταν ο Ζήσης Ζωγράφος (συνεργάτης του Παρτσαλίδη). Ο σταθμός αυτός αποτελούσε στοιχείο δύναμης για τους κομμουνιστές καθώς είχε μεγάλη ακροαματικότητα, οι ραδιοφωνικοί παραγωγοί του μπορούσαν ελεύθερα να εκφράσουν τις απόψεις τους χωρίς το φόβο των διώξεων που ταλάνιζε τους ομοϊδεάτες τους στην Ελλάδα, αποτελούσε πηγή ενημέρωσης των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων για τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και το ανατολικό μπλοκ και πάνω απ' όλα είχε τη στήριξη του Ρουμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος και του ίδιου του Τσαουσέσκου. Ο ραδιοσταθμός βρισκόταν σε απόρρητη τοποθεσία στο Βουκουρέστι για λόγους ασφαλείας.

Επιστρέφοντας στην πρωτεύουσα της Ρουμανίας από τη 12^η Ολομέλεια ο Παρτσαλίδης με τον Ζωγράφο εκμεταλλευόμενοι τη θέση του δεύτερου ως υπεύθυνου του σταθμού μετέδωσαν σε ραδιοφωνική εκπομπή το Ανοιχτό Γράμμα των δύο προαναφερθέντων και του Πάνου Δημητρίου προς όλα τα μέλη του ΚΚΕ στο οποίο κατηγορούσαν τον Κολιγιάννη για αποτυχημένη πολιτική και ανέφεραν πως στην Ολομέλεια συντελέστηκε «πραξικόπημα» εις βάρος τους. Παράλληλα υπό την ανοχή των ρουμανικών αρχών η τριάδα κατάφερε να αποσπάσει από το ίδιο κτίριο τα αρχεία του ΚΚΕ. Η ΚΕ του ΚΚΕ μάλιστα κατήγγειλε πως οι Ρουμάνοι φρουροί εμπόδισαν την είσοδο στους πραγματικούς εργαζόμενους του σταθμού.⁹⁶ Εν τω μεταξύ η ΚΕ του ΡΚΚ είχε πάρει τα αυτοκίνητα από τα μέλη του ΚΚΕ με συνέπεια να μην μπορούν να κινητοποιηθούν γρήγορα.⁹⁷ Επιπλέον, ένα επεισόδιο ακόμη σχετικά με τα

---

⁹⁵ Α. Δάγκας και Γ. Λεοντιάδης, *Το κομματικό αρχείο: διαδρομές, εμπλοκές: το «αρχείο του ΚΚΕ Εσωτερικού» και η αντιδικία του ΚΚΕ με τους επαγγελματίες ιστορικούς*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2009, σελ.139-140.

⁹⁶ Πατελάκης, *Ο εμφύλιος πόλεμος και οι πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία*, σελ. 277.

⁹⁷ "Η χαμένη άνοιξη του 1968: 12η Ευρεία Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ ", *Left*, <https://left.gr/news/i-hameni-anoi-xi-toy-1968-12i-eyreia-olomeleia-tis-kentrikis-epitropis-toy-kke>, (πρόσβαση: 8 Δεκεμβρίου 2022).

κομματικά αρχεία συντελέστηκε στην πόλη Σιμπίου (Ρουμανία). Εκεί φυλάσσονταν σημαντικά αρχεία του κομμουνιστικού κόμματος σε ένα παραχωρημένο από τους Ρουμάνους σπίτι. Μια ομάδα φραξιονιστών δια της βίας εισέβαλε αιφνιδιαστικά στο χώρο, έδεσε τους ανάπηρους εργαζόμενους άρπαξε ένα τμήμα του αρχείου φορτώνοντας το σε φορτηγό και αναχώρησε για την περιοχή Μπάλτα Άλμπα στο Βουκουρέστι. Το «στρατόπεδο» Κολιγιάννη έμεινε έκπληκτο αφού κανείς δεν περίμενε πως ο Τσαουσέσκου θα φτάσει την κατάσταση στα άκρα.⁹⁸ Φαίνεται πως για άλλη μια φορά το περιστατικό συνέβη υπό την ανοχή του κράτους και ιδιαιτέρως υπό την επίβλεψη της Σεκουριτάτε η οποία ήταν απίθανο σε παρόμοια περιστατικά να μην είχε παρέμβει. Όταν η ηγεσία του ΚΚΕ ζήτησε από τον Τσαουσέσκου τα άτομα αυτά να απελαθούν από τη Ρουμανία για τις πράξεις που διέπραξαν, εκείνος εμμέσως τους «έσωσε» απαντώντας πως δεν μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο γιατί δεν παραβίασαν κάποιο νόμο του κράτους, ούτε έθεσαν σε κίνδυνο τη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ρουμανίας.

Το ενδιαφέρον του Τσαουσέσκου εστιαζόταν περισσότερο στην απομάκρυνση της ομάδας που συγκροτούσε το «ορθόδοξο» ΚΚΕ παρά στους εκσυγχρονιστές, κάτι που επετεύχθη τελικά αφού οι πρώτοι από το Βουκουρέστι μετεγκαταστάθηκαν στη Βουδαπέστη όπου έγινε η νέα έδρα του ΚΚΕ. Επιπλέον, την ίδια περίοδο ένας εκπρόσωπος του ΚΚΕ κατήγγειλε στο ΚΚ Βουλγαρίας πως η Ρουμανία δίνει διαβατήρια στους «φραξιονιστές» για να μπορέσουν να συνδεθούν με τα αδελφά κόμματα στην Ευρώπη. Η ρουμανική πλευρά αδιαφορούσε για τις συγκεκριμένες καταγγελίες κι αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός πως άλλη μια εισβολή που επιτράπη στους «φραξιονιστές» ήταν στο πολιτικό περιοδικό του ΚΚΕ «Νέος Κόσμος», το οποίο εκείνοι χρησιμοποίησαν για να εκδίδουν έντυπα εναντίον του ΚΚΕ υπό την προστασία της Κρατικής Ασφάλειας. Για ακόμα μια φορά δεν ελήφθη κανένα αποτρεπτικό μέτρο από την πλευρά των Ρουμάνων παρά τις έντονες διαμαρτυρίες του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος,⁹⁹ το οποίο επιπροσθέτως εξέφραζε την άποψη πως τους διασπαστές υποστήριξαν

---

⁹⁸ Δάγκας και Λεοντιάδης, *Το κομματικό αρχείο: διαδρομές, εμπλοκές: το «αρχείο του ΚΚΕ Εσωτερικού» και η αντιδικία του ΚΚΕ με τους επαγγελματίες ιστορικούς*, σελ. 149.

⁹⁹ "50 χρόνια από το ιστορικό σχίσμα: Η διάσπαση του ΚΚΕ το '68, οι συγκρούσεις και η διαμάχη Βουκουρεστίου – Μόσχας", *Το Βήμα*, <https://www.tovima.gr/2018/02/03/politics/50-xronia-apo-to-istoriko-sxisma-i-diaspasi-toy-kke-to-68-oi-sygkroyseis-kai-i-diamaxi-boykoqrestioy-mosxas/>, (πρόσβαση: 14 Δεκεμβρίου 2022).

ένας μικρός αριθμός φοιτητών και διανοούμενων στο Βουκουρέστι ενώ από τη ρουμανική επαρχία δεν τους υπερασπίστηκε κανένας.¹⁰⁰

Από αυτή την πολιτική αναταραχή γεννήθηκε το ΚΚΕ Εσωτερικού το οποίο σύμφωνα με πρώην μέλη του ο Τσαουσέσκου το στήριξε υλικά, τεχνικά, και οικονομικά. Σε άρθρο του ο καθηγητής Νίκος Μαραντζίδης αναφέρει πως ένας κομματικός παράγοντας του ΚΚΕ Εσωτερικού του είπε ότι ο Τσαουσέσκου «στέλνει χαρτί για την Αυγή και γενικώς βοηθάει».¹⁰¹ Η άποψη του Μήτσου Παρτσαλίδη για τη σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία μοιάζει με τις θέσεις που εξέφραζε δημόσια ο Τσαουσέσκου. Όπως αναφέρει (ο Παρτσαλίδης) στη γαλλική εφημερίδα Le Monde τον Αύγουστο του 1968:

*«(...)Πρόκειται για γεγονός ανήκουστο στην ιστορία του διεθνούς επαναστατικού εργατικού κινήματος. Η κατάληψη της Σοσιαλιστικής Τσεχοσλοβακίας από στρατεύματα άλλων σοσιαλιστικών χωρών (...) δεν δικαιολογείται με τίποτε. Πολύ περισσότερο που η πορεία ανανέωσης της σοσιαλιστικής δημοκρατίας όχι μόνο δεν δυνάμωνε τις θέσεις της αντίδρασης, αλλά απεναντίας αύξανε τη δύναμη, το κύρος και την ακτινοβολία του σοσιαλισμού».*¹⁰²

Τέλος, ο Νικολάε Τσαουσέσκου εκνεύρισε ακόμα περισσότερο το ΚΚΕ όταν το 1969 η ρουμανική πλευρά πήρε πρωτοβουλία στη Διεθνή Συνδιάσκεψη των κομμουνιστικών κομμάτων στη Μόσχα να ζητήσει την παρουσία των διαφωνούντων, κάτι που τελικά δεν κατέστη εφικτό. Έτσι, έλαβαν μέρος στο συνέδριο του ΡΚΚ στη Ρουμανία.¹⁰³

Από τα περιστατικά που προαναφέρθηκαν δεν θα μπορούσε να γίνει πιστευτό πως ο Τσαουσέσκου διατήρησε ουδέτερη στάση ή πως δεν αναμείχθηκε στη διάσπαση του ΚΚΕ. Η ρήξη ήρθε στο σωστό χρόνο για το Ρουμάνο ηγέτη, τρία χρόνια μετά την άνοδο του στο «τιμόνι» της χώρας. Ήταν μια ιδανική στιγμή για να δείξει στη Μόσχα πως το σύστημα ελέγχου σε σοσιαλιστικές χώρες και κομμουνιστικά κόμματα έχει πλέον ξεπεραστεί και ένας

---

¹⁰⁰ "Η χαμένη άνοιξη του 1968: 12η Ευρεία Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ ", *Left*, <https://left.gr/news/i-hameni-anoixi-toy-1968-12i-eyreia-olomeleia-tis-kentrikis-epitropis-toy-kke>, (πρόσβαση: 8 Δεκεμβρίου 2022).

¹⁰¹ "Το χαρτί του Τσαουσέσκου", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/opinion/908348/to-charti-toy-tsaoueskoy/>, (πρόσβαση: 10 Δεκεμβρίου 2022).

¹⁰² Τ. Μπενάς, *Το ελληνικό '68: Συμβολή στην ιστορία του ΚΚΕ Εσωτερικού, η ρήξη και η γέννηση του ΚΚΕ Εσωτερικού, η ανανεωτική πορεία του*, Αθήνα, Θεμέλιο, 2011, σελ. 240.

¹⁰³ "50 χρόνια από το ιστορικό σχίσμα: Η διάσπαση του ΚΚΕ το '68, οι συγκρούσεις και η διαμάχη Βουκουρεστίου – Μόσχας ", *Το Βήμα*, <https://www.tovima.gr/2018/02/03/politics/50-xronia-apo-to-istoriko-sxisma-i-diaspasi-toy-kke-to-68-oi-syggkroyseis-kai-i-diamaxi-boykoqrestioy-mosxas/>, (πρόσβαση: 14 Δεκεμβρίου 2022).

τρόπος για να το αποδείξει αυτό ήταν να αποδυναμώσει τα τμήματα των ΚΚ που λογοδοτούν και εργάζονται για τους σοβιετικούς όπως ήταν το ΚΚΕ την εποχή εκείνη.

Την παραγμένη αυτή ιστορική φάση ακολούθησε η περίοδος της διακυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή, μια λαμπρή στιγμή για τις σχέσεις μεταξύ Ρουμανίας και Ελλάδας.

2.4 Διακυβέρνηση Καραμανλή: οι άριστες σχέσεις με τη Ρουμανία

Η επιστροφή του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην Ελλάδα τον Ιούλιο του 1974 μετά το τέλος της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών και η εκλογή του στη θέση του πρωθυπουργού λίγους μήνες αργότερα σηματοδότησαν μια νέα εποχή για τις διμερείς σχέσεις Ρουμανίας και Ελλάδας. Εκτός από τις πρωτοβουλίες των δύο χωρών για τη βαλκανική συνεργασία που προαναφέρθηκε στην αρχή του κεφαλαίου η περίοδος αυτή περιλαμβάνει μια σειρά από συναντήσεις μεταξύ αξιωματούχων των δύο κρατών, επισκέψεις των δύο ηγετών σε Αθήνα και Βουκουρέστι αντίστοιχα, πλήθος συμφωνιών οικονομικού και άλλου περιεχομένου αλλά και διευκολύνσεις για τον επαναπατρισμό των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων.

Ο Καραμανλής από την πρώτη στιγμή φαινόταν πρόθυμος για στενότερη συνεργασία με τη Ρουμανία. Επισκέφθηκε το Βουκουρέστι στις 26 Μαΐου 1975 και έτυχε θερμής υποδοχής από την ηγεσία και τους πολίτες της Ρουμανίας. Με τη ρουμανική πρεσβεία στην Αθήνα είχε προ συμφωνηθεί η θεματολογία των συνομιλιών να περιλαμβάνει τα εξής:

«Οι σχέσεις Ανατολής – Δύσης, η ευρωπαϊκή συνδιάσκεψη ασφάλειας. Η σύνοδος της Βιέννης για τη μείωση των εξοπλισμών στην Κεντρική Ευρώπη, η κατάσταση στα Βαλκάνια (...), η ενεργειακή κρίση και τα προβλήματα των πρώτων υλών, το κυπριακό πρόβλημα, η Μέση Ανατολή και οι διμερείς ελληνορουμανικές σχέσεις».¹⁰⁴

Ο Έλληνας πρωθυπουργός απένειμε στον Τσαουσέσκου την υψηλότερη ελληνική διάκριση, το Μεγάλο Σταυρό του Τάγματος του Σωτήρος και ο Ρουμάνος πρόεδρος τον Αστέρα της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας αντίστοιχα.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης η ελληνική αντιπροσωπεία επισκέφθηκε κάποιες ρουμανικές βιομηχανικές μονάδες κατασκευής προϊόντων. Οι δύο πλευρές υπέγραψαν δήλωση δώδεκα αρχών για το γενικό πλαίσιο της πολυμερούς συνεργασίας μεταξύ των βαλκανικών λαών. Συζητήθηκε επίσης η ίδρυση μεικτών επιχειρήσεων.

---

¹⁰⁴ Brad, *Μυστικές συναντήσεις στην Ελλάδα*, σελ.155.

Σχετικά με το κυπριακό ζήτημα ο Έλληνας υπουργός εξωτερικών Δημήτρης Μπίτσιος ζήτησε τη διαμεσολάβηση της Ρουμανίας για την ειρηνική επίλυση του κυπριακού μέσω της διπλωματικής οδού. Ο Τσαουσέσκου επέρριψε ευθύνες για το λάθος χειρισμό του ζητήματος και για την ανατροπή του Μακαρίου στη δικτατορία των συνταγματαρχών, χωρίς όμως να δικαιολογεί την τουρκική εισβολή. Ο Τσαουσέσκου ήταν υπέρμαχος του διαλόγου και της εξεύρεσης λύσης μέσω αυτού. Η εισβολή ήταν αντίθετη με τις απόψεις που πρέσβευε γι' αυτό και την καταδίκασε χωρίς όμως να παίρνει ξεκάθαρη θέση υπέρ της Ελλάδας καθώς ταυτόχρονα δεν επιθυμούσε να διαρραγεί η οικονομική συνεργασία της Ρουμανίας με την Τουρκία. Παρόλα αυτά δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η προσπάθεια στην περίπτωση της Κύπρου και σε άλλες κρίσεις να αναλάβει διαμεσολαβητικό ρόλο ώστε οι δύο πλευρές να επιλύσουν τις διαφορές τους μέσω συζήτησης και ταυτόχρονα να είναι ικανοποιημένες από το αποτέλεσμα. Στη συνάντηση του Αμερικανού προέδρου Φορντ με τον Τσαουσέσκου γίνεται συζήτηση για κάποιο ζήτημα της Γιουγκοσλαβίας με την Ιταλία, σε εκείνο το σημείο ο πρόεδρος της Ρουμανίας βρίσκει την ευκαιρία να του εκθέσει τους προβληματισμούς του σχετικά με το θέμα των εξωτερικών επεμβάσεων όταν υπάρχουν εσωτερικά προβλήματα σε ένα κράτος, αναφέροντας πολύ συγκεκριμένα την τουρκική εισβολή στην Κύπρο. Η μόνη απάντηση του Φορντ πάνω σε αυτό ήταν *«θα καλωσορίζαμε την πραγματική ειρήνη στην Ευρώπη»* χωρίς να προσθέσει άλλο σχόλιο. Ο Χένρι Κίσσιγκερ ο οποίος ήταν παρών στη συζήτηση μίλησε γενικά για τις επεμβάσεις προσπερνώντας το θέμα της Κύπρου.¹⁰⁵

Στις 26 Μαρτίου 1976 ο Νικολάε Τσαουσέσκου και η σύζυγος του Έλενα επισκέφθηκαν την Ελλάδα συνοδευόμενοι μεταξύ άλλων από τον Ρουμάνο υπουργό εξωτερικών Γκεόργκε Μακοβέσκου και τον υπουργό εξωτερικού εμπορίου και διεθνούς οικονομικής συνεργασίας Νικολάε Ιονέσκου. Μαζί τους βρισκόταν και ο υφυπουργός χημικής βιομηχανίας. Η σύνθεση της αποστολής προοικονομούσε συζήτηση και συμφωνίες οικονομικού και εμπορικού περιεχομένου.

Ο Τσαουσέσκου, όπως είχε κάνει και με τον Καραμανλή, απένειμε στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας Κωνσταντίνο Τσάτσο τον Αστέρα της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας. Στις συνομιλίες που ακολούθησαν ο πρόεδρος της Ρουμανίας εξέφρασε την επιθυμία η καλή συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών να συνεχιστεί σε πολλαπλό επίπεδο και

---

¹⁰⁵ FRUS, Memorandum of Conversation, August 2-3, 1975, President Ford, Secretary Kissinger, and President Ceausescu. Eastern Europe, vol. E-15, 1973-1976.

διαβεβαίωσε πως θα εργαστεί σκληρά ώστε να προχωρήσει σε ακόμα μεγαλύτερες και πιο σημαντικές συμφωνίες. Ο Τσαουσέσκου εξέφρασε για ακόμα μια φορά στον Κωνσταντίνο Καραμανλή τη δυσαρέσκεια του για το γεγονός πως οι Μεγάλες Δυνάμεις παρέβλεψαν ό,τι είχε συζητηθεί στο Ελσίνκι και ξεκίνησαν πάλι την εγκατάσταση εξοπλισμών σε μικρότερες χώρες.¹⁰⁶

Κατά την παραμονή του στην Ελλάδα ο Τσαουσέσκου επισκέφθηκε την Ακρόπολη, τους Δελφούς και τα ναυπηγεία Σκαραμαγκά. Το αποτέλεσμα της επίσημης επίσκεψης του προεδρικού ζεύγους της Ρουμανίας στην Ελλάδα είχε θετικό πρόσημο λαμβάνοντας υπόψη την υπογραφή μιας σειράς συμφωνιών συνεργασίας. Ο Νικολάε Τσαουσέσκου και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής υπέγραψαν τρεις συμφωνίες που αφορούν τη συνεργασία στον οικονομικό, τεχνικό και επιστημονικό τομέα. Επιπλέον, οι υπουργοί και των δύο χωρών υπέγραψαν ένα Σύμφωνο Μακροπρόθεσμης Οικονομικής Συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένου και του συμφώνου πληρωμών.¹⁰⁷ Μετά την Ελλάδα ο Τσαουσέσκου επισκέφθηκε την Τουρκία, αφενός για την ανάπτυξη των διμερών σχέσεων με τη Ρουμανία, αφετέρου για να συνεχίσει την προσπάθεια διαμεσολάβησης στα ελληνοτουρκικά.

Τα επόμενα χρόνια οι σχέσεις των δύο χωρών συνεχίστηκαν ομαλά με ανταλλαγές μηνυμάτων αλλά και επισκέψεις υπουργών τόσο από την πλευρά της Ρουμανίας όσο και από της Ελλάδας. Το 1977 στο μεγάλο σεισμό της Ρουμανίας η Ελλάδα έστειλε σημαντική ποσότητα υλικής και φαρμακευτικής βοήθειας.

Το 1979 μετά από πρόσκληση του προέδρου Τσαουσέσκου ο Καραμανλής επισκέφθηκε εκ νέου το Βουκουρέστι και πάλι εν μέσω θερμής υποδοχής από το λαό και την ηγεσία. Κατά τη συνάντηση αυτή εκτός από τη διμερή συνεργασία συζητήθηκαν επίσης η εισβολή του Βιετνάμ στην Καμπότζη και της Κίνας στο Βιετνάμ, η κρίση στις σχέσεις ΕΣΣΔ – Κίνας καθώς και η ανάμειξη της δεύτερης στις βαλκανικές υποθέσεις. Ο Τσαουσέσκου έδειξε αλληλεγγύη στη Βουλγαρία όσον αφορά τη διένεξη της με τη Γιουγκοσλαβία στο ζήτημα του «μακεδονικού και молδαβικού έθνους».¹⁰⁸ Στο μόνο θέμα που διαφωνούσε η Ρουμανία με την Ελλάδα ήταν η υφαλοκρηπίδα των νησιών, προβάλλοντας αντίθετη άποψη στη θέση ότι κάθε νησί έχει τη δική του υφαλοκρηπίδα. Αφορμή αποτέλεσε το γεγονός πως η Ρουμανία

---

¹⁰⁶ Εννοεί τους ρωσικούς πυραύλους στην Ανατολική Ευρώπη.

¹⁰⁷ Τεκμήριο D2420, Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο, http://www.avarchive.gr/portal/digitalview.jsp?get_ac_id=2420, (πρόσβαση: Νοέμβριος 2022).

¹⁰⁸ Σφέτας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική ιστορία*, σελ. 436.

θεωρούσε το ουκρανικό Νησί των Φιδιών βράχο και όχι νησί.¹⁰⁹ Ήταν μια διένεξη που διήρκησε πολλές δεκαετίες και εν τέλει επιλύθηκε το 2009 με την ικανοποίηση του 80% των αξιώσεων της Ρουμανίας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κεφάλαιο 3: Μία παρουσίαση του εσωτερικού της Ρουμανίας

3.1 Εισαγωγή

Ο Νικολάε Τσαουσέσκου έχοντας αναλάβει τα ηνία του Κόμματος ως γενικός γραμματέας και συνεπώς ολόκληρης της χώρας από τον προκάτοχό του Γκεόργκε Γκεοργκίου Ντεζ συνέχισε να ακολουθεί μια πολιτική εσωτερικής φιλελευθεροποίησης που έδινε την αίσθηση ανάπτυξης και προόδου στους πολίτες και άνοιγε το δρόμο σε ένα δημοκρατικότερο καθεστώς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η διευκόλυνση των Ρουμάνων πολιτών να ταξιδέψουν έξω από τα σύνορα της χώρας όπως επίσης και η υποδοχή ξένων τουριστών στη Ρουμανία. Στο πρώτο διάστημα της εξουσίας του είχε άμεση προτεραιότητα την αναδιοργάνωση του κράτους και του κόμματος. Άλλαξε το όνομα του κόμματος σε Ρουμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα και το επίσημο όνομα της χώρας από Λαϊκή Δημοκρατία της Ρουμανίας σε Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ρουμανίας. Το ΡΚΚ κατείχε ηγετικό ρόλο σε όλους τους τομείς δραστηριότητας, ενώ η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση ήταν το ανώτατο όργανο νομοθετικής εξουσίας στο οποίο υπαγόταν και το Συμβούλιο της Επικρατείας. Το νέο Σύνταγμα του 1965 προέβλεπε αρκετά δικαιώματα όπως η εργασία, ο ελεύθερος χρόνος, η ασφάλιση γήρατος, τα δικαιώματα των γυναικών, η ελευθερία λόγου και συνείδησης κ.α.¹¹⁰

Επιπλέον, χαλαρώνει τη λογοκρισία στους διανοούμενους με εξαίρεση τη σφοδρή κριτική εναντίον του καθεστώτος και «ανοίγει την πόρτα» του κόμματος σε νέα μέλη κυρίως από την κοινωνική ομάδα της πνευματικής ελίτ, που μέχρι τότε το Κόμμα παρακολουθούσε με καχυποψία καθώς οι άνθρωποι των γραμμάτων και τεχνών αποτελούν κίνδυνο για την

---

¹⁰⁹ Στο ίδιο, σελ. 436.

¹¹⁰ D. Vătăman, "Romania during Ceausescu's dictatorship: first period in power (1965–1971)", *Romanian Journal of Historical Studies*, vol. 1, no.1, 2018, pp. 29-38.

επιβίωση κάθε αυταρχικού καθεστώτος. Με αυτόν, λοιπόν, τον τρόπο ο αριθμός των μελών διογκώνεται ξεπερνώντας το εκατομμύριο.

Όπως προαναφέρθηκε και στο κεφάλαιο της Άνοιξης της Πράγας αρκετοί μελετητές παρατηρούν την αλλαγή πολιτικής στο εσωτερικό της χώρας από τον Τσαουσέσκου ήδη από το 1968, ωστόσο κρίνεται σκόπιμο να θεωρηθεί ως σημείο τομής το 1971, δηλαδή η χρονιά κατά την οποία το ζεύγος Τσαουσέσκου επισκέπτεται την Κίνα και τη Βόρεια Κορέα και τα όσα ακολούθησαν στη Ρουμανία.

Το συγκεκριμένο ταξίδι αποτελεί ένα καθοριστικό σημείο στη ρουμανική ιστορία της περιόδου 1965 – 1989. Ουσιαστικά τα χρονικά διαστήματα πριν και μετά το ταξίδι παρατηρείται αλλαγή συμπεριφοράς. Ο Ρουμάνος ηγέτης επέστρεψε ως «άλλος άνθρωπος» δημιουργώντας από τις πρώτες κιόλας μέρες ένα νέο πολιτικό σύστημα πιστή αντιγραφή των άλλων αυταρχικών κρατών.

Ανακοινώνει τις «διατριβές του Ιουλίου» και εισάγει στη χώρα έναν τύπο δυναστικού σοσιαλισμού μα με εθνικιστικό πρόσημο. Αποδεικνύει πως χρησιμοποιεί τις αμέτρητες εξωτερικές σχέσεις που έχει συνάψει μόνο προς ικανοποίηση του ίδιου και της συζύγου του. Ενισχύει κατά μεγάλο ποσοστό τη δύναμη της μυστικής αστυνομίας Σεκουριτάτε η οποία γίνεται «ο φόβος και ο τρόμος» στις πόλεις και τα χωριά. Θα παραμείνει πιστή στο πλευρό του μέχρι την ύστατη στιγμή της εκτέλεσης του. Δεν θα διστάσει να πυροβολήσει ακόμη και αθώους, φιλήσυχους πολίτες που τους θεωρεί ύποπτους. Η παραφροσύνη του προέδρου φτάνει σε τέτοιο βαθμό που δεν δειλιάζει να γκρεμίσει ένα μεγάλο μέρος του Βουκουρεστίου για να ικανοποιήσει τη μεγαλομανία του. Ο Νικολάε Τσαουσέσκου και η σύζυγος του, Έλενα, θα ταλαιπωρήσουν όσο λίγοι στην ιστορία έναν ήδη κουρασμένο από την πολιτική λαό.

3.2 Οι θέσεις του Ιουλίου

Στις αρχές Απριλίου του 1917, εν μέσω θερμής υποδοχής, ο Βλαντιμίρ Λένιν επιστρέφει από την εξορία στην Αγία Πετρούπολη μέσω της Φινλανδίας. Στις 4 Απριλίου του ίδιου έτους σε ομιλία του ανακοινώνει τις θέσεις του Απρίλη, αιφνιδιάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο αρκετά από τα μέλη του κόμματος. Οι θέσεις ήταν δέκα και μεταξύ άλλων αναφέρονταν στα κομματικά καθήκοντα, στην άμεση συγχώνευση όλων των τραπεζών της χώρας ιδρύοντας μια πανεθνική τράπεζα, την εθνικοποίηση όλων των γαιών της Ρωσίας και ιδιαίτερα των

περιουσιών των τσιφλικάδων καθώς και στη δημιουργία της δημοκρατίας των σοβιέτ.¹¹¹ Μιμούμενος τις θέσεις του Απρίλη, ο Τσαουσέσκου επιστρέφοντας το 1971 από το ταξίδι του σε Κίνα, Βόρεια Κορέα και άλλες ασιατικές χώρες ανακοινώνει στη Ρουμανία τις θέσεις (ή διατριβές) του Ιουλίου.

Στις 18 Μαρτίου 1966 το γνωστό μέχρι σήμερα περιοδικό Time δημοσιεύει το νέο τεύχος του με εξώφυλλο το πορτραίτο του Τσαουσέσκου και λεζάντα “Eastern Europe: Life under a relaxed communism”.¹¹² Από τα τελευταία χρόνια εξουσίας του Γκεοργκίου Ντεζ μέχρι και τα πρώτα χρόνια διοίκησης του Τσαουσέσκου η Δύση είχε πειστεί πως η Ρουμανία ακολουθούσε πλέον ένα είδος “χαλαρού” κομμουνισμού δίνοντας περισσότερη έμφαση στην ανάπτυξη αλλά και στην απομάκρυνση από τον σοβιετικό δεσποτισμό, τον οποίο οι Ρουμάνοι στην πραγματικότητα ουδέποτε επιθυμούσαν. Στη διαμόρφωση αυτού του κλίματος είχε συμβάλει ιδιαίτερα η πολιτική ελάττωσης των αυταρχικών μέτρων με παραδείγματα όπως αυτά που αναφέρθηκαν στην εισαγωγή του κεφαλαίου και η σχετική μείωση της λογοκρισίας που είχε ανοίξει το δρόμο σε ανθρώπους των γραμμάτων να εκφραστούν ξανά. Το κοινωνικό περιβάλλον που διαμόρφωσε ο Τσαουσέσκου ήταν το ιδανικό για να θεμελιώσει τη βασική του πολιτική κατεύθυνση που ήταν ο εθνικός κομμουνισμός.

Ένα τέτοιο εξώφυλλο σε αμερικανικό περιοδικό μεγάλης κυκλοφορίας καταδεικνυε πως ο δρόμος για συνεννόηση με τη δυτική σφαίρα επιρροής και ιδιαίτερα με τις Ηνωμένες Πολιτείες είχε ανοίξει για τον Ρουμάνο πρόεδρο.

Πράγματι, μετά την επίσκεψη του Αμερικανού προέδρου Ρίτσαρντ Νίξον το 1969 στο Βουκουρέστι και την επίσκεψη Τσαουσέσκου στις ΗΠΑ το 1970, ο Ρουμάνος πολιτικός είχε πάρει το χρίσμα του διαμεσολαβητή μεταξύ Αμερικής και Κίνας. Υπό αυτές τις συνθήκες, λοιπόν, το ζεύγος Τσαουσέσκου τον Ιούνιο του 1971 ξεκινά το ταξίδι για την Κίνα.

Ευρισκόμενοι στην Κίνα και τη Βόρεια Κορέα ο Νικολάε και η Έλενα γοητεύτηκαν από μία διαφορετική προσέγγιση του κομμουνισμού που εφαρμοζόταν σε αυτές τις χώρες και η οποία φαίνεται πως ταίριαζε απόλυτα στις ιδέες και τις επιδιώξεις και των δύο. Ο ιστορικός Φλορίν Κονσταντινίου αναφέρει:

---

¹¹¹ Β. Λένιν, *Οι θέσεις του Απρίλη*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2012.

¹¹² Time Magazine 87, (18 March 1966).

«ο Νικολάε Τσαουσέσκου εντόπισε στην Κίνα και στη Βόρεια Κορέα παραλλαγές του σοβιετικού μοντέλου οι οποίες αντιστοιχούσαν με τις αντιλήψεις του σχετικά με το σοσιαλισμό, υποστηριζόμενες από έναν τόσο εύθραυστο μαρξιστικό πολιτισμό ώστε, στην ουσία, ήταν ανύπαρκτες...».¹¹³

Το προεδρικό ζεύγος της Ρουμανίας αντίκρισε ιδίως όμμασι την πολιτιστική επανάσταση του Μάο Τσετούνγκ, κατά την οποία ο ίδιος και οι συνεργάτες του με την βοήθεια των ερυθροφρουρών κατάφεραν να καταλάβουν το μονοπώλιο των υψηλών θέσεων, την απόλυτη εξουσία της Κίνας με πρακτικές που αργότερα αντιγράφηκαν και στη Ρουμανία. Οι δυο τους έγιναν μάρτυρες μαζικών εκδηλώσεων, παρελάσεων και προσωπολατρίας για το πρόσωπο του Μάο που ξεπερνούσαν κάθε όριο λογικής. Ο Τσαουσέσκου ενθουσιάστηκε τόσο που αργότερα θα αναφέρει στη Ρουμανία πως οι Κινέζοι σύντροφοι

«έκαναν μια επαναστατική στροφή και πράγματι μπορεί κανείς να μιλήσει για πολιτιστική επανάσταση. Πέταξαν στην άκρη -ίσως πολύ ξαφνικά, αλλά κατά τη γνώμη μου καλά έκαναν- όλη αυτή τη μικροαστική νοοτροπία και ξεκίνησαν από το μηδέν. Όλη τους η πολιτιστική δραστηριότητα, μπαλέτο, θέατρο, τέθηκε σε επαναστατική βάση».¹¹⁴

Σημαντικό και συνάμα δυναμικό ρόλο στην ηγεσία της χώρας είχε αναλάβει και η σύζυγος του Μάο, Τσιάνγκ Τσινγκ, γεγονός που έδωσε ελπίδες στην Έλενα Τσαουσέσκου επιστρέφοντας στο Βουκουρέστι να αποτελέσει μία πλέον ενεργή προσωπικότητα στη διακυβέρνηση της χώρας.

Το ίδιο συνέβη και στη Βόρεια Κορέα όπου τον Τσαουσέσκου υποδέχθηκε ο Κιμ Ιλ-σονγκ, ο ιδρυτής και απόλυτος ηγέτης της χώρας, γνωστός και ως Μεγάλος Ηγέτης. Κυβέρνησε μέχρι το 1994 αλλά και μετά το θάνατο του από ένδειξη σεβασμού στο πρόσωπο του, σύμφωνα με το σύνταγμα της χώρας, ανακηρύχθηκε σε Αιώνιο Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Εκεί ο Τσαουσέσκου θα γνωρίσει μια νέα πολιτική θεωρία την οποία έμελλε να υιοθετήσει και να την προσαρμόσει στα δικά του μέτρα καθ' όλο το υπόλοιπο χρονικό διάστημα της εξουσίας του. Τη φιλοσοφία αυτή ανέπτυξε ο ίδιος ο Βορειοκορεάτης πρόεδρος, την ονόμασε Τζούτσε (Juche) και την προσάρμοσε στον κρατικό μηχανισμό. Είναι το, μέχρι σήμερα, अपαράλλακτο

---

¹¹³ Bulei, *Ιστορία των Ρουμάνων*, σελ. 433.

¹¹⁴ "Tezele din Iulie, punctul de cotitură al regimului Ceaușescu" (Θέσεις Ιουλίου, το σημείο καμπής του καθεστώτος Τσαουσέσκου), *Historia*, <https://historia.ro/sectiune/general/tezele-din-iulie-punctul-de-cotitura-al-regimului-578114.html>, (πρόσβαση: 11 Νοεμβρίου 2022).

πολιτικό σύστημα της Βόρειας Κορέας. Πιο συγκεκριμένα, το κεντρικό δόγμα της ιδεολογίας Τζούτσε είναι η αρχή της πολιτικής ανεξαρτησίας. Αναφορικά με τις σχέσεις ανάμεσα στα κράτη η Τζούτσε υποστηρίζει την αρχή της αυτοδιάθεσης μέσα από τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των εθνών. Όσον αφορά την οικονομική πολιτική, η ιδεολογία εστιάζει στην αυτάρκη εθνική οικονομία βασισμένη στις μηχανές και δευτερευόντως στη γεωργία και άλλους κλάδους παραγωγής.¹¹⁵

Γιατί, όμως, αυτή η θεωρία ταίριαξε απόλυτα με τον Τσαουσέσκου; Επειδή κατά βάση συνδεόταν με τον εθνικό κομμουνισμό και πρόβαλλε αυτό που ο ίδιος προσπαθούσε να εφαρμόσει στη ρουμανική πολιτική, ανεξαρτησία και αυτάρκεια, αποκόλληση από τον έλεγχο των μεγάλων δυνάμεων και όλα αυτά χωρίς να χαθεί η ουσία του έθνους κράτους.

Η εθνική ταυτότητα, δηλαδή, ως βασικός καθοδηγητής άσκησης της πολιτικής και όχι ο κομμουνιστικός διεθνισμός. Ιδεολογικά, ο μεγαλύτερος παραλληλισμός μεταξύ της σοσιαλιστικής Ρουμανίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κορέας είναι ένα διαρκές μείγμα ακροδεξιού εθνικισμού και ακροαριστερού σταλινισμού.¹¹⁶

Ο Τσαουσέσκου επιστρέφει στην πατρίδα του με έναν άλλο χαρακτήρα, ή μάλλον έχοντας εμφανίσει πλέον τον πραγματικό του εαυτό, το ίδιο και η Έλενα. Στις 6 Ιουλίου 1971 φθάνει η στιγμή των ανακοινώσεων. Καλεί σε συνεδρίαση το ανώτατο όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος, την Εκτελεστική Επιτροπή, στα μέλη της οποίας περιέγραψε με θαυμασμό όλα όσα είχε δει στο ταξίδι του στην Ασία. Έπειτα, σε ομιλία του στο ίδιο πολιτικό όργανο αναγγέλλει τις Θέσεις του Ιουλίου με επίσημο τίτλο «*Προτεινόμενα μέτρα για τη βελτίωση της πολιτικής – ιδεολογικής δραστηριότητας, της μαρξιστικής – λενινιστικής παιδείας των μελών του κόμματος, όλων των εργαζομένων*». Οι θέσεις ήταν δεκαεπτά και ουσιαστικά αποτελούσαν προτάσεις οι οποίες προσέδιδαν έναν ηγετικό ρόλο στο κομμουνιστικό κόμμα και έδιναν έμφαση στην προπαγάνδα και την κομμουνιστική εκπαίδευση, κυρίως της νεολαίας, στα πλαίσια των μαρξιστικών θεωριών. Όπως ήταν αναμενόμενο η Εκτελεστική Επιτροπή υπερψήφισε ομόφωνα τις προτάσεις. Οι θέσεις αυτές συζητήθηκαν στην ολομέλεια του κόμματος το φθινόπωρο του ίδιου έτους και το Νοέμβριο ο Τσαουσέσκου παρουσίασε το τελικό κείμενο. Ουσιαστικά, οι διατριβές συνοψίζονταν σε τρεις μεγάλες

---

¹¹⁵ G. Lee, "The political philosophy of Juche", *Stanford Journal of East Asian Affairs*, vol. 3, no. 1, 2003, pp. 105-112.

¹¹⁶ C. Chen and J. Y. Lee, "Making sense of North Korea: "National Stalinism" in comparative-historical perspective", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 40, no.4, 2007, pp. 459-475.

πολιτικές, η πρώτη απαιτούσε το κομμουνιστικό κόμμα να κατέχει τον έλεγχο των μέσων μαζικής ενημέρωσης, της εκπαίδευσης και του πολιτισμού, η δεύτερη ήταν η ιδεολογική προπαγάνδα στις λαϊκές μάζες με την τεχνική της επανεκπαίδευσης και η τρίτη είναι η δημιουργία μιας σύνθεσης μαρξισμού – λενινισμού και ρουμανικού εθνικισμού.¹¹⁷

Η εποχή της φιλελευθεροποίησης και του χαλαρού σοσιαλισμού τελείωσε και τη θέση τους πήρε μια νέα μορφή δυναστικού σοσιαλισμού στην οποία το κόμμα θα έλεγχε κάθε πτυχή της ζωής των πολιτών και το ζεύγος Τσαουσέσκου θα ήταν αρμόδιο να λαμβάνει πολιτικές αποφάσεις χωρίς να υπάρχει πλέον η παραμικρή συζήτηση με τους άλλοτε συντρόφους και συνεργάτες. Με αυτόν τον τρόπο ο Ρουμάνος πολιτικός καταφέρνει να ανοίξει ένα καινούριο και διαφορετικό κεφάλαιο στη ρουμανική πολιτική ιστορία εισάγοντας το «νέο-σταλινισμό», δημιουργώντας, κατά το πρότυπο της Κίνας, τη δική του «μίνι πολιτιστική επανάσταση». Οι εκτενείς συζητήσεις των λογοτεχνικών και ευρύτερα πνευματικών κύκλων που λάμβαναν χώρα στα καλλιτεχνικά καφέ του Βουκουρεστίου, η ελεύθερη έκδοση βιβλίων, τα θεατρικά δρώμενα των μεγάλων κλασικών, η ζωή που ξεκινούσε μετά τα μεσάνυχτα,¹¹⁸ η ανεξαρτησία της επιστήμης κ.α. αποτελούσαν πια παρελθόν. Πλέον οι διανοούμενοι ήταν υποχρεωμένοι να ασκούν στρατευμένη τέχνη που να ακολουθεί πιστά την κομμουνιστική ιδεολογία ή πιο σωστά το καλλιτεχνικό ρεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού όπως αυτός αναπτύχθηκε στη Σοβιετική Ένωση, τα βιβλία να υπόκεινται σε λογοκρισία ώστε να ελεγχθεί αν εξυπηρετούν τις οδηγίες του κόμματος, η εκπαίδευση αντί να πλάσει ελεύθερους ανθρώπους ήταν προτιμότερο να «γεννήσει» νέους πιονέρους, παιδιά δηλαδή μεταξύ εννέα και δεκατεσσάρων ετών τα οποία ντυμένα με την ίδια ενδυμασία θα χρησιμοποιούνταν ως εργαλείο της κυβερνητικής προπαγάνδας σε αφίσες και εκδηλώσεις. Νέες γενιές μάθαιναν να είναι στρατιώτες των εντολών της ρουμανικής ηγεσίας και αυτή από την πλευρά της φρόντιζε να τους διαπερνά εμμέσως το μήνυμα πως αυτός ήταν ένας σκοπός ζωής. Με μια γρήγορη αναζήτηση σε αρχεία βρίσκει κανείς σοβιετικές αφίσες του 1930 με σύνθημα: «Πιονέροι! Μάθετε να αγωνίζεστε για την πάλη της εργατικής τάξης». Παρόμοιες αφίσες ξεκινούν να κυκλοφορούν και στη Ρουμανία. Βέβαια, πρέπει να αναφερθεί πως αυτές οι πρακτικές είναι συνήθειες σε όλα τα αυταρχικά καθεστώτα ανεξαρτήτως πολιτικής

---

¹¹⁷ A. Tolnay, *Ceausescu's Journey to the East*, Washington DC, Georgetown University, 2003.

¹¹⁸ Η φράση αναφέρεται στην έντονη νυχτερινή ζωή του Βουκουρεστίου μέχρι το 1971. Τα μεσάνυχτα, όπως περιγράφουν νέοι της εποχής, ήταν η ώρα συνάντησης συγγραφέων και σκηνοθετών για κρασί. Οι καλλιτεχνικοί κύκλοι δειπνούσαν σε πολυτελή εστιατόρια κάποια από τα οποία λειτουργούν έως σήμερα, όπως για παράδειγμα το Hotel Carpa.

κατεύθυνσης. Οι προαναφερθείσες πολιτικές αλλαγές ξάφνιασαν την κοινωνία που δεν περίμενε τέτοια απότομη εσωτερική μεταβολή. Ακόμη και οι εκδοτικοί οίκοι βρέθηκαν εξαπίνης σε δύσκολη θέση καθώς ήταν υποχρεωμένοι να αναθεωρήσουν τις κυκλοφορίες τους βάσει των εντολών που είχαν δεχτεί. Το καθεστώς της απόλυτης προσωπολατρίας ρίζωσε απότομα στην πολιτική σκηνή. Πάντως, το ρουμανικό περιοδικό *Historia* σε ανάλογο αφιέρωμα του για την περίοδο αυτή αναφέρει πως το περιεχόμενο των Διατριβών του Ιουλίου ήταν περίπλοκο και καλά μελετημένο. Η συγγραφέας του άρθρου Αντρέα Λούπσορ καταλήγει στο συμπέρασμα πως αποκλείεται αυτό το κείμενο να είχε συνταχθεί μέσα σε δύο εβδομάδες, απλώς η επίσκεψη στην Ασία επιβεβαίωσε στον Τσαουσέσκου ότι τα μέτρα που είχε (ήδη) σχεδιάσει θα μπορούσαν να φέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.¹¹⁹

Τέλος, την ίδια περίοδο ξεκινά και η έξαρση του ρουμανικού εθνικισμού από τον Τσαουσέσκου μέσω της θεωρίας του Δακιανισμού ή Δακισμού η οποία εξυμνεί τη Δακική προέλευση του ρουμανικού έθνους. Μέσα σε αυτό εντάσσεται και η ιδεολογική κατεύθυνση του Πρωτοχρονισμού (*protochronismul*) που αναπτύχθηκε από τον Έντγκαρ Πάπου και πρόβαλε τη ρουμανική πρωτοπορία σε διάφορα ευρωπαϊκά επιτεύγματα. Η θεωρία στηρίχθηκε θερμά από το καθεστώς, του οποίου οι άνθρωποι κατάφεραν με το δικό τους τρόπο να τη συνδέσουν με τον μαρξισμό, παρουσιάζοντας τους Δάκες άλλοτε ως αντάρτες και άλλοτε ως ένα «ανοργάνωτο κράτος». Βάσει της θεωρίας αυτής το κράτος απέβλεπε να περάσει στη συνείδηση του Ρουμάνου πολίτη την έννοια της εντοπιότητας αλλά και την απουσία ξένων επιρροών στο ρουμανικό πολιτισμό.¹²⁰

Ο Βλαντιμίρ Τισμανεάνου αναφέρει πως ο πρωτοχρονισμός «ήταν η ιδεολογία που υποστηρίχθηκε από το κόμμα και διεκδίκησε τη ρουμανική προτεραιότητα σε μεγάλες επιστημονικές και πολιτιστικές ανακαλύψεις. Ήταν στην πραγματικότητα το υπόβαθρο της εθνικιστικής τυραννίας του Τσαουσέσκου».¹²¹

---

¹¹⁹ "Tezele din Iulie, punctul de cotitură al regimului Ceaușescu" (Θέσεις Ιουλίου, το σημείο καμπής του καθεστώτος Τσαουσέσκου), *Historia*, <https://historia.ro/sectiune/general/tezele-din-iulie-punctul-de-cotitura-al-regimului-578114.html>, (πρόσβαση: 11 Νοεμβρίου 2022).

¹²⁰ L. Boia, *History and myth in Romanian consciousness*, Budapest, Central European University Press, 2001.

¹²¹ V. Tismaneanu, *Stalinism for all seasons: a political history of Romanian communism*, California, University of California Press, 2003.

Επιπλέον μέσω της ιστορίας των Δάκων εναντιώθηκε στην Ουγγαρία απαντώντας στην ουγγρική Ακαδημία Επιστημών πως διαστρεβλώνει την ιστορία της Τρανσυλβανίας και πως οποιεσδήποτε διεκδικήσεις στην περιοχή είναι ανυπόστατες.

Ο Τσαουσέσκου είχε επιστρατεύσει ιστορικούς για να επιβεβαιώνουν μέσω επιστημονικών κειμένων τα λεγόμενα του. Δεν σταμάτησε όμως εκεί. Πραγματοποίησε γιορτές για την ίδρυση του δακικού κράτους και εκθείαζε το ρουμανικό λαό που κατάφερε μέσα από τόσους κατακτητές (Αψβούργοι, Τούρκοι, Φαναριώτες, Ναζιστική και Σοβιετική κυριαρχία κλπ.) να παραμείνει απελευθερωμένος στα εδάφη του και γι' αυτό καθοριστικό ρόλο, έλεγε, πως διαδραμάτισε το κομμουνιστικό κόμμα. Ανακίνησε, επίσης, το ζήτημα της ένταξης της Μολδαβίας στη Σοβιετική Ένωση, κάτι το οποίο τον έκανε να μετέπειτα να οπισθοχωρήσει και να διαβεβαιώσει τη Μόσχα πως δεν είχε επεκτατικές βλέψεις, υπό τον φόβο ρωσικής αντίδρασης εις βάρος της Ρουμανίας.

3.3 Ο κρατικός μηχανισμός και η ιδιαίτερη περίπτωση της Έλενας Τσαουσέσκου

Για την εγκαθίδρυση και την εφαρμογή ενός νέου συστήματος και ιδιαίτερα αυταρχικού είναι απαραίτητη η αναδιαμόρφωση του κρατικού μηχανισμού. Δηλαδή, να περιλαμβάνει τη μεταβολή των εξουσιών της ηγεσίας, την αντικατάσταση των κρατικών λειτουργιών, την κυριαρχία στο κόμμα, την υπακοή του λαού και εν τέλει την ολοκληρωτική αλλαγή του συστήματος κατά παραγγελία του δικτάτορα. Ο Τσαουσέσκου από την ανάληψη της εξουσίας το 1965 φρόντισε να απομακρύνει άμεσα τους συνεργάτες του προκατόχου του Γκεοργκίου Ντεζ όπως για παράδειγμα τον Γκεόργκε Αποστόλ. Εκτός από την παραμέριση των συνεργατών της παλιάς εξουσίας ο Τσαουσέσκου φροντίζει να εξαφανίσει σταδιακά από παντού ακόμα και το όνομα του Ντεζ. Το ίδιο θα κάνει και με τους δικούς του συνεργάτες έπειτα από την έναρξη της περιόδου προσωπολατρίας. Από το 1971 και έπειτα ο Τσαουσέσκου έρχεται σε διαφωνία με τον πρωθυπουργό Ι. Μάουρερ ως προς τον τρόπο ανάπτυξης της χώρας και αυξάνει το ρόλο του Κρατικού Συμβουλίου, μειώνοντας με την απόφαση αυτή τη δυναμική του Συμβουλίου των Υπουργών όπου ηγούνταν ο Μάουρερ. Αργότερα, επιβάλλει την περιστροφική εναλλαγή των στελεχών στα κρατικά αξιώματα πλην του γενικού γραμματέα ώστε να διασφαλίσει το αξίωμα του από τυχόν βλέψεις

αντικατάστασης του. Κάτι τέτοιο, όμως, ίσως και να ήταν απίθανο αφού είχε φροντίσει στις θέσεις των αξιωματούχων του συστήματος να διοριστούν άτομα του κοντινού και μακρινού συγγενικού του κύκλου. Η περιστροφική εναλλαγή δημιούργησε αρκετά προβλήματα στη λειτουργία του κράτους καθώς τα άτομα που διορίζονταν τύχαινε να μην γνωρίζουν πως να ανταποκριθούν στο αντικείμενο που αναλάμβαναν.

Έτσι, έρχεται η ώρα για την απόλυτη εξουσία, την προσωπολατρία και δικτατορία. Το 1974 δημιουργεί το αξίωμα του προέδρου της Δημοκρατίας, εκλέγεται στη θέση του προέδρου και καθαιρεί τον Μάουρερ από τη θέση του πρωθυπουργού. *«Το κόμμα, με όλες τις δομές του, ο κεντρικός και ο τοπικός κρατικός μηχανισμός, όλες οι κοινωνικές και επαγγελματικές οργανώσεις, τα πολιτιστικά ιδρύματα υποτάσσονται στις παραξενιές μιας οικογένειας».*¹²²

Το μεγαλύτερο έλεγχο, όμως, στην κρατική και κοινωνική ζωή αναλαμβάνει η σύζυγος του Νικολάε, Έλενα Τσαουσέσκου, η οποία το 1973 εντάσσεται στην εκτελεστική επιτροπή του κόμματος και το 1980 γίνεται αναπληρώτρια πρωθυπουργός. Ο αυταρχισμός της θα φτάσει σε τέτοιο βαθμό που σύντομα θα αποτελέσει πηγή αναφοράς σε λογοτεχνικά κείμενα Ρουμάνων συγγραφέων.¹²³

Η Έλενα αποτέλεσε το θεμέλιο και τον πυλώνα του δικτατορικού καθεστώτος μετά το 1971. Όπου κι αν βρισκόταν επιζητούσε τιμές και τίτλους και εντός της Ρουμανίας απαιτούσε πίστη και υπακοή από το λαό, ο οποίος έπρεπε να εφαρμόζει κατά γράμμα τις οδηγίες προκειμένου να μην υποστεί συνέπειες. Ακόμη και η ρουμανική τηλεόραση είχε λάβει εντολή για τον τρόπο απεικόνισης της στην οθόνη, όπως για παράδειγμα να μη φαίνεται σε προφίλ.

Η Έλενα Τσαουσέσκου (πατρικό Πετρέσκου) γεννήθηκε το 1916 (ή κατ' άλλους το 1919) στην κοινότητα Πετρέστι της Βλαχίας. Η μόρφωση της περιοριζόταν στις τάξεις του δημοτικού αφού μετά την αποφοίτηση της μετακόμισε στο Βουκουρέστι προκειμένου να εργαστεί στην κλωστοϋφαντουργεία. Εκεί, εντάχθηκε στην τοπική οργάνωση του ΚΚΡ όπου και συνάντησε

---

¹²² Bulei, *Η Ιστορία των Ρουμάνων*, σελ. 435.

¹²³ Μία εξαιρετική αλληγορία περιγράφει η συγγραφέας Χέρτα Μύλλερ στο βιβλίο της «Η αλεπού ήταν και τότε ο κυνηγός», το οποίο εκδόθηκε πρώτη φορά στην Ελλάδα το 2011 από τις εκδόσεις Καστανιώτη. Λέει, λοιπόν, στη σελίδα 171 «ένας κοντός Ρουμάνος πεθαίνει και πάει στην κόλαση, εκεί μέσα γίνεται πατείς με πατώ σε και όλοι τους είναι βουτηγμένοι μέχρι τον λαιμό μέσα σε κάτι ζεματιστές λάσπες. Ο διάβολος λέει στον κοντό Ρουμάνο να πάει στην τελευταία θέση που είχε απομείνει ελεύθερη, κι ο κοντός Ρουμάνος πάει και στέκεται στην ελεύθερη θέση και βουλιάζει μέχρι τον λαιμό. Στη μέση όμως, δίπλα από την καρέκλα του διαβόλου, είναι κάποιος μόνο μέχρι τη μέση στις λάσπες. Σηκώνει ο κοντός Ρουμάνος το κεφάλι του ψηλά και τι να δει: ο Τσαουσέσκου. Ρωτάει λοιπόν τον διάβολο, για ποια δικαιοσύνη μού λες, αυτός εκεί έχει περισσότερες αμαρτίες από μένα. Ναι, αλλά στέκεται πάνω στο κεφάλι της γυναίκας του, λέει ο διάβολος. Και βάζει τα γέλια και να μην σταματάει...».

για πρώτη φορά το Νικολάε. Αυτή η σύντομη βιογραφική αναφορά έχει μεγάλη σημασία αν συνδεθεί με την μετέπειτα «επιστημονική καριέρα» της καθώς μπορεί εύκολα να αποδείξει την προβληματική λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Προαναφέρθηκε πως η εκπαίδευση της περιοριζόταν στις στοιχειώδεις γνώσεις, όμως παραδόξως από την έναρξη της κομμουνιστικής περιόδου (του Τσαουσέσκου) και έπειτα, η Έλενα πραγματοποιεί μια «λαμπρή» επιστημονική πορεία, η οποία εκτός των άλλων αποτελεί ένα από τα μελανά σημεία στην πορεία της αλλά και στην ιστορία της επιστήμης.

Μη έχοντας ούτε βασικό πτυχίο αναγορεύεται σε διδάκτορα χημείας και παράλληλα αποκτά διπλώματα ευρεσιτεχνίας χαρακτηριζόμενη ως εφευρέτης. Το Radio Free Europe σε απόσπασμα καταδεικνύει τις περιορισμένες γνώσεις της Έλενας Τσαουσέσκου αναφέροντας πως όσο υπηρετούσε ως διευθύντρια στο Κεντρικό Ινστιτούτο Χημικής Έρευνας, έπαιρνε το λόγο σε συνέδρια μιλώντας για γενικά θέματα, ενώ όταν ερχόταν η ώρα της επιστημονικής ανάλυσης καλούσε στο βήμα κάποιον ειδικό για να προχωρήσει τη συζήτηση.¹²⁴ Επιπλέον, αναφέρει πως η Χημική Σχολή του Βουκουρεστίου της αρνήθηκε το διδακτορικό τίτλο στρέφοντας τη προς το Πανεπιστήμιο του Ιασίου.

Τη διατριβή της δεν την υπερασπίστηκε ποτέ δημόσια αφού είχε προλάβει να αλλάξει το νόμο περί παρουσιάσεων και να τον μεταβάλλει σε γραπτή αξιολόγηση/εξέταση την οποία η ίδια δεν έγραψε ποτέ, όπως δεν έγραψε τίποτα και σε ολόκληρο το διδακτορικό. Ωστόσο, μετά τη δήθεν γραπτή εξέταση της είχε ανακοινώσει πως θα την παρουσιάσει και δημόσια ενώπιον ακροατηρίου. Όμως μάταια, ενώ όλοι γνώριζαν επίσημα πως η παρουσίαση επρόκειτο να γίνει στις 7.30 π.μ., όταν ο κόσμος προσήλθε να ακούσει τη διάλεξη της γυναίκας του προέδρου βρήκε μόνο ένα σημείωμα που έλεγε πως η παρουσίαση είχε μεταφερθεί στις 6 το πρωί και πως πλέον είχε ολοκληρωθεί. Τόσο συνοπτική ήταν η διαδικασία αφού δεν υπήρχε τίποτα να παρουσιάσει.¹²⁵

Η πολιτική θέση που κατείχε της επέτρεψε χωρίς αντίσταση να γίνει πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου Επιστήμης και Τεχνολογίας αλλά και επικεφαλής του Ινστιτούτου Χημείας Ρουμανίας στο Βουκουρέστι, όπου εκείνη την περίοδο ζητούσε οποιοδήποτε χημικό

---

¹²⁴ R. De Flers, "RAD Background Report/135 (Romania) 27 July 1984 Biographical sketches of the Ceausescu clan", *Radio Free Europe*, 1984.

¹²⁵ "Elena Ceausescu: Greatest Scientist Ever — except she was a fraud", *Paperpile*, <https://paperpile.com/blog/elena-ceausescu-scientist-fraud/>, (πρόσβαση: 3 Νοεμβρίου 2022).

ινστιτούτο της χώρας να υπάγεται σε αυτό του Βουκουρεστίου υπό τη διοίκηση της. Μετά την πτώση του καθεστώτος αρκετοί Ρουμάνοι επιστήμονες κατήγγειλαν δημόσια πως εξαναγκάζονταν να γράψουν επιστημονικά άρθρα στο όνομα της ή αν συμμετείχαν σε ομαδικές εργασίες πάντα να ήταν η ίδια γραμμένη πρώτη.

Φυσικά δεν γνώριζε τίποτα από χημεία. Όταν μάλιστα έπρεπε να προφέρει το χημικό στοιχείο CO₂ το πρόφερε λάθος λέγοντας στα ρουμανικά CO-doi, γεγονός που της έδωσε αμέσως το παρατσούκλι Codoi που στη ρουμανική γλώσσα σημαίνει “μεγάλη ουρά”. Οι επιστήμονες ήξεραν πολύ καλά γιατί της ταίριαζε αυτός ο χαρακτηρισμός. Το παρανόμι αυτό είναι διαδεδομένο μέχρι σήμερα στη Ρουμανία ακόμη και σε νέους που γεννήθηκαν μετά την επανάσταση.

Πολλοί χημικοί μέχρι πρόσφατα ζητούσαν να αφαιρεθεί το όνομα της από όσες έρευνες υποτίθεται πως της ανήκουν. Το περιοδικό Nature το 2012 στις πρώτες σελίδες του δημοσίευσε άρθρο με τίτλο, “Repeat after me” (επανάλαβε μετά από μένα), το οποίο ανέλυε πως η λογοκλοπή στη Ρουμανία είχε λάβει ενδημικές διαστάσεις και ότι σε παρόμοια κατάσταση αλλά μικρότερου βαθμού βρίσκονταν και οι πολιτικές τάξεις άλλων ευρωπαϊκών κρατών.¹²⁶ Όπως λοιπόν προδίδει ο τίτλος, το δημοσίευμα ασχολείται με τις περιπτώσεις λογοκλοπής επιστημονικών κειμένων έχοντας σε «τιμητική θέση» την Έλενα Τσαουσέσκου.

Όσα προαναφέρθηκαν δεν αποτελούν μια ευχάριστη περιγραφή της παράλογης κατάστασης στην οποία βρισκόταν η σύζυγος του προέδρου. Είναι μια προσπάθεια να αναδειχθούν οι παθογένειες της Ρουμανίας κατά την κομμουνιστική εποχή, μια κατάσταση η οποία προσβάλλει τους ιερούς σκοπούς της επιστήμης. Εξετάζοντας το διεθνές πλαίσιο των διακρίσεων της Έλενας Τσαουσέσκου μετά λύπης διαπιστώνεται η υποκρισία, ίσως αδιαφορία, των υπόλοιπων κρατών στο να της παρέχουν με άνεση επιστημονικές διακρίσεις και να την αναγνωρίζουν ως διεθνούς κύρους επιστήμονα (μέχρι την εκτέλεση της όπου από επιστήμονα «μετονομάστηκε» σε εγκληματία).

Η Έλενα ακολούθησε ένα είδος «διπλωματίας των πτυχίων και των διακρίσεων», που σημαίνει πως πριν επισκεφθεί μια χώρα είχε ήδη κανονίσει ποιους τίτλους και τιμές θα λάβει. Έτσι, κάποια από τα ακαδημαϊκά βραβεία έλαβε στην Τεχεράνη, το Αμμάν της Ιορδανίας, τη

---

¹²⁶ "Repeat after me", *Nature*, <https://www.nature.com/articles/488253a#citeas>, (πρόσβαση: 7 Οκτωβρίου 2022).

Μανίλα, την Πορτογαλία, την Ιταλία κ.α., ενώ στη Βρετανία εξασφάλισε τη συμμετοχή της στη Βασιλική Εταιρεία.

Στην Ελλάδα, «ως τεκμήριο εκτιμήσεως και θαυμασμού, η Ακαδημία Αθηνών εξέλεξε την κ. Τσαουσέσκου Αντεπιστέλλον Μέλος της».¹²⁷ Κατά την ομιλία της αναφέρθηκε σε ζητήματα συνεργασίας μεταξύ Ελλήνων και Ρουμάνων επιστημόνων.

Πάντως ο Ίον Πατσέπα, στρατηγός της Σεκουριτάτε, στο βιβλίο του αναφορικά με τους Τσαουσέσκου δημοσιεύει ένα απόσπασμα από τη δίκη – παρωδία του 1989 όπου ο δικαστής δίνει στην Έλενα να διαβάσει το κατηγορητήριο, η ίδια δυσκολεύεται να το κάνει και τότε γίνεται αντικείμενο χλευασμού από το δικαστή ρωτώντας τη πώς είναι δυνατόν ενώ έχει τόσους επιστημονικούς τίτλους να μην μπορεί να διαβάσει ούτε τις βασικές λέξεις σε ένα χαρτί.¹²⁸

3.4 Σεκουριτάτε

Μία από τις αρχαιότερες δραστηριότητες που καταγράφονται στην ιστορία του κόσμου είναι η κατασκοπεία και η συλλογή πληροφοριών. Οι πληροφορίες για ένα κράτος είναι πολύ σημαντικές τόσο σε καιρό ειρήνης όσο και πολέμου αφού αποτελούν «τα μάτια και τα αυτιά των στρατηγικών παικτών».¹²⁹ Η σωστή πληροφόρηση της ηγεσίας συμβάλλει καθοριστικά στον πολλαπλασιασμό της ισχύος, την ορθή λήψη αποφάσεων, στην πρόληψη και την εξουδετέρωση εχθρικών ενεργειών. Οι λειτουργίες των υπηρεσιών πληροφοριών περιστρέφονται γύρω από: «τη συλλογή πληροφοριών, την ανάλυση πληροφοριών, τη μυστική δράση και την αντικατασκοπεία».¹³⁰ Η κατασκοπεία δεν αποτελεί μόνο μέθοδο της πολιτικής αλλά συναντάται και στις επιχειρήσεις, τον αθλητισμό, την καινοτομία κ.α.

Η αξία της κατασκοπείας και της πληροφόρησης είναι τόσο μεγάλη που δεν είναι τυχαίο πως εκατοντάδες χρόνια πριν οι προσωπικότητες που ουσιαστικά έθεσαν τα θεμέλια για τη

---

¹²⁷ "Ομιλία της κας. Έλενας Τσαουσέσκου", Ψηφιακό αποθετήριο της Ακαδημίας Αθηνών, <https://digitallibrary.academyofathens.gr/archive/item/8265>, (πρόσβαση: 3 Νοεμβρίου 2022).

¹²⁸ I. M. Pacepa, *Red Horizons: The True Story of Nicolae and Elena Ceausescus' Crimes, Lifestyle, and Corruption*, Washington D.C., Regnery Publishing, 1990.

¹²⁹ Α. Πλατιάς και Κ. Κολιόπουλος, *Η τέχνη της στρατηγικής – 50 κανόνες για τον πόλεμο, την πολιτική, τις επιχειρήσεις και την καθημερινή ζωή*, Αθήνα, Δίαυλος, 2021, σελ. 105.

¹³⁰ Ι. Κωνσταντόπουλος, *Κοινοβουλευτική Επίβλεψη Υπηρεσιών Πληροφοριών στις Σύγχρονες Δημοκρατίες και η Ευρωπαϊκή Εμπειρία*, Αθήνα, ΙΔΙΣ, 2015.

δημιουργία της θεωρίας διεθνών σχέσεων τις συμπεριλάμβαναν στα βασικά εργαλεία ενός ηγέτη. Συγκεκριμένα, ο Σουν Τσου¹³¹ λέει μεταξύ άλλων χωρίων:

*«Υπάρχουν πέντε είδη κατασκόπων: α. ντόπιοι κατάσκοποι, β. εσωτερικοί κατάσκοποι, γ. διπλοί κατάσκοποι, δ. αναλώσιμοι κατάσκοποι, ε. επιζώντες κατάσκοποι. Όταν και τα πέντε αυτά είδη κατασκόπων χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα σε μυστικές επιχειρήσεις, αποκαλούνται «αόρατο δίκτυο» και αποτελούν τον πιο πολύτιμο θησαυρό του ηγεμόνα».*¹³²

Εκτός, όμως, από τους μεγάλους θεωρητικούς, η πληροφόρηση διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο σε διάφορες ιστορικές περιόδους όπως στην αρχαία Ελλάδα, τη Ρώμη, το Βυζάντιο καθώς και στη στρατηγική σκέψη της Ανατολής.¹³³

Στη νεότερη ιστορία πολλά ονόματα μυστικών υπηρεσιών που έδρασαν από την περίοδο του Μεσοπολέμου και έπειτα συνδέθηκαν με τρομοκρατία και καταπίεση των πολιτών στις χώρες που δραστηριοποιούνταν. Τέτοιες ήταν η Γκεστάπο της Ναζιστικής Γερμανίας, η Στάζι της Ανατολικής Γερμανίας, η ΚGB της Σοβιετικής Ένωσης και η Σεκουριτάτε της Ρουμανίας. Οι εξουσίες και λειτουργίες της σοβιετικής ΚGB αλλά και των αντίστοιχων υπηρεσιών στις υπόλοιπες κομμουνιστικές χώρες ξεπερνούσαν κατά πολύ αυτές των δυτικών υπηρεσιών πληροφοριών.¹³⁴

Το ίδιο αδιάστακτη ήταν και η ρουμανική Σεκουριτάτε. Αν και πολλές φορές παραβλέπεται η αναφορά στη λειτουργία της στα ιστορικά βιβλία, ο τρόπος που έδρασε στο εσωτερικό της χώρας την κατατάσσει σε μια από τις πιο σκληρές και βίαιες κρατικές υπηρεσίες όλων των εποχών. Ιδρύθηκε το 1948 ως Γενική Διεύθυνση Ασφαλείας και έγινε πιο γνωστή στη ρουμανική επικράτεια ως Κρατική Υπηρεσία Ασφαλείας (Departamentul Securității Statului). Όλοι όμως την αποκαλούσαν απλώς ως Σεκουριτάτε. Σκοπός της ύπαρξης της ήταν «η υπεράσπιση των δημοκρατικών κεκτημένων και η ασφάλεια της Λαϊκής Δημοκρατίας της Ρουμανίας έναντι εσωτερικών και εξωτερικών εχθρών». Ήδη από τα πρώτα χρόνια δράσης της (πολύ πριν την άνοδο του Τσαουσέσκου) το όνομα της ταυτίστηκε με τον τρόμο τον οποίο προκαλούσε. Αρχικά, απασχόλησε Ρώσους πράκτορες οι οποίοι κατέδιδαν αλλά και

---

¹³¹ Ένας από τους κορυφαίους αναλυτές στρατηγικής στην ιστορία της ανθρωπότητας, που όμως αμφισβητείται η ύπαρξη του ως φυσικό πρόσωπο.

¹³² Α. Πλατιάς και Κ. Κολιόπουλος, *Η τέχνη του πολέμου του Σουν Τσου*, Αθήνα, Διάυλος, 2015, σελ.246.

¹³³ Κ. Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη – από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008.

¹³⁴ Πλατιάς και Κολιόπουλος, *Η τέχνη της στρατηγικής*, σελ. 106.

επέβλεπαν τα απάνθρωπα στρατόπεδα εργασίας και τις φυλακές που είχαν δημιουργήσει. Αν και συνεργάστηκαν αρκετοί μειονοτικοί με τους Ρώσους πράκτορες, στις φυλακές βρίσκονταν κυρίως άτομα από τις ρουμανικές μειονότητες όπως Γερμανοί και Σέρβοι. Όσον αφορά τις εξωτερικές σχέσεις η κατάσταση αυτή, δηλαδή η παρουσία των Ρώσων πρακτόρων μέσα στο εσωτερικό της Ρουμανίας και η ανενόχλητη δράση τους αποδεικνύει την υποτέλεια του Γκεοργκίου Ντεζ απέναντι στον Στάλιν.

Από το 1965 και έπειτα υπό την ηγεσία του Τσαουσέσκου η Σεκουριτάτε αποτελούσε μία «δεύτερη κυβέρνηση» μέσα στο κράτος, απόλυτα όμως πιστή στον πρόεδρο. Απόδειξη πίστης αποτελεί το γεγονός ότι τα στελέχη της λογοδοτούσαν μόνο σε αυτόν. Συλλάμβανε και φυλάκιζε οποιονδήποτε θεωρούσε ύποπτο χωρίς να έχει υποχρέωση να περάσει τον κατηγορούμενο από δίκη.

Στη Σεκουριτάτε συμμετείχαν άνθρωποι από όλα τα στρώματα της κοινωνίας όπως εργάτες, ιερείς, μειονοτικοί, λογοτέχνες και πολλοί άλλοι που «ζούσαν και ανέπνεαν» για το καθεστώς. Εκτός από τους μόνιμους εργαζόμενους, περίπου 500,000 άτομα ακόμη είχαν υπογράψει το χαρτί του πληροφοριοδότη. Πολλοί Ρουμάνοι διηγούνται μια κατάσταση στην οποία η μισή χώρα παρακολουθούσε και πρόδιδε την άλλη μισή. Επίσης, στην κατασκοπεία βοήθησαν και οι ογκώδεις πολυκατοικίες της συστηματοποίησης με τα αμέτρητα διαμερίσματα οι οποίες συνέβαλαν θετικά στο να παρατηρεί και να “καρφώνει” ο ένας ένοικος τον άλλο, σε σημείο που οι πολίτες να διστάζουν να συζητήσουν και με τους συγγενείς τους. Σε ιστορικά αφιερώματα της Ρουμανίας υπάρχουν αναφορές πως είχε επιστρατεύσει ακόμη και αλκοολικούς που περιφέρονταν στους δρόμους αποκλειστικά και μόνο για να καταφέρουν να συλλέξουν έστω και μία πληροφορία.¹³⁵

Στους υπόγειους διαδρόμους της Κρατικής Υπηρεσίας οι φάκελοι με τα πλήρη στοιχεία των υπόπτων (ή των εν δυνάμει προδοτών) ήταν αμέτρητοι.¹³⁶ Στον εξοπλισμό παρακολούθησης περιλαμβάνονταν βιντεοκάμερες (πολλές φορές αγορασμένες από τη Δύση), μικρόφωνα, τηλέφωνα, «κοριοί» κ.α.. Δεν υπήρχε τηλεφωνική κλήση που να μην περάσει από τα αυτιά

---

¹³⁵ "Cum făcea Securitatea dosarele dușmanilor poporului (Πώς η Σεκουριτάτε έκανε φακέλους για τους εχθρούς του λαού)", *Historia*, <https://historia.ro/sectiune/general/cum-facea-securitatea-dosarele-dusmanilor-579601.html>, (πρόσβαση: 5 Νοεμβρίου 2022).

¹³⁶ κάποιοι φάκελοι κάηκαν από τους πράκτορες κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1989, οι υπόλοιποι σώζονται μέχρι σήμερα σε ένα ειδικό ιστορικό αρχείο του ρουμανικού κράτους. Πολλοί επιφανείς άνθρωποι του πνεύματος που θεωρούνταν επικίνδυνοι από το καθεστώς, αρκετά χρόνια μετά την πτώση ζήτησαν και έλαβαν τον προσωπικό τους φάκελο.

των κατασκόπων, ενώ σε πολλές κρεβατοκάμαρες είχαν εγκατασταθεί πλήρη συστήματα ακρόασης της ιδιωτικής ζωής των πολιτών. Ούτε οι ξένοι αξιωματούχοι έμειναν εκτός του «παιχνιδιού». Γι' αυτούς μάλιστα είχαν επιστρατευθεί εκδιδόμενες γυναίκες προκειμένου να αποσπούν πληροφορίες άμεσα και με ιδιαίτερη ευκολία. Επιπλέον, απαγορευόταν οι πολίτες να έχουν στην κατοχή τους γραφομηχανές και άλλα είδη γραφικής ύλης που θα μπορούσαν να τυπώσουν προκηρύξεις εναντίον του καθεστώτος ενώ από μια χρονική στιγμή και έπειτα ζητήθηκε από όσους κατοίκους είχαν ιδιωτικό τηλέφωνο στο σπίτι να αλλάξουν συσκευή ώστε με την εξελιγμένη τεχνολογία να παρακολουθούνται ακόμη πιο εύκολα. Επίσης, κάθε νέα έκδοση περνούσε πρώτα από αυστηρή λογοκρισία. Το δίκτυο ήταν απλωμένο σε όλη την Ευρώπη κάτι που καταδεικνύει πως δύσκολα θα ξέφευγαν οι Ρουμάνοι αντιφρονούντες. Η Σκουριτάτε, επιπροσθέτως, είχε τον πλήρη έλεγχο εισόδου και εξόδου από τη χώρα όπως επίσης και της έκδοσης διαβατηρίων. Όταν η χώρα «άνοιξε» τα σύνορα της και υποδέχθηκε μαζικό τουρισμό, η υπηρεσία τέθηκε σε ιδιαίτερη εγρήγορση και επιστράτευσε ως νέους πληροφοριοδότες σερβιτόρους, καθαρίστριες, ρεσεψιονίστ και όποιον άλλο πρόθυμα ενδιαφερόμενο εργαζόταν στο χώρο του τουρισμού. Ιδιαίτερο προβληματισμό στην υπηρεσία είχε προκαλέσει και το ενδιαφέρον αρκετών Ρουμάνων να ταξιδέψουν για τουριστικούς σκοπούς στη δύση. Αν και αρκετοί τα κατάφεραν το βλέμμα των πρακτόρων της Σκουριτάτε ήταν στραμμένο πάνω τους ώστε να διερευνηθεί τι είδους δραστηριότητες πραγματοποίησαν στις άλλες χώρες.¹³⁷

Τα βασανιστήρια που καταγράφονται δεν ήταν μόνο απάνθρωπα, εμπειρείχαν και ιδιαίτερη δόση σαδισμού. Δεκάδες άνθρωποι πέθαιναν καθημερινά στα στρατόπεδα συγκέντρωσης – εργασίας – όπως επίσημα ονομάζονταν. Προσπάθησαν, επιπροσθέτως, να εξαφανίσουν από τη χώρα κάθε λογής μειονότητα. Την ιδιάζουσα σκληρότητα των βασανιστηρίων μαρτυρά η περίπτωση του δεκαεπτάχρονου Μουγκούρ Καλινέσκου¹³⁸ ο οποίος έχοντας το θάρρος της νεότητας έγραψε με μεγάλα γράμματα σε έναν τοίχο: «Βαρεθήκαμε να στεκόμαστε σε ατελείωτες ουρές!», δεν σταμάτησε μόνο εκεί. Τις επόμενες ημέρες σε άλλους τοίχους

---

¹³⁷ D. Petrescu, "Closely Watched Tourism: The Securitate as Warden of Transnational Encounters, 1967-9", *Journal of Contemporary History*, vol. 50, no. 2, 2015, pp. 337–353.

¹³⁸ Για την περίπτωση του Mugur Călinescu βλ. "Povestea lui Mugur, elevul torturat de Securitate pentru că a îndrăznit să ceară libertate: Îl țineau 3 ore pe zi în fața unei lămpi, până a făcut leucemie și a murit" (Η ιστορία του Mugur, του φοιτητή που βασανίστηκε από την Securitate επειδή τόλμησε να ζητήσει ελευθερία: Τον κρατούσαν μπροστά σε μια λάμπα για 3 ώρες την ημέρα, μέχρι που εμφάνισε λευχαιμία και πέθανε), *Historia*, <https://historia.ro/sectiune/portret/povestea-lui-mugur-elevul-torturat-de-securitate-574934.html>, (πρόσβαση: 5 Νοεμβρίου 2022).

βρέθηκαν ζωγραφισμένα τα εξής: «Θέλουμε φαγητό και ελευθερία!», «Βαρεθήκαμε τη μιζέρια!». Όλα αυτά ήταν αρκετά για να κινητοποιήσουν την πολιτοφυλακή και την ασφάλεια ώστε να συλληφθεί άμεσα ο «αντικομμουνιστής τρομοκράτης». Τελικά συνελήφθη και για τα επόμενα τέσσερα χρόνια υποβλήθηκε σε ασυνήθιστες δοκιμασίες, όπως το να ανακρίνεται κάτω από έναν “περίεργο” λαμπτήρα ή να πίνει μπροστά στους ανακριτές ένα φλιτζάνι καφέ που του πρόσφεραν οι ίδιοι. Ο λαμπτήρας αποδείχθηκε ραδιενεργός και ο καφές εμποτισμένος με δηλητηριώδη χημικά. Το παιδί πέθανε από λευχαιμία, κίρρωση και μηχανικό ίκτερο, κρατώντας αιώνια φυλαγμένο το όνειρο μιας αξιοπρεπούς ζωής.

Αξίζει να σημειωθεί ο τρόπος που λειτούργησε η Σεκουριτάτε σε δύο επιτυχημένους ανθρώπους από τη Ρουμανία. Η πρώτη περίπτωση αφορά τη διεθνούς φήμης πρωταθλήτρια ενόργανης γυμναστικής Νάντια Κομανέτσι, το «τέλειο δεκάρι» όπως ήταν το παρατσούκλι της λόγω της ανεπανάληπτης επιτυχίας που είχε στους Ολυμπιακούς αγώνες του Μόντρεαλ. Η επιτυχία αυτή έφερε τη διεθνή προβολή κι αυτό ήταν κάτι που δεν πέρασε απαρατήρητο από τον Τσαουσέσκου. Από εκείνη τη στιγμή η ίδια, ο προπονητής της αλλά και κάθε μέλος της οικογένειας της ξεκίνησαν να παρακολουθούνται αδιάκοπα από τη Σεκουριτάτε. Ο λόγος που συνέβαινε αυτό ήταν κυρίως για τον φόβο μήπως αυτομολήσει σε κάποια από τις δυτικές χώρες που παρευρισκόταν για να συμμετάσχει σε αγώνες. Επιπροσθέτως, στα πλαίσια του ανταγωνισμού με τις άλλες χώρες και κυρίως με την ΕΣΣΔ στον αθλητισμό, ο Νικολάε και η Έλενα είχαν αναλάβει προσωπικά τον πλήρη έλεγχο της ζωής της ώστε να αποτρέψουν οποιοδήποτε ενδεχόμενο να παρεκτραπεί από την επιτυχημένη πορεία της. Εκτός από αυτά η προπόνηση της ήταν εξαντλητική και ο προπονητής της φρόντιζε να τη φτάνει σε κατάσταση λιμοκτονίας. Η καταπίεση αυτή όμως γύρισε για άλλη μια φορά μπούμερανγκ στο προεδρικό ζεύγος. Η Νάντια άρχισε να μην αποδίδει τα μέγιστα στους αγώνες και εν τέλει διέφυγε στην Ουγγαρία το 1984 με τελικό προορισμό τις ΗΠΑ όπου ζήτησε άσυλο.¹³⁹ Τέτοια ήταν η μανία της Κρατικής Ασφάλειας απέναντι στο πρόσωπο της που η τελευταία μυστική έκθεση για την ίδια γράφτηκε στις 20 Δεκεμβρίου του 1989, παρόλο που εκείνες τις ημέρες “έτριζαν” τα θεμέλια του δικτάτορα.

---

¹³⁹ "Νάντια Κομανέτσι: Ένα βιβλίο για την απίστευτη κακοποίηση και τον εξευτελισμό της θρυλικής γυμνάστριας, στη Ρουμανία του Τσαουσέσκου", *iefimerida*, <https://www.iefimerida.gr/stories/nantia-komanetsi-kakopoisi-roymania-tsaouyseskoj>, (πρόσβαση: 26 Οκτωβρίου 2022).

Μία δεύτερη περίπτωση είναι η νομπελίστρια συγγραφέας Χέρτα Μύλλερ με καταγωγή από γερμανόφωνη περιοχή της Ρουμανίας η οποία για τη Σεκουριτάτε είχε δύο στοιχεία που την έκαναν ανεπιθύμητη, το πρώτο ήταν ότι ανήκε σε μειονότητα και το δεύτερο πως ήταν συγγραφέας. Η Μύλλερ μετά τις σπουδές της ξεκίνησε να εργάζεται σε μια βιομηχανία ως μεταφράστρια, κάποια στιγμή – και λόγω των γνώσεων της – η Σεκουριτάτε της πρότεινε συνεργασία. Εκείνη αρνήθηκε και από τότε αρχίζει ο αδιάκοπος εφιάλτης της με αποκορύφωμα τις συκοφαντίες εις βάρος της ότι ζει σαν «παράσιτο», εκδίδεται και συναναστρέφεται με τη μαύρη αγορά. Ο φάκελος της περιλάμβανε 914 σελίδες, από λεπτομερείς πληροφορίες για κάθε κίνηση της μέχρι και τα ψέματα που διαδίδονταν. Η ίδια κατάφερε να διαφύγει στη Δυτική Γερμανία. Σε άρθρο που έγραψε το 2009 σε γερμανική εφημερίδα καταγγέλλει πως κατά την επίσκεψη της στο Βουκουρέστι στα πλαίσια μιας διάλεξης έπεσε θύμα παρακολούθησης για άλλη μια φορά παρόλο που η Σεκουριτάτε ανήκει στο παρελθόν. Θεωρεί, μάλιστα, πως οι νέες μυστικές υπηρεσίες της Ρουμανίας δεν έχουν αποκολληθεί πλήρως από το «μαύρο» παρελθόν.¹⁴⁰

Στο βιβλίο *Red Horizons, The true story of Nicolae and Elena Ceausescus' crimes, lifestyle, and corruption* ο συγγραφέας του Ίον Πατσέπα πρώην στρατηγός της Σεκουριτάτε που αυτομόλησε στις ΗΠΑ δημοσιεύει κάτι το οποίο μοιάζει με μεθόδους μοντάζ που χρησιμοποιεί ακόμα και σήμερα κυρίως η Βόρεια Κορέα. Είναι φωτογραφίες από συναντήσεις με διεθνείς αξιωματούχους στις οποίες είναι ο Τσαουσέσκου μαζί με τον Πατσέπα. Μετά την αυτομόληση οι φωτογραφίες επανεμφανίστηκαν με μόνη διαφορά ότι ο στρατηγός είχε αφαιρεθεί, φαινόταν δηλαδή μόνο ο Τσαουσέσκου με τους ξένους αξιωματούχους.¹⁴¹

Η ιστορία της Σεκουριτάτε τελειώνει με την πτώση του καθεστώτος το 1989. Κατά τις ημέρες των διαδηλώσεων και της εκτέλεσης του Νικολάι και της Έλενας Τσαουσέσκου οι «άνθρωποι» της ευθύνονται για ένα τεράστιο αιματοκύλισμα του ρουμανικού πληθυσμού. Ακόμα και τη στιγμή που όλοι γνώριζαν πως ο κομμουνισμός ανήκε οριστικά στο παρελθόν, οι πιστοί σύντροφοι του προεδρικού ζεύγους πυροβολούσαν αδιάκοπα από μπαλκόνια και

---

¹⁴⁰ "Η Σεκουριτάτε ζει και βασιλεύει", *Τα Νέα*, <https://www.tanea.gr/2009/10/20/lifearts/culture/i-sekoyritate-zei-kai-basileyei/>, (πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2022).

¹⁴¹ Βλ. φωτογραφία στο Pacepa, *Red Horizons: The True Story of Nicolae and Elena Ceausescus' Crimes, Lifestyle, and Corruption*.

κρυψώνες όποιον έβλεπαν να υποστηρίζει την αλλαγή στη Ρουμανία.¹⁴² Τέλος, ένα μεγάλο ερώτημα απασχολούσε μέχρι και πρόσφατα τη χώρα. Τί απέγιναν οι άνθρωποι που εργάζονταν ως πληροφοριοδότες στην υπηρεσία; Πολλοί καταγγέλλουν πως αρκετοί από αυτούς απέκτησαν ιδιαίτερα καλές θέσεις εργασίας ακόμα και με την καινούρια κυβέρνηση, ενώ φημολογείται πως ορισμένοι από τους σημερινούς πολύ πλούσιους Ρουμάνους είχαν στενούς δεσμούς με την κρατική ασφάλεια. Ο ρουμανικός λαός όμως δεν έχει ξεχάσει τον τρόπο που έζησε από τους κατασκόπους της. Δεν έχει επίσης λησμονήσει πως όταν η μάζα των πολιτών αγόραζε τρόφιμα με δελτίο σε «αστείες» ποσότητες οι ίδιοι είχαν πάντα μια υπερβολικά γεμάτη από αγαθά κουζίνα.

3.5 Οι κοινωνικές επιπτώσεις

Ο Νικολάε και η Έλενα Τσαουσέσκου «έπαιζαν» με την κοινωνία ανάλογα με τις προσωπικές επιθυμίες που θα είχαν στο νου τους κάθε στιγμή. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που διαφωνούν με την παραπάνω πρόταση, είτε βρίσκονται εντός, είτε εκτός Ρουμανίας, επισημαίνοντας πως ήταν μια διαστρεβλωμένη άποψη, ένα ψέμα, που εξυπηρετούσε τη Δύση ώστε να αμαυρώνει την εικόνα ενός κομμουνιστικού κράτους. Φυσικά, εφόσον είναι υποστηρικτές του παραμένει αδύνατο να εκφράσουν μια διαφορετική θέση. Ερευνώντας, όμως, τα γεγονότα και τις πολιτικές αποφάσεις, αυτές που μέχρι και σήμερα γίνονται αισθητές στη Ρουμανία έχοντας προς ώρας αφήσει άσβεστο αποτύπωμα στην κοινωνία, είναι δύσκολο να γίνει απολύτως αποδεκτή η άποψη πως το προεδρικό ζεύγος δεν ταλαιπώρησε πραγματικά την κοινωνία. Εκτός από όσα προαναφέρθηκαν στο τρίτο κεφάλαιο, παρακάτω παρουσιάζεται συνοπτικά μια απεικόνιση του εσωτερικού της Ρουμανίας.

3.5.1 Η ρουμανική κοινωνία¹⁴³

Στις δυτικές αναπτυγμένες χώρες οι οικογένειες καθισμένες στο σαλόνι απολάμβαναν κάτι το οποίο ήταν πρωτόγνωρο για το ανθρώπινο είδος. Η τηλεόραση, είχε γίνει θεσμός και

---

¹⁴² Βλ. στην παρούσα εργασία, κεφ. 4.3 για την ρουμανική επανάσταση.

¹⁴³ Σημαντική πηγή πληροφόρησης για τη ρουμανική κοινωνία αποτελεί το βιβλίο – ντοκουμέντο του δημοσιογράφου Παύλου Δημητριάδη, Π. Δημητριάδης, *Ρουμανία – Η εξέγερση ενός λαού*, Αθήνα, Παπαζήση, 1990.

απαραίτητη ενασχόληση σε πολλά αμερικανικά και δυτικοευρωπαϊκά σπίτια. Οι γονείς παρακολουθούσαν πλέον σε απευθείας σύνδεση τις ειδήσεις από όλο τον κόσμο χωρίς να περιμένουν να τις διαβάσουν την επόμενη ημέρα από την εφημερίδα, διασκέδαζαν επίσης με ψυχαγωγικές εκπομπές και μουσικά σόου ενώ τα παιδιά ανυπομονούσαν πότε θα έρθει η στιγμή για τα επόμενα κινούμενα σχέδια και πιο συγκεκριμένα τον θρύλο Μίκυ Μάους. Στη ρουμανική οικογένεια όμως είχε επιβληθεί μια άλλη συνήθεια. Εφόσον όλα τα δυτικά σόου ήταν απαγορευμένα και υπήρχε ένα και μοναδικό κρατικό κανάλι στη χώρα οι πολίτες ήταν υποχρεωμένοι να μαθαίνουν σε μια δίωρη εκπομπή τί ακριβώς έκανε ο Νικολάε και η Έλενα όλη την ημέρα, ποιους συνάντησαν, πώς πέρασαν το χρόνο τους, τι νέες αποφάσεις έλαβαν κλπ. Έπειτα από αυτά το τηλεοπτικό πρόγραμμα λάμβανε τέλος. Στην ίδια γραμμή και οι εφημερίδες, οι σελίδες των οποίων ξεκινούσαν και τελείωναν με το πρόσωπο του Τσαουσέσκου. Η προπαγάνδα και ο έλεγχος στα μέσα ενημέρωσης είχε λάβει τόσο ακραίες διαστάσεις που μόλις ξέσπασε η επανάσταση σύσσωμοι οι δημοσιογράφοι ζήτησαν δημόσια συγγνώμη από τους πολίτες για όσα πρόβαλαν όλα αυτά τα χρόνια. Μόλις εκδηλώθηκαν οι ταραχές άμεσα η τηλεόραση απελευθερώθηκε και έδειξε την πραγματική εικόνα της Ρουμανίας. Εκεί ήταν που χάθηκε ο έλεγχος πάνω στο νου των κατοίκων, γιατί όπως αναφέρει και ο φιλόσοφος Νόαμ Τσόμσκι σε ένα απόφθεγμα *«όσο περισσότερο απελευθερώνεται μια κοινωνία, τόσο πιο δύσκολο είναι να γίνει χρήση βίας και τόσο περισσότερη ενέργεια χρειάζεται για να ελέγχονται οι απόψεις και η συμπεριφορά»*.

Εκτός από την τηλεόραση οι Ρουμάνοι ήταν υποχρεωμένοι να βλέπουν τη φωτογραφία του δικτάτορα σε κάθε χώρο εργασίας και εργοστάσιο. Στα σχολεία, το πρόσωπο του Τσαουσέσκου κοσμούσε κάθε τάξη. Στη θέση που ήταν κάποτε η θρησκευτική εικόνα τα παιδιά για δύο δεκαετίες εξαναγκάζονταν να κάνουν μάθημα υπό το βλέμμα του «Ιούλιου Καίσαρα» της Ρουμανίας όπως εκμυστηρεύτηκαν οι συνεργάτες του πως ήθελε να λέγεται. Τα παιδιά χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλεία για να πραγματοποιεί το προεδρικό ζεύγος μεγαλειώδεις παρελάσεις και γιορτές. Ντυμένα με ολόιδια ρούχα και κρατώντας λουλούδια χόρευαν και τραγουδούσαν πατριωτικά τραγούδια σε εκδηλώσεις μειωμένης καλλιτεχνικής αισθητικής και από το μπαλκόνι του κυβερνητικού κτιρίου ο Νικολάε και η Έλενα ικανοποιούσαν τα ηγεμονικά τους συναισθήματα. Τα χορευτικά και οι στίχοι των τραγουδιών ήταν πανομοιότυπα με της Βόρειας Κορέας με τη μόνη διαφορά πως άλλαζε το όνομα που εξυμνούνταν. Με τη συστηματοποίηση (που αναλύεται παρακάτω), η «αστική πρακτική» της

εκμετάλλευσης του εργάτη είχε μετατραπεί σε ένα είδος καταναγκαστικής ή και εθελοντικής εργασίας που ακόμη και οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να συνδράμουν στις εργασίες.¹⁴⁴

Οι Ρουμάνοι ήταν υποχρεωμένοι να αγοράζουν τα τρόφιμα τους με δελτίο σε ποσότητες μάλιστα που είχε αποφασίσει η εξουσία πως ήταν απαραίτητες για να παραμείνει ο λαός υγιής. Άσχετα αν η οικογένεια Τσαουσέσκου, τα μεγάλα ονόματα του Κομμουνιστικού Κόμματος και η Σεκουριτάτε είχαν πληθώρα αγαθών, ο μέσος Ρουμάνος ήταν υποχρεωμένος να ακολουθεί την περίφημη «επιστημονική διατροφή»¹⁴⁵ η οποία αναλογούσε ατομικά σε μισό κιλό κρέας, πέντε αυγά, ένα κιλό ρύζι και ένα κιλό ζάχαρη μηνιαίως. Όλα αυτά βέβαια αν κάποιος στεκόταν τυχερός και προλάβει να αγοράσει καθώς οι προμήθειες στα μπακάλικα εξαντλούνταν σε χρόνο ρεκόρ. Για τους υπόλοιπους υπήρχε η μαύρη αγορά, η οποία ήταν πολύ διαδεδομένη ανάμεσα στους κατοίκους. Στη μαύρη αγορά μπορούσαν να βρουν κάποια παραπάνω τρόφιμα αλλά πολλοί αγόραζαν δυτικά τσιγάρα και τζιν παντελόνια. Άλλοι έκαναν συνάλλαγμα και αγόραζαν δολάρια, στις τιμές όμως που ήθελε ο μαυραγορίτης. Μεγάλη διευκόλυνση για το παραεμπόριο ήταν οι ξένοι φοιτητές που σπούδαζαν στη Ρουμανία και οι οποίοι κατάφεραν να εισάγουν στο εσωτερικό της χώρας απαγορευμένα προϊόντα και να τα πωλούν για να μη χρειάζεται να ζητούν χρήματα από τις οικογένειες τους. Ένας εύκολος τρόπος για να γίνει αυτό, αν και δεν επιβεβαιώνεται πλήρως, ήταν να δωρίζουν αρκετά δυτικά αγαθά στον ελεγκτή του τελωνείου στα σύνορα και έπειτα όλα προχωρούσαν πολύ εύκολα. Αλίμονο όμως αν κάποιος από αυτούς έπεφτε στα χέρια της Σεκουριτάτε. Δεν ήταν λίγοι οι “επαγγελματίες” της μαύρης αγοράς, ντόπιοι και ξένοι, γίνεται λόγος και για Έλληνες φοιτητές, οι οποίοι κατέληξαν στη φυλακή ή σε κάποιο ψυχιατρείο από τα βασανιστήρια.

Εξαίρεση από τη φτώχεια αποτελούσαν, επιπροσθέτως, οι αθλητές και κυρίως οι ποδοσφαιριστές.¹⁴⁶ Το ποδόσφαιρο καθότι είναι γνωστό ότι αποτελεί «όπιο του λαού» ελεγχόταν πλήρως από τους γιους του Τσαουσέσκου ώστε να διασφαλίζεται η «σωστή» λειτουργία αλλά και χρήση του. Επομένως, ήταν βασικός στόχος οι παρέες να συζητούν για τα αποτελέσματα των αγώνων και όχι για την πολιτική. Οι ποδοσφαιριστές και ειδικότερα οι πιο δημοφιλείς απολάμβαναν πλήρως όλες τις παροχές του καθεστώτος.

---

¹⁴⁴ L. Radu, "The political evolution of the Nicolae Ceausescu regime in relation to the law and the fundamental human rights", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „CS Nicolăescu-Ploșor”*, vol. XIX, 2018, pp. 63-81.

¹⁴⁵ Δημητριάδης, *Ρουμανία – Η εξέγερση ενός λαού*, σελ.124.

¹⁴⁶ Δημητριάδης, *Ρουμανία – Η εξέγερση ενός λαού*, σελ. 209.

3.5.2 Η συστηματοποίηση

Επηρεασμένος από τη βορειοκορεατική ιδεολογία όπως προαναφέρθηκε εκτενώς, ο Ν. Τσαουσέσκου θέλησε να μεταβάλλει πλήρως τη χωροταξία των πόλεων και των επαρχιών μέσω του πολεοδομικού σχεδιασμού της συστηματοποίησης (Sistematizarea).¹⁴⁷ Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το 1974 και αποτελούσε κατά κύριο λόγο μια προσπάθεια επανασχεδιασμού του αστικού ιστού μέσω της κατεδάφισης πολλών κτιρίων και εκτός πόλης μέσω της καταστροφής αρκετών χωριών. Ο Ρουμάνος δικτάτορας πίστευε πως η πολιτική αυτή θα συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας ορθής σοσιαλιστικής κοινωνίας. Τα χωριά θα γίνονταν βιομηχανικά κέντρα γι' αυτό παλαιά κτίρια αντικαταστάθηκαν από άκομψες πολυκατοικίες. Η διαμονή αγροτών και εργατών σε ογκώδη κτίρια με αμέτρητα διαμερίσματα ήταν μια προσπάθεια μαζικής κολεκτιβοποίησης. Στη συστηματοποίηση καταστράφηκαν ιστορικά μνημεία και μοναστήρια μεγάλης πολιτιστικής αξίας.

Ο Τσαουσέσκου δήλωσε για την καταστροφή πολλών σπιτιών:

*«Έτυχε πολλές φορές, θέλοντας να φτιάξουμε κάτι, να τα ξανακάνουμε όλα, να γκρεμίσουμε πολλές υπάρχουσες κατασκευές. Ήμουν στη Γαλλία και είδα πώς οι άνθρωποι τα έλυσαν αυτά τα πράγματα. Φτιάχνουν ένα μπλοκ 15-20-30 ορόφων, και δίπλα υπάρχουν μικρά σπίτια, χειρότερα από αυτά του Πιτέστι (περιοχή της Ρουμανίας) και κανείς δεν θέλει να τα γκρεμίσει για να φτιάξει άλλο τετράγωνο. Έχουμε αυτή την πεποίθηση, ότι αν θέλουμε να χτίσουμε κάτι, πρέπει να τα γκρεμίσουμε όλα και οι αρχιτέκτονες να φτιάξουν κάτι νέο».*¹⁴⁸

Οι χώρες από τις οποίες κατάγονται οι μειονότητες της Ρουμανίας (π.χ. Ουγγαρία, Ανατολική Γερμανία) αντέδρασαν στις πρακτικές αυτές θεωρώντας πως η αρχιτεκτονική αλλαγή αποσκοπούσε στον αφανισμό της μειονοτικής τους ταυτότητας και στην ανάμειξη τους με τον ρουμανικό πληθυσμό. Εφόσον οι μειονότητες της Ρουμανίας μιλούν τη δική τους γλώσσα και ακολουθούν άλλες πολιτιστικές παραδόσεις ήταν μια εύκολη λύση να διασκορπιστεί ο πληθυσμός με στόχο να ξεχαστεί η σύνδεση με την άλλη χώρα αλλά και να αποτραπεί οποιαδήποτε διεκδίκηση όπως όταν είναι συγκεντρωμένοι όλοι σε μια περιοχή. Ειδικά για τους Ούγγρους ο Τσαουσέσκου σχεδίασε μια νέα εδαφική οργάνωση με στόχο τη στενή

---

¹⁴⁷ Η συστηματοποίηση ως όρος υπήρξε και στη φασιστική Ιταλία κατά την περίοδο Μουσολίνι. Ήταν άλλη μια μίξη κομμουνισμού και εθνικισμού από τον Ν. Τσαουσέσκου

¹⁴⁸ V. Moghioroși, *Ceausescu's Bucharest: Power, architecture, and national identity*, master's thesis, Budapest, Central European University, 2017.

παρακολούθηση των περιοχών που πλειοψηφούσε ο ουγγρικός πληθυσμός και με αυτό τον τρόπο εξαφάνισε την Ουγγρική Αυτόνομη Περιφέρεια που είχε δημιουργηθεί από τους Σοβιετικούς.¹⁴⁹

Για τη μειονότητα των Ρομά το σχέδιο συστηματοποίησης είχε προβλέψει την κατεδάφιση των κατοικιών τους – των ανθυγεινών όπως αναφερόταν – και τη μετεγκατάσταση τους μακριά από συμπαγή πληθυσμό. Από το κράτος θεωρούνταν κακή επιρροή για το νεανικό πληθυσμό λόγω κάποιων συνηθειών τους. Στις νέες τους κατοικίες προβλεπόταν επίσης και τακτικός υγειονομικός έλεγχος. Στόχος ήταν η σταδιακή συμμετοχή τους στην κομμουνιστική κοινωνία.¹⁵⁰

Αξίζει να επισημανθεί πως η συγκεκριμένη συστηματοποίηση δεν ήταν η μοναδική καθώς είχαν προηγηθεί άλλες δύο, την περίοδο 1950-1965 που ονομάστηκε «μη συστηματική αγροτική ανακαίνιση», η δεύτερη από το 1965 έως το 1975 το οποίο αναφέρεται ως «συστηματική αγροτική ανακαίνιση» και τέλος το χρονικό διάστημα 1975-1990 ο «συστηματικός εκσυγχρονισμός» όπου τα χωριά – κλειδιά έπρεπε να παρέχουν σύγχρονες εγκαταστάσεις και να αναπτύξουν τον μη γεωργικό τομέα.¹⁵¹

Ο Τσαουσέσκου είχε χάσει τη λογική του σε τέτοιο βαθμό που η αλλαγή χωροταξίας πόλεων και χωριών δεν τον ικανοποιούσε όσο ήθελε. Το 1984 αποφασίζει να γκρεμίσει το 20% του Βουκουρεστίου, συμπεριλαμβανομένων υπέροχων κτιρίων από την περίοδο της βασιλείας, μνημείων και εκκλησιών προκειμένου να χτίσει το παλάτι του. Το Παλάτι του Λαού, όπως ονομάστηκε. Είχε προηγηθεί το 1977 ένας μεγάλος σεισμός που προκάλεσε ανεπανόρθωτες ζημιές στον αστικό ιστό οπότε για τον Τσαουσέσκου ήταν η κατάλληλη αφορμή για να πραγματοποιήσει το όνειρο του. Εν μία νυκτί έδωσε εντολή να μετεγκατασταθούν σαράντα χιλιάδες άνθρωποι που διέμεναν στην περιοχή αυτή. Το κόστος του συγκεκριμένου οικοδομήματος ήταν υπέρογκο όπως και το μέγεθος του. Αποτελεί το μεγαλύτερο δημόσιο κτίριο της Ευρώπης και το δεύτερο του κόσμου μετά το Λευκό Οίκο. Άλλη μια απομίμηση της Βόρειας Κορέας ήταν η εξωτερική όψη του παλατιού καθώς και το γεγονός πως κατά απόλυτη

---

¹⁴⁹ L. Radu, "The political evolution of the Nicolae Ceausescu regime in relation to the law and the fundamental human rights", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „CS Nicolăescu-Plopșor”*, vol. XIX, 2018, pp. 63-81.

¹⁵⁰ D. Nistor, "Living a parasitic lifestyle. Roma population and the policy of systematization in communist Transylvania", *Philobiblon: Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities*, vol.26, no.2, 2021, pp. 243-263.

¹⁵¹ R. Carjan, D. Idiceanu and O.A. Banescu, "Rural Systematization as an Instrument of Political Control of the Communist Regime in Romania", *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, vol. 245, no. 5, 2017.

πλειοψηφία όλα τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή του προέρχονταν από το έδαφος της Ρουμανίας.

Η διακεκριμένη κοινωνιολόγος Ελίζαμπεθ Κλέμενς στο βιβλίο της με τίτλο «Τί είναι η πολιτική κοινωνιολογία;» αν και δεν αναφέρεται στον Τσαουσέσκου θα μπορούσε μία παράγραφος να ταυτιστεί απόλυτα με τη ρουμανική εξουσία. Κάνει λόγο για μερικά ευμεγέθη αξιοθέατα ανά τον κόσμο και επισημαίνει πως αντιπροσωπεύουν την ανθρώπινη ικανότητα για έλεγχο επί του περιβάλλοντος, των αγαθών και των άλλων ανθρώπων.¹⁵² Ο Τσαουσέσκου είχε σε κάθε του απόφαση έναν σκοπό, την ανάδειξη της υπεροχής του έναντι όλων των άλλων.

3.5.3 Ο νόμος περί αμβλώσεων και τα ορφανοτροφεία της «κόλασης»

Γιατί υπάρχουν τόσα ορφανά παιδιά στη Ρουμανία; Με μια σύντομη περιήγηση στο διαδίκτυο σχετικά με το ζήτημα των ορφανοτροφείων είναι πολύ πιθανό να δει κάποιος την προαναφερθείσα ερώτηση να κυριαρχεί είτε στις αναζητήσεις είτε στα αφιερώματα έγκυρων ενημερωτικών δικτύων. Η πολιτική του Νικολάε Τσαουσέσκου πάνω στο ζήτημα αυτό είχε προκαλέσει τέτοιο πρόβλημα στη χώρα σε σημείο που ήταν δύσκολο να περιοριστεί ή να διορθωθεί ακόμη και αρκετά χρόνια μετά την πτώση του καθεστώτος. Η πολιτική των γεννήσεων συνδέθηκε ανεξίτηλα με το όνομα του.

Το καθεστώς επιδιώκοντας να αυξήσει με μεγάλη ταχύτητα τον πληθυσμό της χώρας, προκειμένου να δημιουργήσει νέο εργατικό δυναμικό και επίσης να διαμορφώσει το «σοσιαλιστικό άνθρωπο»¹⁵³ ο οποίος θα ήταν πιστός στην ιδεολογία και τον ηγέτη από τη γέννηση του ακολούθησε πολιτική μαζικών γεννήσεων και απαγόρευσε τις αμβλώσεις, οι οποίες είχαν νομιμοποιηθεί μερικά χρόνια πριν (για περιπτώσεις ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης). Την 1^η Οκτωβρίου 1966 η κυβέρνηση με το διάταγμα 770 απαγορεύει τη διακοπή εγκυμοσύνης «*Θεωρώντας ότι η διακοπή της πορείας της εγκυμοσύνης αντιπροσωπεύει μια πράξη με σοβαρές συνέπειες στην υγεία της γυναίκας και επιφέρει μεγάλη βλάβη στη γεννητικότητα και στη φυσική αύξηση του πληθυσμού*»¹⁵⁴. Με την

---

¹⁵² E. S. Clemens, *Τί είναι η πολιτική κοινωνιολογία;*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2020, σελ. 27.

¹⁵³ Η έννοια διαμόρφωσης ενός ανθρώπου με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και συμπεριφορά, κάτι που επιδίωξε ο Τσαουσέσκου, έχει ταυτιστεί κατά καιρούς με τη ναζιστική ιδεολογία. Όμως και στην ΕΣΣΔ υπήρξε η επιθυμία για τη δημιουργία του «νέου σοβιετικού ανθρώπου».

¹⁵⁴ "Decret Nr. 770 din 1 Octombrie 1966 (Διάταγμα 770)", *Κρατικό Συμβούλιο της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας*, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/177>, (πρόσβαση: 14 Οκτωβρίου 2022).

απόφαση αυτή το Κρατικό Συμβούλιο της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας θέτει τέλος στις αμβλώσεις. Μοναδικές εξαιρέσεις αποτελούν οι γυναίκες άνω των 45 ετών, ο κίνδυνος για τη ζωή της γυναίκας, αν η εγκυμοσύνη είναι αποτέλεσμα βιασμού ή αιμομιξίας, αν η γυναίκα έχει ήδη τέσσερα παιδιά κ.α.. Ακόμα, όμως, και σε αυτές τις εξαιρέσεις απαιτούνταν η εξουσιοδότηση από την περιφερειακή ιατρική επιτροπή που είχε συσταθεί για το λόγο αυτό ή η γνωμάτευση από ιατροδικαστή με απόφαση εισαγγελία. Όπου υπήρχε η επιθυμία, εκτρώσεις πραγματοποιούσαν γυναίκες (μαμή) χωρίς γνώσεις ιατρικής ή γιατροί που προχωρούσαν σε διακοπή εγκυμοσύνης μακριά από το βλέμμα του κράτους. Όσοι ανακαλύπτονταν κινδύνευαν βάσει Ποινικού Κώδικα με 1 έως 3 έτη φυλάκισης.¹⁵⁵ Για τις μητέρες που είχαν γεννήσει πολλά παιδιά (κυρίως δέκα) ο Τσαουσέσκου είχε δημιουργήσει τον τίτλο της ηρωίδας μάνας ενώ για τα άτεκνα ζευγάρια άνω των 25 ετών είχε προβλεφθεί 30% φόρος επί του εισοδήματος.

Όπως ήταν αναμενόμενο ο νόμος αυτός δημιούργησε ένα δυσεπίλυτο κοινωνικό ζήτημα καθώς ο αριθμός των παιδιών είχε αυξηθεί δραματικά και σε συνδυασμό με την έλλειψη αγαθών τα παιδιά αντιμετώπιζαν προβλήματα υποσιτισμού γεγονός που καθιστούσε προβληματική τη σωματική και πνευματική τους ανάπτυξη. Δεν ήταν όμως μόνο αυτό, η φτώχεια στις ρουμανικές οικογένειες είχε εξαναγκάσει τους γονείς να εγκαταλείπουν τα παιδιά στα ορφανοτροφεία του κράτους. Υπήρχαν και περιπτώσεις που οι μητέρες είχαν αφήσει τα παιδιά τους σε διάφορα σημεία των δρόμων. Μάλιστα σε μία από αυτές λέγεται πως η μάνα παράτησε το παιδί της και είπε: “Αφού ο Τσαουσέσκου το ήθελε ας το φροντίσει ο ίδιος τώρα”.

Μεγάλη συζήτηση άνοιξε το 1990, ένα χρόνο μετά την πτώση του καθεστώτος, όταν δυτικά μέσα ενημέρωσης έφεραν στο φως ένα επτασφράγιστο κρατικό μυστικό το οποίο αφορούσε τις συνθήκες διαβίωσης δεκάδων χιλιάδων παιδιών στα ορφανοτροφεία που είχε ιδρύσει το ζεύγος Τσαουσέσκου. Οι δημοσιογράφοι που κατάφεραν για πρώτη φορά να έχουν πρόσβαση στα ιδρύματα κατέγραψαν στο ρεπορτάζ απόκοσμες και σοκαριστικές εικόνες από την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν τα παιδιά. Μπορεί στην είσοδο να υπήρχε η επιγραφή «το κράτος μπορεί να φροντίσει καλύτερα το παιδί σας απ’ ότι εσείς» και ο τύπος στα πλαίσια της προπαγάνδας να παρουσίαζε τα σπίτια σαν επίγειους παραδείσους, εντούτοις η

---

¹⁵⁵ Μ. Τσόκου, *Το πρόβλημα των εκτρώσεων στη Ρουμανία: ποιμαντική προσέγγιση*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2014, σελ. 208.

φιλοξενία συνοδευόταν από ξυλοδαρμούς, ασιτία, δέσιμο στα κρεβάτια, παντελή έλλειψη καθαριότητας στους χώρους και τα ρούχα, ανεπαρκή θέρμανση κλπ..

Σε χειρότερη μοίρα βρίσκονταν τα παιδιά με αναπηρίες. Στην ηλικία των τριών ετών, τα παιδιά με αναπηρία ταξινομούνταν από νοσοκομειακές επιτροπές σε τρεις κατηγορίες: τα λεγόμενα «θεραπεύσιμα», «μερικώς ιάσιμα» και «ανίατα».¹⁵⁶ Όπως αναφέρει η συγγραφέας Χέρτα Μύλλερ «οι υγιείς ήταν καλλωπισμένοι για τις ειδικές μονάδες της μυστικής αστυνομίας. Οι άρρωστοι και οι ανάπηροι χάθηκαν στη δική τους βρωμιά – το άρωμα μιας αδιάφορης, τρελής κοινωνίας».¹⁵⁷

Φιλοξενούνταν σε ιδρύματα τα οποία έμοιαζαν με στρατόπεδα συγκέντρωσης. Από το κράτος ήθελαν οι υπάρξεις αυτές να είναι «αόρατες» αφού αποτελούσαν βάρος για τη λειτουργία του καθώς δεν πρέπει να λησμονείται πως η πολιτική των γεννήσεων αποσκοπούσε στην αύξηση της παραγωγικότητας, οπότε από τη στιγμή που τα παιδιά δεν μπορούσαν να ενταχθούν στο εργατικό δυναμικό της χώρας μελλοντικά, δεν υπήρχε καμία μέριμνα για την ανατροφή τους. Ούτε καν για την επιβίωση τους.

Πολλά από τα παιδιά των ορφανοτροφείων του Τσαουσέσκου πέθαναν από HIV και ηπατίτιδα Β ενώ το ινστιτούτο για την έρευνα των κομμουνιστικών εγκλημάτων της Ρουμανίας κάνει λόγο για δεκαπέντε με είκοσι χιλιάδες παιδιά που πέθαναν από ασήμαντους λόγους, εννοώντας από κάποια ασθένεια που θα μπορούσε να θεραπευτεί άμεσα, όπως π.χ. μια απλή γρίπη.

Μετά την πτώση του καθεστώτος κάποια παιδιά υιοθετήθηκαν από οικογένειες κυρίως των δυτικών χωρών. Ένας μικρός αριθμός βρίσκεται και στην Ελλάδα. Σε διάφορες συνεντεύξεις οι γονείς ανέφεραν πως τα παιδιά παρουσίαζαν σημαντικά προβλήματα συμπεριφοράς ακόμη και χρόνια μετά την υιοθεσία τους. Άλλωστε υπάρχει και το φιλοσοφικό ερώτημα που τίθεται σε σχετικά άρθρα, *μπορείς να αγαπήσεις αν δεν έχεις ποτέ αγαπηθεί;* Άλλα παιδιά που δεν είχαν την τύχη να φιλοξενηθούν από κάποια οικογένεια βρέθηκαν εκτός ιδρυμάτων να περιφέρονται στους δρόμους των πόλεων ζητιανεύοντας για λίγο φαγητό ή κάνοντας χρήση ναρκωτικών. Συνήθως διέμεναν σε σταθμούς μετρό και σχημάτιζαν μικρές ομάδες κάτι

---

¹⁵⁶ "Thirty years on, will the guilty pay for horror of Ceausescu orphanages?", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2019/dec/15/romania-orphanage-child-abusers-may-face-justice-30-years-on>, (πρόσβαση: 23 Οκτωβρίου 2022).

¹⁵⁷ P.J. Gliviczki, "Ceausescu's children: The process of democratization and the plight of Romania's orphans", *Critique: A worldwide journal of politics*, 2004, pp. 117-123.

σαν ένα άτυπο γκέτο. Επίσης, από το 1989 και έπειτα καταγράφηκε ένας τεράστιος αριθμός μαζικών αμβλώσεων που έφεραν τη Ρουμανία στην πρωτιά της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Οι υπεύθυνοι για την παραπάνω κατάσταση, συνεργάτες δηλαδή του κρατικού μηχανισμού, μέχρι πρόσφατα δικάζονταν για πολλαπλά αδικήματα μεταξύ αυτών και για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας παρά το γεγονός πως είναι πια υπερήλικοι. Πλέον, ο αριθμός των παιδιών που βρίσκονται σε ορφανοτροφεία ή γενικότερα υπό τη φροντίδα του κράτους έχει μειωθεί αισθητά.

Κεφάλαιο 4: Η «ιδιαιτέρη» οικονομική πολιτική του Τσαουσέσκου: το χρέος, η λιτότητα, η κατάρρευση, ή αλλιώς... ο μακρύς δρόμος της Ρουμανίας προς την ανοικτή αγορά και το φιλελευθερισμό

4.1 Εισαγωγή

Η περίοδος της εξουσίας του Νικολάε Τσαουσέσκου αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον όταν ο μελετητής ασχοληθεί με την οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1970 και 1980, όπου η χώρα από παράδειγμα προς μίμηση το '70 κατέστη σε παράδειγμα προς αποφυγήν το '80. Η προσπάθεια ταχείας εκβιομηχάνισης της χώρας, η αμφιταλάντευση μεταξύ της σταλινικής πολιτικής αλλά και της συμμετοχής στους φιλελεύθερους διεθνείς οργανισμούς της Δύσης, η ξαφνική μεταβολή της παραγωγής από αγροτική σε βαριά βιομηχανική οδήγησε πολλές φορές σε μια οικονομική πολιτική από την οποία απουσίαζε η επιστημονική υπόσταση αλλά και οι ρεαλιστικές προσδοκίες, διαταράσσοντας με τον τρόπο αυτό τις ισορροπίες σε μικροοικονομικό και μακροοικονομικό επίπεδο. Η περίοδος αυτή περιλάμβανε δάνεια, χρέος, λιτότητα που εν τέλει οδήγησαν στην κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος, όπου στη συνέχεια αν και με πολύ μεγάλες πολιτικές και οικονομικές δυσκολίες χαράχθηκε ο δρόμος προς την ευρωπαϊκή πορεία της Ρουμανίας.

Στη Ρουμανία υπήρχε πλούσια παράδοση στην οικονομική σκέψη. Η μετατροπή της αγροτικής οικονομίας σε βιομηχανική δεν αποτελούσε μόνο μια ιδέα του Τσαουσέσκου. Ο οικονομολόγος Μιχαήλ Μανουαλέσκου, ο οποίος είχε διατελέσει και υπουργός εξωτερικών της χώρας, είχε υποστηρίξει με τις θεωρίες του κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου τη

δυνατότητα μετατροπής της χώρας σε σύγχρονο βιομηχανικό έθνος. Οι ιδέες αυτές έτυχαν μεγάλης διάδοσης από τους οικονομολόγους του καθεστώτος Τσαουσέσκου.¹⁵⁸ Γενικότερα κατά την περίοδο του σοσιαλισμού το βιομηχανικό σύστημα της χώρας χαρακτηριζόταν από υπερμεγέθυνση, η οποία απορρόφησε τεράστιες αλλά αναποτελεσματικές επενδύσεις, χωρίς να γνωρίζει τις αλλαγές στις διεθνείς αγορές αλλά βασιζόμενη στους κανόνες μιας αυταρχικής οικονομίας με στόχο την κάλυψη των εγχώριων αναγκών. Η προσπάθεια συμμετοχής της Ρουμανίας στην οικονομία της αγοράς, συμπεριλαμβανομένης της απελευθέρωσης των τιμών και του εμπορίου οδήγησε σε αποσύνθεση του συστήματος.¹⁵⁹

Κατά την προσέγγιση της χώρας με τη Δύση από το 1970 και έπειτα, η Ρουμανία κατάφερε να πετύχει μια ταχεία βιομηχανική ανάπτυξη λόγω κυρίως των μαζικών επενδύσεων, τη δημιουργία κοινοπραξιών καθώς επίσης και της εισαγόμενης υψηλής τεχνολογίας από τα δυτικά κράτη όπου είχαν συναφθεί εμπορικές συμφωνίες. Αξίζει να αναφερθεί πως μετά την ένταξη της Ρουμανίας ως μέλος στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, της παραχωρήθηκε η πρόσβαση στο δανεισμό από διεθνείς ιδιωτικές τράπεζες κάτι που προς στιγμήν διευκόλυne τους στόχους του Τσαουσέσκου. Η δεκαετία αυτή, όμως, έκρυβε και αρκετές παγίδες οι οποίες φάνηκαν καθαρά μετά το 1980 όπου η χώρα περιήλθε σε μεγάλη κρίση. Δύο, λοιπόν, από τα μεγάλα ζητήματα της εποχής ήταν η κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods και οι πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979. Το Bretton Woods ή αλλιώς σύστημα σταθερών ισοτιμιών πάνω στο οποίο για δύο περίπου δεκαετίες μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στηρίχθηκε η παγκόσμια οικονομία κατέρρευσε όταν ο Αμερικανός πρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον τον Αύγουστο του 1971 αποφάσισε να αναστείλει τη συμφωνία μονομερώς. Το σύστημα προέβλεπε πως η αξία μιας ουγκιάς χρυσού θα είναι ίση με 35 δολάρια και έπειτα από την κατάρρευση του το αποτέλεσμα ήταν πως καμιά εμπορική στρατηγική δεν μπορούσε να στηριχθεί μακροπρόθεσμα στο δολάριο αφού δεν ήταν τόσο σταθερό όσο ο χρυσός.¹⁶⁰ Η κατάρρευση δεν ήρθε τυχαία διότι από τη δεκαετία του '60 οι ΗΠΑ παρουσίασαν αύξηση του πληθωρισμού, κατάσταση η οποία μεταφέρθηκε και σε άλλες χώρες ιδιαίτερα της

---

¹⁵⁸ P. D. Aligica, "Economics-Romania", in M. Kaase, V. Sparschuh, and A. Wenninger (Eds.), *Three social science disciplines in Central and Eastern Europe: handbook on economics, political science and sociology (1989-2001)*, Berlin, Informationszentrum Sozialwissenschaften, 2002, pp. 152 – 167.

¹⁵⁹ G. Georgescu, "Romania's foreign debt crisis in the 1980s: Determinants and consequences", *Romanian Academy, National Institute for Economic Research*, 2018.

¹⁶⁰ "Μπρέτον Γουντς 50 χρόνια μετά την κατάρρευση, στο ίδιο σημείο αλλά πολύ χειρότερα...", *Insider*, <https://www.insider.gr/oikonomia/185411/mpreton-goynts-50-hronia-meta-tin-katarreysi-sto-idio-simeio-alla-poly-heiroteta>, (πρόσβαση: 27 Μαρτίου 2023).

ευρωπαϊκής ηπείρου. Από τη δεκαετία του 1970 λόγω της ύφεσης στις ΗΠΑ υπήρξε η άποψη πως το δολάριο έπρεπε να υποτιμηθεί ώστε αφενός να αποκατασταθεί το επίπεδο πλήρους απασχόλησης, αφετέρου να ισοσκελιστεί το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Έπειτα από αρκετές αναποτελεσματικές προσπάθειες σταθεροποίησης του συστήματος η κατάρρευση ήταν αναπόφευκτη.¹⁶¹ Τη θέση του Bretton Woods πήραν οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες οι οποίες προσδιορίζονται βάσει των συνθηκών της προσφοράς και της ζήτησης στην αγορά συναλλάγματος. Έτσι, το συγκεκριμένο σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταβάλλεται συνέχεια και αντιδρά άμεσα στα πολιτικά και οικονομικά γεγονότα.¹⁶² Στα θετικά των ελεύθερα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών μπορεί να αναφερθεί το γεγονός πως λόγω της ελεύθερης διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας οι αγορές δύναται να βρίσκονται σε ισορροπία χρησιμοποιώντας τα συναλλαγματικά αποθέματα.¹⁶³ Το δεύτερο σημαντικό ζήτημα της δεκαετίας ήταν οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Το 1973 τα μέλη του ΟΠΕΚ από τις αραβικές χώρες αποφάσισαν να προχωρήσουν σε εμπάργκο στην προμήθεια πετρελαίου στις ΗΠΑ και σε μερικές άλλες χώρες λόγω της φανεράς στήριξης τους στο Ισραήλ κατά τη διάρκεια του αραβο – ισραηλινού πολέμου την ίδια χρονιά. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με την αλλαγή του συναλλαγματικού συστήματος είχε ως συνέπεια τον τετραπλασιασμό της τιμής του πετρελαίου επιδεινώνοντας τα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών όσων εισήγαγαν το πετρέλαιο. Παράλληλα, η αύξηση της τιμής του πετρελαίου εκτίναξε τις τιμές των προϊόντων και των παραγόντων του «μαύρου χρυσού» αλλά και τα ποσοστά του πληθωρισμού. Τότε ήταν που δημιουργήθηκε από τους οικονομολόγους η έννοια του στασιμοληθωρισμού, δηλαδή ο συνδυασμός της αύξησης των τιμών των πρώτων υλών και της μείωσης της συνολικής ζήτησης και προσφοράς. Οι αναπτυσσόμενες χώρες μπόρεσαν να δανειστούν με πιο εύκολο τρόπο από τις χρηματοπιστωτικές αγορές των ανεπτυγμένων χωρών.¹⁶⁴ Όμως η κατάσταση αυτή είχε δημιουργήσει μια σοβαρή κρίση σε πολλές οικονομίες του πλανήτη. Το 1979 το ξέσπασμα της ιρανικής επανάστασης και η πτώση του – φίλου του Τσαουσέσκου – Σάχη του Ιράν Ρεζά Παχλαβί είχε ως συνέπεια νέα αύξηση των τιμών του πετρελαίου λόγω της εθνικοποίησης των πηγών από το θρησκευτικό καθεστώς και της διακοπής των εξαγωγών πετρελαίου. Αυτή τη φορά επιλέχθηκε ένας άλλος τρόπος

---

¹⁶¹ P. Krugman, M. Obstfeld και M. Marc, *Διεθνής Οικονομική – θεωρία και πολιτική*, Αθήνα, Κριτική, 2016, σελ.622.

¹⁶² A. Abel, B. Bernanke, και D. Croushore, *Μακροοικονομική*, Αθήνα, Κριτική, 2010, σελ. 869

¹⁶³ D. Begg, G. Vernasca, S. Fischer και R. Dornbusch, *Εισαγωγή στην Οικονομική*, Αθήνα, Κριτική, 2015, σελ.1049.

¹⁶⁴ Krugman, Obstfeld και Marc, *Διεθνής Οικονομική – θεωρία και πολιτική*, σελ. 629.

αντιμετώπισης των δυσμενών συνθηκών, οι βιομηχανικές χώρες μείωσαν την προσφορά του χρήματος με στόχο τη μείωση του πληθωρισμού αλλά δεν κατάφεραν και πάλι να αποτρέψουν τη διεθνή κρίση. Λίγο πριν το 1980 η αμερικανική κυβέρνηση ανέβασε τα επιτόκια κάτι που είχε ως αποτέλεσμα τη σοβαρή ανατίμηση των προϊόντων της καθώς και την ενίσχυση του δολαρίου. Με τον τρόπο αυτό δόθηκε η εντύπωση στα αναπτυσσόμενα κράτη πως οι ΗΠΑ εξήγαγαν την κρίση του εσωτερικού τους προς τα έξω.

Άλλο ένα οικονομικό γεγονός το 1982 έμελλε να κλονίσει και πάλι το διεθνές σύστημα με σοβαρές επιπτώσεις και στη Ρουμανία. Οι κρίσεις που προαναφέρθηκαν σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες οδήγησαν το Μεξικό στην αδυναμία αποπληρωμής του χρέους της χώρας τον Αύγουστο του 1982, κατάσταση που οδήγησε στο ξέσπασμα της κρίσης χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών. Στη συνέχεια, μια σειρά από χώρες της Λατινικής Αμερικής ακολουθώντας το Μεξικό ανακοίνωσαν αδυναμία πληρωμών με αποτέλεσμα οι ξένες τράπεζες να σταματήσουν την παροχή δανείων προκαλώντας πρόβλημα ρευστότητας. Ακόμα μια παγκόσμια κρίση ήταν προ των πυλών αφού μεγάλες τράπεζες έφτασαν στο χείλος της κατάρρευσης και οι αναπτυσσόμενες χώρες περιήλθαν σε σοβαρή κρίση.¹⁶⁵

Οι ειδικοί επί των οικονομικών στη Ρουμανία έχοντας να διαχειριστούν μια σοβιετικού τύπου κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία όπου τα μέσα παραγωγής ανήκαν εξ ολοκλήρου στο κράτος και προσπαθώντας για δεκαετίες να υλοποιήσουν τα πενταετή σχέδια παραγωγής¹⁶⁶ αδυνατούσαν να αντιληφθούν ορθά τη λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος, τις κρίσεις και τις μεταβολές του. Από τη στιγμή που ήλεγχαν μια κλειστή οικονομία όπως η ρουμανική δεν ήταν ικανοί να διαχειριστούν τη χρηματοπιστωτική κρίση και το «αόρατο χέρι» της αγοράς, ούτε γνώριζαν τα «εργαλεία» και τις απαραίτητες κινήσεις που θα μπορούσαν να ισορροπήσουν την οικονομία ώστε να αποφευχθεί όσο το δυνατόν περισσότερο μια κρίση.

---

¹⁶⁵ Μ. Δάνη, *Οι μεγάλες οικονομικές κρίσεις του εικοστού αιώνα και οι επιδράσεις τους στη διαμόρφωση των σύγχρονων αντιθέσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Διπλωματική Εργασία, Πειραιάς, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2014.

¹⁶⁶ Από το 1951 και έπειτα υπήρχαν οκτώ πενταετή σχέδια τα οποία εστίαζαν κυρίως στην εκβιομηχάνιση και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας κατά τη φιλοσοφία του σοβιετικού μοντέλου παραγωγής. Το τελευταίο πενταετές σχέδιο που έπρεπε να υλοποιηθεί μέχρι το 1990 δεν ολοκληρώθηκε ποτέ λόγω της πτώσης του καθεστώτος.

4.2 Η κρίση χρέους και η λιτότητα

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της Δύσης συμφώνησαν να χρηματοδοτήσουν με δάνεια σε «σκληρά νομίσματα» την προσπάθεια του Νικολάε Τσαουσέσκου για αγορά τεχνολογίας και εκβιομηχάνιση της χώρας. Εν μέρει το κατάφερε πετυχαίνοντας για την εποχή έναν από τους μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο. Παράλληλα ήδη πριν από το 1970 επιδίωκε να κερδίσει τη λαϊκή υποστήριξη μέσω της αύξησης των μισθών και της προώθησης της κατανάλωσης.¹⁶⁷ Η πετρελαϊκή κρίση του 1973 δεν επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την οικονομία της Ρουμανίας όσο αυτή του 1979. Η βαριά βιομηχανία αποτελούμενη από πετροχημικά, χάλυβα και μέταλλα απαιτούσε τη συνεχή κατανάλωση ενέργειας κάτι που λόγω της ραγδαίας αύξησης των τιμών του πετρελαίου αύξησε το κόστος σε πολύ υψηλό επίπεδο. Ταυτόχρονα καταστροφικό ρόλο διαδραμάτισε και η άνοδος των επιτοκίων την ίδια περίοδο όπως και η αποκατάσταση των ζημιών στο Βουκουρέστι που προήλθαν από το μεγάλο σεισμό του 1977. Οι φιλοδοξίες, λοιπόν, του Τσαουσέσκου είχαν ως αποτέλεσμα την ταχύτατη αύξηση του εξωτερικού χρέους της Ρουμανίας. Το 1975 ανερχόταν σε 2,9 δισεκατομμύρια δολάρια, το 1980 σε 9,4 ενώ το χρέος έφτασε στο ζενίθ το 1981 όπου ανήλθε σε 10,2 δισεκατομμύρια δολάρια.¹⁶⁸ Ήδη από το 1978 είχε ξεκινήσει να αυξάνεται σημαντικά το χρέος σε μια προσπάθεια να αποπληρωθούν οι ανάγκες για εισαγωγές τριπλάσιας ποσότητας πετρελαίου και μέχρι το 1982 η χώρα χρειαζόταν το 80% των εισαγωγών της σε σκληρό νόμισμα προκειμένου να διαθέτει την ικανότητα χρηματοδότησης του εξωτερικού χρέους.¹⁶⁹

Το 1981 για να αντιμετωπιστεί η κρίση χρέους ήταν απαραίτητη μια ραγδαία αλλαγή πολιτικής δεδομένου πως τα αποθεματικά της κεντρικής τράπεζας βρίσκονταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Με την εκτόξευση του χρέους η Ρουμανία αδυνατούσε πλέον να αποπληρώσει τις οφειλές της στους διεθνείς δανειστές, οι οποίοι ήταν κυρίως δυτικές τράπεζες. Την ίδια χρονιά η Ρουμανία λαμβάνει από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δάνειο ύψους 1,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων, με διάστημα αποπληρωμής τρία έως επτά έτη, με επιτόκιο από 6,25% έως 13,5% και αντάλλαγμα την αύξηση των τιμών και τη μείωση των

---

¹⁶⁷ S.D. Roper, *Romania: The Unfinished Revolution*, New York, Routledge, 2000.

¹⁶⁸ U.S. Government Printing Office, *Statistical Abstract of the United States*, 1990, p.859

¹⁶⁹ "What brought Romania into a sovereign debt crisis in 1981?", *European Economics*, <https://europeaneconomics.wordpress.com/2012/05/19/what-brought-romania-into-default-in-1981/>, (πρόσβαση: 15 Μαρτίου 2023).

δαπανών.¹⁷⁰ Στις αρχές του 1982 αμερικανικές και ευρωπαϊκές τράπεζες συμφώνησαν να δώσουν περισσότερο χρόνο στη Ρουμανία να αποπληρώσει το χρέος της, μια απόφαση που ουσιαστικά ήταν αντίθετη με την επιθυμία του Ρέιγκαν να πιέσει οικονομικά το ανατολικό μπλοκ. Οι εμπλεκόμενες τράπεζες στις συζητήσεις μεταξύ δανειοδοτών και ρουμανικής ηγεσίας ήταν οι Bank of America, Barclays, Banque Nationale de Paris, Société Générale, Union de Banques Suisse και η Deutsche Bank. Παράλληλα και το ΔΝΤ συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις για το χρέος.¹⁷¹ Η Ρουμανία καθυστέρησε να αποπληρώσει τις δόσεις των δανείων που είχε λάβει χάνοντας με τον τρόπο αυτό την πρόσβαση σε νέες πιστώσεις. Το ΔΝΤ συνέστησε αύξηση των εξαγωγών και μείωση των εισαγωγών.

Στις 8 Μαρτίου 1982 η αμερικανική εφημερίδα *New York Times* δημοσιεύει άρθρο στο οποίο αναφέρει πως το ΔΝΤ προγραμματίζει ξανά τις διαπραγματεύσεις μεταξύ δυτικών τραπεζών και Ρουμανίας και συζητά με την πλευρά του Βουκουρεστίου ένα νέο πακέτο οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Μία εβδομάδα πριν η κομμουνιστική κυβέρνηση της Ρουμανίας είχε ενημερώσει τους πιστωτές πως παύει να αποπληρώνει το κεφάλαιο και τους τόκους έως ότου οι τράπεζες υπογράψουν συμφωνία αναδιάρθρωσης με καθυστέρηση πληρωμών για εξήμισι χρόνια.¹⁷² Τελικά, έπειτα από σκληρές διαπραγματεύσεις η Ρουμανία δεσμεύθηκε να ακολουθήσει πρόγραμμα λιτότητας αποδεσμεύοντας κατά αυτό τον τρόπο τη δεύτερη δόση του δανείου από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Στα τέλη του 1982 ο Τσαουσέσκου λαμβάνει μια ιστορικών διαστάσεων απόφαση, αρκετά αμφίβολη στους οικονομικούς κύκλους. Ανακοινώνει στη συνδιάσκεψη του ΡΚΚ πως ξεκινά μια πολιτική που στόχος της θα είναι η ολική αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους της Ρουμανίας. Αυτή η στιγμή ήταν που αρνούμενος (ο Τσαουσέσκου) να αναγνωρίσει την απελπιστική κατάσταση στην οποία βρισκόταν το ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, έλαβε αυταρχικά μέτρα διογκώνοντας τα εσωτερικά προβλήματα προκειμένου να μη λάβει άλλα δάνεια και να μειώσει το χρέος στο μισό μέχρι το 1985.¹⁷³

---

¹⁷⁰ "I.M.F. loans set for Rumania", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1981/06/16/business/imf-loans-set-for-rumania.html>, (πρόσβαση: 15 Μαρτίου 2023).

¹⁷¹ "Banks planning to defer payments by Rumania", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1982/01/30/business/banks-planning-to-defer-payments-by-rumania.html>, (πρόσβαση: 16 Μαρτίου 2023).

¹⁷² "Rumania in talks with I.M.F.", *New York Times*, 8 March 1982, p. 1.

¹⁷³ G. Georgescu, "Romania's foreign debt crisis in the 1980s: Determinants and consequences", *Romanian Academy, National Institute for Economic Research*, 2018.

Η απόφαση αυτή εγκαινίασε μια περίοδο σκληρής λιτότητας που είχε ως συνέπεια σοβαρές ελλείψεις σε τρόφιμα και αγαθά πρώτης ανάγκης, οικονομική στασιμότητα και γενικότερα πλήρη ισοπέδωση του βιοτικού επιπέδου των Ρουμάνων. Οι βιομηχανίες που τόση προσπάθεια είχε κάνει η κυβέρνηση την προηγούμενη δεκαετία να δημιουργήσει ήταν πλέον αναποτελεσματικές και η τεχνολογία που χρησιμοποιούσαν είχε ξεπεραστεί. Τη δεκαετία του '80 οι πολίτες της χώρας αγόραζαν το ψωμί, το κρέας, το λάδι, τη ζάχαρη, το γάλα και τη βενζίνη μόνο με τη χρήση δελτίου, στο οποίο η ποσότητα που αναλογούσε στον καθένα σταδιακά μειώθηκε στα επόμενα έτη. Στην ίδια κατάσταση βρισκόταν και η ενέργεια, με τις διακοπές ρεύματος να είναι συχνές και τη θέρμανση να μοιάζει με είδος πολυτελείας. Αξίζει να αναφερθεί ένα δημοσίευμα των *Los Angeles Times* το 1985, στο οποίο ένας πρέσβης περιγράφει πως για τις ρουμανικές αρχές η κατοχή και χρήση θερμάστρας ισοδυναμούσε με τη χρήση κοκαΐνης και ότι αν την ανακάλυπταν σε ένα διαμέρισμα, τότε πιθανόν να διέκοπταν το ρεύμα σε ολόκληρο το κτίριο.¹⁷⁴ Περικοπές υπήρξαν και στις δαπάνες για την υγεία, την περίθαλψη και γενικότερα το σύνολο της κοινωνικής πρόνοιας, κάτι που είχε ως συνέπεια την αύξηση του ποσοστού των φορέων του ιού HIV. Μεταξύ των ετών 1981 και 1989 μειώθηκε στο μισό η προσφορά βασικών τροφίμων, όπως το ίδιο συνέβη και στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών προκειμένου να αυξηθούν οι εξαγωγές.¹⁷⁵ Με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία της περιόδου ο μέσος Ρουμάνος εργαζόμενος λάμβανε μισθό περίπου 250-300 δολάρια (2500-3000 λεί), χρήματα τα οποία ορισμένες φορές δεν χρησιμοποιούνταν αφού λόγω των πολιτικών που προαναφέρθηκαν η εύρεση τροφίμων ήταν εξαιρετικά δύσκολη.¹⁷⁶ Την ίδια χρονική περίοδο ο Τσαουσέσκου απολύει και συλλαμβάνει κυβερνητικούς αξιωματούχους με την αιτιολογία πως συνωμοτούν την αποχώρηση της Ρουμανίας από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, ανάμεσα τους και η υπουργός παιδείας Ανέτα Σπόρνιτς, φίλης της Έλενας Τσαουσέσκου. Ταυτόχρονα η ρουμανική ηγεσία

---

¹⁷⁴ "Austerity Measures: Romania: A New Winter of Despair", *Los Angeles Times*, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1985-11-28-mn-9002-story.html>, (πρόσβαση: 15 Μαρτίου 2023).

¹⁷⁵ "Austerity and Regime Collapse in 1980s Romania (part two)", *European Economics*, <https://europeaneconomics.wordpress.com/2012/05/31/austerity-and-regime-collapse-in-1980s-romania/>, (πρόσβαση: 18 Μαρτίου 2023).

¹⁷⁶ "Austerity leaves Romanians short of food, fuel and fun", *Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1987/08/24/austerity-leaves-romanians-short-of-food-fuel-and-fun/d3ffe0d5-e3e4-4f1a-b09c-d2f105e931b4/>, (πρόσβαση: 19 Μαρτίου 2023).

δέχεται 1,8 εκατομμύρια επιστολές με καταγγελίες για αναποτελεσματικότητα και παρανομία.¹⁷⁷

Με την πολιτική αυστηρής λιτότητας που ακολουθούσε ο Τσαουσέσκου και την αύξηση των εξαγωγών έναντι των εισαγωγών το εξωτερικό χρέος της χώρας άρχισε να μειώνεται σταδιακά από το 1982 και έπειτα. Πιο συγκεκριμένα, το 1983 βρισκόταν στα 8,8 δις δολάρια, το 1984 στα 7,1 ενώ το 1987 η Ρουμανία είχε μειώσει το χρέος της κατά 50% φθάνοντας στα 5,1 δισεκατομμύρια δολάρια. Ταυτόχρονα με τη μείωση του χρέους υπήρχε και συρρίκνωση του ΑΕΠ.

Ο Τσαουσέσκου είχε στόχο μετά την αποπληρωμή του χρέους να σταματήσει να λαμβάνει δάνεια από δυτικές τράπεζες. Επιπλέον, σκεφτόταν να αναστείλει τη συμμετοχή της χώρας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αλλά σύμφωνα με έναν Ρουμάνο αξιωματούχο δεν προχώρησε σε αυτό το βήμα υπό το φόβο της απώλειας των αποθεμάτων χρυσού της χώρας.¹⁷⁸ Μόνο το 1987 έπαψε να αποστέλλει δεδομένα στο ΔΝΤ. Το 1988 το χρέος της Ρουμανίας είχε μειωθεί στα 2,5 δις δολάρια, χαρακτηρίζοντας τη χώρα ως net creditor (καθαρό πισωτή). Το Μάρτιο του 1989 η Ρουμανία πετυχαίνει κάτι πρωτοφανές στα οικονομικά χρονικά. Ανακοινώνει την πλήρη αποπληρωμή του συνόλου του εξωτερικού χρέους της χώρας και για πρώτη φορά καταγράφεται το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος του κράτους ως 0,0 δολάρια. Παρόλα αυτά η κοινωνία είχε φθάσει στα όρια της και ήταν δεδομένο πως κάποια στιγμή ο θυμός θα ξεσπούσε.

4.3 Το «τέλος της Ιστορίας»¹⁷⁹ για τη Ρουμανία: Ο Δεκέμβρης του 1989 οδηγεί τη χώρα σε νέα εποχή

Το 1989 ήταν μια χρονιά σταθμός για τη Ρουμανία αλλά και για τα υπόλοιπα μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Το έτος αυτό μια αιματηρή επανάσταση κατάφερε να ρίξει σαν χάρτινο πύργο το άλλοτε άτρωτο καθεστώς και να εισάγει τη Ρουμανία σε μια νέα εποχή δύσκολης μεν, εφικτής δε μετάβασης προς τη φιλελεύθερη δημοκρατία. Μεγάλες αλλαγές

---

¹⁷⁷ "In Rumania, 'Plots' and hard times", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1982/10/20/world/in-rumania-plots-and-hard-times.html>, (πρόσβαση: 18 Μαρτίου 2023).

¹⁷⁸ "Romania seeks lines of credit", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1990/09/11/business/romania-seeks-lines-of-credit.html>, (πρόσβαση: 20 Μαρτίου 2023).

¹⁷⁹ Λογοπαίγνιο με τον τίτλο του βιβλίου «Το τέλος της ιστορίας και ο τελευταίος άνθρωπος» του Φράνσις Φουκουγιάμα.

την ίδια περίοδο συντελούνται και στην Πολωνία, την Ουγγαρία, την Τσεχοσλοβακία και την Ανατολική Γερμανία. Ο άνεμος αλλαγής που έπνεε στα υπόλοιπα κράτη αρχικά δεν είχε γίνει αισθητός στο εσωτερικό της Ρουμανίας και ο Τσαουσέσκου επιδίωκε με κάθε τρόπο να προστατεύσει το οικοδόμημα που είχε χτίσει τα 24 χρόνια εξουσίας του πάνω στις αντοχές του ρουμανικού λαού.

Η πολιτική λιτότητας που εφαρμόστηκε τη δεκαετία του '80 είχε ως αποτέλεσμα να εκδηλωθούν οι πρώτες απεργίες σε τμήματα του ρουμανικού εργατικού δυναμικού. Με το χρόνο, σταδιακά, το κύμα διαμαρτυρίας εντεινόταν, όλο και περισσότεροι άνθρωποι άρχισαν να πιστεύουν πως ήταν εφικτό πια να διεκδικήσουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματά τους και πως υπήρχε ένας διαφορετικός τρόπος ζωής που άξιζε να ζήσει ο καθένας από αυτούς.

Η αρχή του τέλους ήρθε στα μέσα Δεκεμβρίου του 1989 όταν ξέσπασαν διαδηλώσεις από μέλη της ουγγρικής μειονότητας στην πόλη της Τιμισοάρα, ως αντίδραση στην απόφαση του καθεστώτος να εκδιώξει τον αγαπητό στην περιοχή Λάζλο Τόκες, πάστορα της ουγγρικής εκκλησίας λόγω απόψεων που είχε εκφράσει για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Μέσα σε ελάχιστο χρόνο αρκετοί Ρουμάνοι ενώθηκαν με τα μέλη της μειονότητας και η διαδήλωση άρχισε να αποκτά τη μορφή εξέγερσης. Τότε, η Σεκουριτάτε και ο στρατός ξεκινούν να πυροβολούν τυφλά εναντίον του ειρηνικού πλήθους και οι συγκεντρώσεις καταλήγουν σε μια μεγάλη αιματοχυσία, με την υπογραφή του ίδιου του Τσαουσέσκου ο οποίος είχε αναλάβει προσωπικά να καταπνίξει τις αντιδράσεις. Μέχρι σήμερα τα θύματα της Τιμισοάρα αποτελούν μια ανοιχτή πληγή για την ιστορία της χώρας.

Πολύ σύντομα το επαναστατικό κλίμα εξαπλώνεται στο Βουκουρέστι. Στις 21 Δεκεμβρίου ο Τσαουσέσκου διοργανώνει μια συγκέντρωση στην πρωτεύουσα όπου θα μιλήσει από το μπαλκόνι της Κεντρικής Επιτροπής, το ίδιο μπαλκόνι που γνώρισε την αποθέωση το 1968 λόγω της στάσης του στην Άνοιξη της Πράγας. Στόχο είχε να κατευνάσει τα πνεύματα και να ανακοινώσει ποια θα ήταν τα επόμενα βήματα για την ανάπτυξη της Ρουμανίας μετά την αποπληρωμή του χρέους. Στο σημείο συγκεντρώνονται περισσότερα από 100.000 άτομα και η δημόσια τηλεόραση είναι έτοιμη να προβάλλει σε όλη τη χώρα πλάνα ενθουσιασμού απέναντι στο πρόσωπο του ηγέτη. Η ομιλία του προέδρου της Ρουμανίας ξεκινά και λίγα λεπτά αργότερα αναπάντεχα το πλήθος δεν επευφημεί τον Τσαουσέσκου αλλά φωνάζει συνθήματα για την Τιμισοάρα. Η δημόσια τηλεόραση διακόπτει την απευθείας μετάδοση για

να μη γίνει γνωστή η κατάσταση σε όλη την επικράτεια. Στο ενδιάμεσο ο Νικολάε και η Έλενα καλούν το πλήθος να ηρεμίσει και να σταματήσει τις διαμαρτυρίες. Ο δρόμος φαινόταν πλέον να μην έχει επιστροφή. Παρόλο που η ομιλία συνεχίστηκε και ο Τσαουσέσκου υποσχέθηκε μέτρα για την οικονομική ανακούφιση του λαού, χιλιάδες κόσμου άρχισε να συγκεντρώνεται στο Βουκουρέστι κρατώντας τη ρουμανική σημαία και έχοντας κόψει το κομμουνιστικό σύμβολο που υπήρχε στη μέση. Από το σημείο αυτό και έπειτα ο ρουμανικός στρατός αλλάζει τη στάση που είχε κρατήσει στην Τιμισοάρα και στρέφεται στο πλευρό του επαναστατημένου λαού. Ο στρατηγός Βίκτορ Στανκουλέσκου ο οποίος είχε διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην κατάπνιξη των διαδηλώσεων της Τιμισοάρα πλέον αρνείται να υπακούσει τις εντολές του Ρουμάνου δικτάτορα δίνοντας στο εξεγερμένο πλήθος τον απαραίτητο χρόνο να φτάσει στα κυβερνητικά κτίρια. Έτσι η εξουσία χάνει ένα από τα δύο ισχυρά σώματα ασφαλείας. Το δεύτερο είναι η Σεκουριτάτε, η οποία παραμένει στο πλευρό του ζεύγους Τσαουσέσκου και υπερασπίζεται το σύστημα με κάθε τρόπο ακόμα και λίγο καιρό μετά την πτώση του. Έτσι με τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές, ένα είδος διαμάχης που μοιάζει με εμφύλιο πόλεμο, η Ρουμανία βυθίζεται στο χάος, αφού ξεσπούν στους δρόμους άγριες μάχες και αιματηρές συμπλοκές. Από τη μια πλευρά πολίτες και στρατός από την άλλη η κρατική ασφάλεια που πυροβολεί αδιακρίτως προς κάθε κατεύθυνση για να τραυματίσει ή να σκοτώσει όσους περισσότερους αντιφρονούντες μπορεί. Στις 22 Δεκεμβρίου ο Νικολάε και η Έλενα καταφέρνουν να ξεφύγουν από τους διαδηλωτές χρησιμοποιώντας ελικόπτερο από την οροφή του κτιρίου της Κεντρικής Επιτροπής στο οποίο το πλήθος είχε καταφέρει να εισβάλει.

Εκτός από το προεδρικό ζεύγος στο ελικόπτερο επιβιβάζονται επίσης σύμβουλοι και άνθρωποι της ασφάλειας. Ο πιλότος του ελικοπτερού αναφέρει στους επιβάτες πως υπάρχει τεχνικό πρόβλημα και προσγειώνεται σε μια επαρχιακή περιοχή όπου και τους εγκαταλείπει οριστικά. Έπειτα, προσπάθησαν να συνεχίσουν τη διαδρομή τους χρησιμοποιώντας διερχόμενα αυτοκίνητα αλλά δεν τα κατάφεραν. Οι στρατιώτες τους εντόπισαν (ή κάποιος τους πρόδωσε), τους συνέλαβαν και μεταφέρθηκαν στο στρατόπεδο Τιργκόβιστε. Ταυτόχρονα, οι οδομαχίες στο Βουκουρέστι είχαν λάβει τρομακτικές διαστάσεις. Στις 25 Δεκεμβρίου 1989 ο Νικολάε και η Έλενα Τσαουσέσκου οδηγούνται στο δικαστήριο. Το δικαστήριο απαρτιζόταν από γνωστά στη δημόσια ζωή της Ρουμανίας πρόσωπα, ανάμεσα τους και ο άλλοτε συνεργάτης του προέδρου της Ρουμανίας, που προαναφέρθηκε παραπάνω, Βίκτορ Στανκουλέσκου. Οι δύο κατηγορούμενοι χλευάζουν τους δικαστές και δηλώνουν πως δεν αναγνωρίζουν το δικαστήριο αλλά αυτό δεν έχει κανένα νόημα για την

εξέλιξη της δίκης. Έπειτα από μια ακρόαση – παρωδία η έδρα αποσύρεται για να αποφασίσει την ετυμηγορία για το ηγετικό ζεύγος της χώρας. Οι δικαστές επιστρέφουν και ζητούν να σηκωθούν οι κατηγορούμενοι όρθιοι. Ο δημοσιογράφος Παύλος Δημητριάδης γράφει στο βιβλίο του τα λόγια που ειπώθηκαν:

- « - ΠΡ.: Κατηγορούμενοι σηκωθείτε για να σας ανακοινωθεί η απόφαση του δικαστηρίου.
- Έλενα Τσ.: όχι αγαπητέ, είμαστε ηλικιωμένοι άνθρωποι...
- ΠΡ.: Στο όνομα του νόμου και του λαού της Ρουμανίας, το δικαστήριο καταδικάζει ομόφωνα τους κατηγορούμενους Νικολάε και Έλενα Τσαουσέσκου σε θάνατο, και δήμευση της περιουσίας τους για τα εγκλήματα που διέπραξαν σε βάρος της χώρας, όπως είναι η γενοκτονία, η υπονόμευση της λαϊκής εξουσίας, οι δολιοφθορές και εξασθένιση της εθνικής οικονομίας. Η ανακοίνωση έγινε σε δημόσια συνεδρίαση σήμερα 25 Δεκεμβρίου 1989.
- Ν. ΤΣ.: Δεν αναγνωρίζω αυτή την απόφαση, δεν θα απαντήσω.
- ΠΡ.: Πρέπει να έχετε υπόψιν ακόμα ότι κι αν δεν αναγνωρίζετε την απόφαση του δικαστηρίου, αυτή είναι οριστική και αμετάκλητη και θα εκτελεστεί αμέσως».¹⁸⁰

Μέσα στην επόμενη ώρα το προεδρικό ζεύγος εκτελέσθηκε από τους στρατιώτες με συνοπτικές διαδικασίες κλείνοντας για πάντα το κεφάλαιο του κομμουνισμού στη Ρουμανία. Η πράξη αυτή αποτέλεσε την πιο βίαιη ανατροπή εξουσίας εντός του κομμουνιστικού μπλοκ.

4.4 Λίγα λόγια για την επόμενη ημέρα στη Ρουμανία

Η πτώση ενός αυταρχικού καθεστώτος δεν σημαίνει άμεση μετάβαση σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς του φιλελευθερισμού μια δημοκρατία για να θεωρηθεί υγιής είναι απαραίτητο να έχει κατ' ελάχιστο ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά όπως ελεύθερες εκλογές, κυβέρνηση που θα λογοδοτεί έχοντας τα όρια της, ισότιμο και μη χειραγωγήσιμο δικαίωμα ψήφου, μέριμνα για την ευημερία όλων των μελών της κοινωνίας.¹⁸¹ Η Ρουμανία σήμερα είναι μια ημιπροεδρική δημοκρατία. Σε αυτό τον τύπο δημοκρατίας η εκτελεστική εξουσία μοιράζεται μεταξύ προέδρου και πρωθυπουργού. Ο

---

¹⁸⁰ Δημητριάδης, *Ρουμανία – Η εξέγερση ενός λαού*, σελ. 107.

¹⁸¹ M. Freedon, *Φιλελευθερισμός – μια πολύ σύντομη εισαγωγή*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 2021, σελ.20.

πρόεδρος είναι απευθείας εκλεγμένος από το εκλογικό σώμα, στο οποίο και λογοδοτεί, ενώ ο πρωθυπουργός ορίζεται από τον πρόεδρο και λογοδοτεί στο νομοθετικό σώμα.¹⁸²

Μετά την επανάσταση του 1989 και την εκτέλεση του ζεύγους Τσαουσέσκου την προεδρία της χώρας ανέλαβε ο Ιόν Ιλιέσκου με το Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας, το οποίο από κίνημα μετατράπηκε σε πολιτικό κόμμα και κέρδισε τις πρώτες δημοκρατικές εκλογές το 1990, λίγους μήνες έπειτα από την πτώση του κομμουνισμού. Σε όλη τη δεκαετία του 1990 η χώρα αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα πληθωρισμού με τους δείκτες να φθάνουν ακόμη και στο 256%, ποσοστό που σταδιακά άρχισε να μειώνεται τα επόμενα χρόνια. Γενικότερα τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν αρκετά δύσκολα με τη φτώχεια να συνεχίζει να βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα, όμως τα στοιχεία αυτά δεν θα αναλυθούν στην παρούσα εργασία αφού δεν αποτελούν κεντρικό θέμα της. Αξίζει όμως να αναφερθούν τα δύο μεγάλα βήματα της Ρουμανίας προς τη Δύση. Το πρώτο ήταν το 2004 όταν η χώρα έγινε μέλος του NATO και το δεύτερο το 2007 όταν εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση με όλα τα οφέλη που αυτή η συμμετοχή συνεπάγεται. Η συμμετοχή της χώρας στο NATO απέκτησε μεγάλη γεωπολιτική βαρύτητα το 2022 λόγω της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία αφού οι δύο χώρες συνορεύουν, γεγονός που ανησύχησε ιδιαίτερα τους ειδικούς καθώς η περίπτωση εμπλοκής της χώρας στο συγκεκριμένο πόλεμο θα ενεργοποιούσε το Άρθρο 5 της Συνθήκης της Ουάσιγκτον που αναφέρει πως *το NATO δεσμεύεται επί της αρχής ότι μια επίθεση εναντίον ενός ή περισσότερων μελών του θεωρείται ως επίθεση εναντίον όλων*.¹⁸³ Πρέπει να σημειωθεί πως και στη Μολδαβία υπάρχει μεγάλος πληθυσμός που κατέχει ρουμανικά διαβατήρια κάτι που υποθετικά σημαίνει πως και ένα ενδεχόμενο σύγκρουσης της Ρωσίας με τη Μολδαβία ίσως να ενέπλεκε τη Ρουμανία.

Όσον αφορά την εμπορική δραστηριότητα της χώρας, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυτή κινείται μεταξύ βιομηχανίας και υπηρεσιών. Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική δραστηριότητα της Ρουμανίας αφορά κατά 21,7% τη βιομηχανία, 19,7% τις υπηρεσίες στέγασης και εστίασης, τις μεταφορές, το χονδρικό και λιανικό εμπόριο και κατά 16,5% τη δημόσια διοίκηση, την άμυνα, την εκπαίδευση κ.α.¹⁸⁴

---

¹⁸² Κ. Newton και J. V. Deth, *Συγκριτική Πολιτική*, Αθήνα, Τζιόλα, 2020.

¹⁸³ Πηγή: NATO

¹⁸⁴ "Romania", *European Union*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/romania_el, (πρόσβαση: 30 Μαρτίου 2023).

Η Ρουμανία παρόλο που σε πολλούς οικονομικούς δείκτες καταλαμβάνει χαμηλές θέσεις έχει καταφέρει ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης της, ο οποίος υπολογίζει το επίπεδο ζωής, την υγεία και την εκπαίδευση να φθάσει στην κατηγορία «πολύ υψηλός» αποδεικνύοντας πως τόσο το άνοιγμα της οικονομίας, η προσέλκυση επενδύσεων, η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση με τα δημοκρατικά κεκτημένα που αυτή συνεπάγεται, όσο και η ατομική προσπάθεια των πολιτών να ξεφύγουν από το χαμηλό βιοτικό επίπεδο οδήγησε τη χώρα σε μια σαφή πρόοδο και οικονομική μεγέθυνση μέσα στα χρόνια. Ο δρόμος όμως της ανάπτυξης που έχει να διανύσει ακόμα η Ρουμανία είναι μακρύς και δύσκολος και προκειμένου να μην επαναληφθούν λάθη του παρελθόντος είναι απαραίτητο οι πολίτες να διδαχθούν πως έχουν κατεξοχήν την ευθύνη να προστατεύσουν τις δημοκρατικές αξίες.

Συμπέρασμα

Ο Νικολάε Τσαουσέσκου αποτέλεσε αναμφισβήτητα μια ιδιαίτερη περίπτωση αρχηγού κράτους, όπως το ίδιο και η πολιτική που ακολούθησε για τη Ρουμανία. Για το λόγο αυτό η μελέτη της χώρας κατά τη διάρκεια της κομμουνιστικής περιόδου από το 1965 έως το 1989 οδηγεί στην ανάδειξη πολλαπλών συμπερασμάτων με σχετικά κοινό παρονομαστή. Μία βασική διαπίστωση η οποία προκύπτει και από τις ομιλίες και συνεντεύξεις του ίδιου είναι πως από τα πρώτα χρόνια της εξουσίας του δόθηκε ξεκάθαρη έμφαση στην ανάδειξη της υπεροχής του έθνους κράτους έναντι της ιδεολογίας και του διεθνισμού, διαμορφώνοντας και προσαρμόζοντας τον κομμουνισμό κατά τα εθνικά πρότυπα, εμποτισμένο ισχυρά με μια δόση εθνικισμού. Η μίξη κομμουνισμού και εθνικισμού είχε διπλή χρησιμότητα. Αφενός να αποδείξει πού ανήκει πολιτικά η Ρουμανία, αφετέρου να αφυπνίσει τον πατριωτισμό των Ρουμάνων ώστε να πιστέψουν όσο γίνεται περισσότερο πως το κράτος τους δρα ανεξάρτητα χωρίς να υπακούει τις εντολές των Μεγάλων Δυνάμεων. Η παρουσία της Ρουμανίας στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας ήταν αρκετά έντονη, όχι όμως ως προς την ενεργό δράση. Η θέση της χώρας ήταν αρνητική απέναντι στις στρατιωτικές συμμαχίες χαρακτηρίζοντας τις ως αιτία του κακού για τις συγκρούσεις στον κόσμο. Η Ρουμανία μέσα από την εξωτερική της πολιτική αποδείκνυε πως επιθυμούσε να ακολουθήσει έναν ξεχωριστό δρόμο στο ανατολικό μπλοκ, να δράσει δηλαδή ημιανεξάρτητα ακολουθώντας εν μέρει το παράδειγμα της Γιουγκοσλαβίας. Ήδη από τις αρχές του 1960 η χώρα υποβάθμιζε την ενότητα του ΣτΒ απορρίπτοντας τον συμμαχικό πόλεμο και υποστηρίζοντας πως η άμυνα αποτελεί

αρμοδιότητα του κράτους. Σταθερή θέση του Τσαουσέσκου καθ' όλη τη διάρκεια της εικοσιτετράχρονης παραμονής του στην εξουσία ήταν ο τερματισμός της ανάμειξης των Μεγάλων Δυνάμεων στις υποθέσεις των μικρότερων κρατών και η κατάργηση των στρατιωτικών βάσεων που ήταν εγκατεστημένες σε άλλες χώρες. Επιπλέον, η Ρουμανία έθετε διαρκώς εμπόδια στο ενδεχόμενο η ΕΣΣΔ να αναλάβει μεγαλύτερο και πιο ενεργό ρόλο εντός του ΣτΒ, μείωσε το στρατιωτικό δυναμικό και αρνούνταν να συμμετάσχει σε ασκήσεις.

Στη σινοσοβιετική σύγκρουση του 1969 η χώρα πρόβαλλε ουδέτερη στάση παρόλο που αθόρυβα υποστήριζε την Κίνα, προσπαθώντας να διαδραματίσει ρόλο ισορροπιστή ανάμεσα στις δύο πλευρές. Η προσπάθεια ανάμειξης του Τσαουσέσκου στο παραπάνω γεγονός αποδεικνύει την επιθυμία του Ρουμάνου προέδρου να μιμηθεί ή να υιοθετήσει το ρόλο του παγκόσμιου ηγέτη ο οποίος αναλαμβάνει να διαδραματίσει διαμεσολαβητικό ρόλο σε διάφορα επεισόδια διεθνώς, κάτι που φαίνεται και σε άλλα περιστατικά που θα αναφερθούν παρακάτω.

Η Ρουμανία δεν συμμετείχε στη σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία και ο Τσαουσέσκου τη χαρακτήρισε ως «ντροπιαστική στιγμή για το εργατικό κίνημα». Η στάση αυτή, όμως, αποτέλεσε πρόφαση για να δείξει πως αντίστοιχες λαϊκές αντιδράσεις εντός της Ρουμανίας είναι καταδικασμένες να οδηγηθούν σε αποτυχία, παράλληλα όμως αποτέλεσε και ένα βήμα πιο κοντά στον «εθνικό κομμουνισμό». Η Άνοιξη της Πράγας «γέννησε» την ιδεολογία του ευρωκομμουνισμού, ιδέα η οποία υποστήριζε την απομάκρυνση των ΚΚ από την ηγεμονία της ΕΣΣΔ. Κάποια από τα κινήματα που αναδείχθηκαν από το νέο αυτό ρεύμα έχαιραν της υποστήριξης της ρουμανικής ηγεσίας.

Η επιλογή μιας ημιανεξάρτητης στάσης απέναντι στην ΕΣΣΔ και η συμπεριφορά της εντός του Συμφώνου της Βαρσοβίας «έπαιξαν» καθοριστικό ρόλο στην προσέγγιση της χώρας με τη Δύση. Έτσι οι Ρουμάνοι κέρδισαν τη συμπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών με τον Νίξον να επισκέπτεται τη χώρα το 1969. Για τις ΗΠΑ την περίοδο εκείνη, ο Τσαουσέσκου αποτελούσε έναν καλό διαμεσολαβητή μεταξύ της Ουάσιγκτον και των χωρών του κομμουνιστικού μπλοκ. Από την άλλη, η πλευρά της Ρουμανίας διατηρούσε στενές σχέσεις με την αμερικανική ηγεσία αποβλέποντας στην επέκταση των οικονομικών συμφωνιών μεταξύ των δύο χωρών. Η Ρουμανία έλαβε πολλαπλά οφέλη από τη συνεργασία με τις ΗΠΑ καταφέροντας να εξελιχθεί σε μέλος των φιλελεύθερων διεθνών οργανισμών, πράγμα απίθανο για άλλα κράτη του

κομμουνιστικού μπλοκ. Σε σύντομο χρονικό διάστημα η χώρα συμμετείχε στη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, τον ΠΟΕ, το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα.

Αντιθέτως, η προσπάθεια της ρουμανικής κυβέρνησης να συνάψει συμφωνίες με την ΕΟΚ δεν απέφερε στον Τσαουσέσκου τα επιθυμητά αποτελέσματα αφού εντός της κοινότητας υπήρχαν χώρες που διαφωνούσαν στο ενδεχόμενο μια τέτοιας συνεργασίας.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 υπήρξε μεγάλος όγκος συναλλαγών ανάμεσα στη Ρουμανία και τη Βρετανία με την πρώτη να εξάγει τρόφιμα και υλικά και τη δεύτερη να υπογράφει συμφωνία για βιομηχανική συνεργασία. Το κλίμα αντιστράφηκε μετά το 1980 όταν η βρετανική πλευρά αντέδρασε στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το ρουμανικό καθεστώς.

Η ρουμανική ηγεσία ακολούθησε ανεξάρτητο δρόμο και ως προς τη διπλωματία με τις χώρες της Αφρικής. Ο Τσαουσέσκου κατά τις επισκέψεις του στα αφρικανικά κράτη διαχώριζε τη θέση του από τη Σοβιετική Ένωση ενώ αναφερόταν στον αγώνα κατά των αποικιοκρατών και του ιμπεριαλισμού, χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα το εργαλείο της ήπιας ισχύος με στόχο την επίτευξη συνεργασιών οικονομικού περιεχομένου.

Σχετικά με τον γεωγραφικό χώρο των Βαλκανίων ο «πρωταγωνιστής» της εργασίας θέλησε να αναδείξει τη Ρουμανία σε «γεωπολιτικό παίκτη» της περιοχής, κυρίως μέσω της στενής συνεργασίας και σύσφιξης των σχέσεων με κάθε χώρα ξεχωριστά. Για το λόγο αυτό υπέγραψε μια σειρά συμφωνιών με τη Βουλγαρία, ενώ με τη Γιουγκοσλαβία εκτός από τις εμπορικές συναλλαγές αποφασίστηκε από κοινού η κατασκευή μαχητικών αεροσκαφών. Η πλευρά της Μόσχας απέφευγε να στηρίξει αυτές τις πρωτοβουλίες υπό το φόβο μήπως κάθε ένα από τα μέλη του ΣΤΒ χαράξει έναν «*ιδιαιτέρο δρόμο*» στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Οι ελληνορουμανικές σχέσεις βρίσκονταν σε εξαιρετικό επίπεδο, ιδιαιτέρως την περίοδο διακυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Ο Τσαουσέσκου συνέβαλε θετικά στη σύγκλιση διαβαλκανικής διάσκεψης στην Αθήνα. Στα ταξίδια που πραγματοποιήθηκαν στις δύο χώρες από την ηγεσία και τους αξιωματούχους των δύο πλευρών υπεγράφη μεγάλος αριθμός συμφωνιών για ευρύτερη συνεργασία στον οικονομικό και επιστημονικό τομέα.

Λίγα χρόνια νωρίτερα, το 1968, ο Ρουμάνος πρόεδρος θέλοντας για μια ακόμη φορά να αποδείξει πως κινείται ανεξάρτητα από τις επιθυμίες της ΕΣΣΔ διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στα γεγονότα που ακολούθησαν τη διάσπαση του ΚΚΕ, στηρίζοντας με διάφορους τρόπους

την ομάδα των «φραξιονιστών» που συγκροτήθηκε εντός του κομμουνιστικού κόμματος. Η πράξη αυτή αποτέλεσε ένα μήνυμα στην ηγεσία της Μόσχας πως ο σοβιετικός έλεγχος εντός των ΚΚ ανήκε στο παρελθόν.

Ο Νικολάε Τσαουσέσκου άφησε πίσω μια «διαφορετική χώρα» από αυτή που παρέλαβε από τον προκάτοχό του Γκεόργκε Γκεοργκίου Ντεζ. Κατά την ανάληψη της εξουσίας δημιουργήθηκε στο λαό η ψευδαίσθηση πως η νέα ηγεσία επρόκειτο να ακολουθήσει μια πολιτική σταδιακής φιλελευθεροποίησης αφού με το νέο Σύνταγμα του 1965 το κράτος παρείχε βασικά δικαιώματα όπως η ελευθερία λόγου. Πολύ σύντομα η περίοδος αυτή τελείωσε αφού το 1971, επιστρέφοντας από το ταξίδι του σε Κίνα και Βόρεια Κορέα, ανακοίνωσε τις «θέσεις του Ιουλίου», οι οποίες άλλαξαν άρδην τον ρου της ρουμανικής ιστορίας. Από την περίοδο εκείνη οτιδήποτε έμοιαζε φιλελεύθερο έπαψε να έχει ισχύ και αντικαταστάθηκε από την προσωπολατρία και τον αυταρχισμό. Όλες οι εξουσίες πέρασαν στον έλεγχο της οικογένειας Τσαουσέσκου ενώ ταυτόχρονα το κομμουνιστικό κόμμα είχε υπό την εποπτεία του κάθε πτυχή της λειτουργίας του κράτους. Την ίδια εποχή αναπτύχθηκε έντονα ο εθνικιστικός λόγος αντικαθιστώντας πολλές φορές τον μαρξιστικό. Στο εσωτερικό της κοινωνίας η κρατική ασφάλεια, Σεκουριτάτε, παρακολουθούσε αδιάκοπα, με τεχνικές που ξεπερνούσαν κάθε φαντασία τη δημόσια και ιδιωτική ζωή της χώρας. Ορισμένες κυβερνητικές αποφάσεις δημιούργησαν ογκώδη κοινωνικά προβλήματα όπως π.χ. ο νόμος περί αμβλώσεων.

Μια μεγάλη αλλαγή που ο δικτάτορας της Ρουμανίας επέφερε στο εσωτερικό ήταν το πρόγραμμα της συστηματοποίησης. Η επιμονή του για πλήρη εκβιομηχάνιση της χώρας οδήγησε στη μετατροπή των χωριών σε μεγάλα βιομηχανικά κέντρα και στην κατασκευή μπλοκ πολυκατοικιών εντός του Βουκουρεστίου σε μια προσπάθεια κολεκτιβοποίησης των κατοίκων. Επιπλέον, με τη μέθοδο αυτή ένα μέρος των μειονοτήτων αναμείχθηκε με τον ρουμανικό πληθυσμό.

Η οικονομία αποτέλεσε το μεγαλύτερο «αγκάθι» τόσο για την πολιτική ύπαρξη του Τσαουσέσκου όσο και για τη Ρουμανία συνολικά. Η ιδέα για μετατροπή της οικονομίας από αγροτική σε βιομηχανική προϋπήρχε του προέδρου της χώρας και υλοποιήθηκε από τα πενταετή σχέδια παραγωγής. Το άνοιγμα της χώρας προς τη Δύση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 κατάφερε να επιφέρει υψηλά ποσοστά ανάπτυξης και ταχεία εκβιομηχάνιση, παράλληλα με αύξηση μισθών και κατανάλωσης, καθιστώντας τη Ρουμανία

παράδειγμα προς μίμηση. Βέβαια, αξίζει να αναφερθεί πως είχε ληφθεί από το κράτος ένας σημαντικός αριθμός δανείων σε «σκληρά νομίσματα» από τις δυτικές τράπεζες. Η αντίστροφη μέτρηση ξεκίνησε μετά το ξέσπασμα της πετρελαϊκής κρίσης του 1979. Η αύξηση της τιμής του πετρελαίου καθώς και των επιτοκίων δημιούργησαν ένα εκρηκτικό οικονομικό κλίμα συμβάλλοντας καθοριστικά στην εκτόξευση του εξωτερικού χρέους της Ρουμανίας. Η απόφαση του Τσαουσέσκου για ολική αποπληρωμή σε συνδυασμό με την έλλειψη ικανοτήτων διαχείρισης μια τέτοιας κρίσης από τα στελέχη του κόμματος οδήγησαν την κοινωνία σε απελπιστική κατάσταση με ελλείψεις βασικών αγαθών και διακοπές ηλεκτρικού ρεύματος παράλληλα με την πλήρη καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το χρέος μηδενίστηκε όμως το επαναστατικό κλίμα στη χώρα είχε ήδη λάβει πολύ μεγάλες διαστάσεις.

Ο Νικολάε Τσαουσέσκου χρησιμοποίησε ένα είδος «πονηρής διπλωματίας» αφού μετέβαλε και προσάρμοζε τις απόψεις και τις δημόσιες δηλώσεις του ανάλογα με τις συνθήκες ώστε να γίνεται αρεστός στις χώρες που επισκέπτεται, ακόμα και σε αυτές που είχαν «φασιστικής» ιδεολογίας δικτατορίες. Ουσιαστικά, ακολουθούσε μια πολιτική χωρίς ταυτότητα με έναν υπολογισμό κόστους – οφέλους στις εξωτερικές σχέσεις, γεγονός που έμελλε να αποτελέσει την καταστροφή του αργότερα. Ένα παράδειγμα αυτής της πολιτικής αντλείται από τα πειράματα στην οικονομία της χώρας και τον συνδυασμό κεντρικού σχεδιασμού από τη μια πλευρά και δυτικών δανείων από την άλλη. Η αναζήτηση «δυτικών χρημάτων» με την παραμικρή ευκαιρία αποδεικνύει πως δύσκολα επιβιώνει η οικονομία ενός κράτους χωρίς έστω ένα ποσοστό ελεύθερου εμπορίου.

Αν και «εκνεύρισε» την ΕΣΣΔ αμέτρητες φορές και δεν δίσταζε να εναντιώνεται διαρκώς προς τις αποφάσεις της Μόσχας, δεν τόλμησε ποτέ να έρθει σε οριστική ρήξη με τους σοβιετικούς αξιωματούχους, αφού στην πραγματικότητα φαινόταν αντισοβιετικός αλλά ήταν «σταλινικός» και έχοντας έντονο πάθος για εξουσία δεν θα έθετε ποτέ σε κίνδυνο τη θέση του στην ηγεσία της Ρουμανίας. Επιπλέον, δεν διακινδύνεψε ποτέ τη συμμετοχή της χώρας στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας, γι' αυτό και οι αντιδράσεις των υπολοίπων χωρών της συμμαχίας στις «κινήσεις» του ήταν υποτονικές και περιορίζονταν σε ανακοινώσεις και συζητήσεις.

Γενικότερα, οδεύοντας προς το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τα καθεστώτα που είχαν υιοθετήσει τον εθνικό κομμουνισμό δεν είχαν πλέον τη δυνατότητα να επιφέρουν αλλαγές σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η ιδεολογία αυτή αποδείχθηκε καταπιεστική, ανίκανη

να προσφέρει εκσυγχρονισμό παραμένοντας προσκολλημένη στο πολιτικό παρελθόν.¹⁸⁵ Το καθεστώς Τσαουσέσκου ξεκινώντας το 1965 έδειξε κάποια στοιχεία προόδου και ανάπτυξης. Σταδιακά και μέχρι το 1989, χρονιά μεγάλων αλλαγών και διάδοσης των φιλελεύθερων ιδεών στην Ανατολική Ευρώπη, η πολιτική της Ρουμανίας ήταν πια ανούσια, «γερασμένη» και η πτώση του καθεστώτος αδύνατο να αποφευχθεί.

Πρωτογενείς πηγές

Αρχεία

Foreign Relations of the United States, Memorandum of Conversation, August 2-3, 1975, President Ford, Secretary Kissinger, and President Ceausescu. Eastern Europe, vol. E-15, 1973-1976.

Foreign Relations of the United States, Editorial Note, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, vol. XXIX, 1969–1972.

Foreign Relations of the United States, Memorandum from the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) to President Nixon, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, vol. XXIX, 1969–1972.

Foreign Relations of the United States, Memorandum of Conversation, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, vol. XXIX, 1969–1972.

Foreign Relations of the United States, Letter from President Nixon to Romanian President Ceausescu, Eastern Europe; Eastern Mediterranean, Vol. XXIX, 1969–1972.

"Rumania in talks with I.M.F", *New York Times*, 8 March 1982, p. 1.

---

¹⁸⁵ Κ. Ε. Μπότσιου, " Βαλκανικά διλήμματα τις δεκαετίες του 1970 και του 1980: Σημείο χωρίς επιστροφή; ", στο S. Rajak, Κ.Ε. Μπότσιου, Ε. Καραμούζη και Ε. Χατζηβασιλείου (Επιμ.), *Τα Βαλκάνια στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, Παπαδόπουλος, 2019, σελ. 405.

Διαδικτυακές πηγές

"Decret Nr. 770 din 1 Octombrie 1966 (Διάταγμα 770)", *Κρατικό Συμβούλιο της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Ρουμανίας*, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/177>, (πρόσβαση: 14 Οκτωβρίου 2022).

"Ομιλία της κας. Έλενας Τσαουσέσκου", *Ψηφιακό αποθετήριο της Ακαδημίας Αθηνών*, <https://digitallibrary.academyofathens.gr/archive/item/8265>, (πρόσβαση: 3 Νοεμβρίου 2022).

Τεκμήριο D2420, *Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο*, http://www.avarchive.gr/portal/digitalview.jsp?get_ac_id=2420, (πρόσβαση: Νοέμβριος 2022).

Τεκμήριο D3725, *Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο*, http://www.avarchive.gr/portal/digitalview.jsp?get_ac_id=3725, (πρόσβαση: Φεβρουάριος 2023).

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Abel, A., Bernanke, B. και Croushore, D., *Μακροοικονομική*, Αθήνα, Κριτική, 2010.

Βαλντέν, Σ., *Παράταιροι Εταίροι – ελληνική δικτατορία, κομμουνιστικά καθεστώτα και Βαλκάνια 1967 – 1974*, Αθήνα, Πόλις, 2009.

Βαλντέν, Σ., "Η ελληνική δικτατορία και οι ανατολικές χώρες (1967-1974)", *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τόμ. 13, 2017, σσ. 123–139.

Begg, D., Vernasca, G., Fischer, S. και Dornbusch, R., *Εισαγωγή στην Οικονομική*, Αθήνα, Κριτική, 2015.

Brad, I., *Μυστικές Συναντήσεις στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2012.

Bulei, I., *Ιστορία των Ρουμάνων*, Θεσσαλονίκη, Αντ. Σταμούλη, 2008.

Clemens, E., *Τί είναι η πολιτική κοινωνιολογία;*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2020.

Δάγκας, Α., και Λεοντιάδης, Γ., *Το κομματικό αρχείο: διαδρομές, εμπλοκές: το «αρχείο του ΚΚΕ Εσωτερικού» και η αντιδικία του ΚΚΕ με τους επαγγελματίες ιστορικούς*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2009.

Δάνη, Μ., *Οι μεγάλες οικονομικές κρίσεις του εικοστού αιώνα και οι επιδράσεις τους στη διαμόρφωση των σύγχρονων αντιθέσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Διπλωματική Εργασία, Πειραιάς, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2014.

Δημητριάδης, Π., *Ρουμανία – Η εξέγερση ενός λαού*, Αθήνα, Παπαζήση, 1990.

Εμμανουηλίδης, Ε. Α., *Η ελληνική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια, 1974-1989*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2014.

Freeden, Μ., *Φιλελευθερισμός – μια πολύ σύντομη εισαγωγή*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 2021.

Harper, L. J., *Ο Ψυχρός Πόλεμος*, Αθήνα, Gutenberg, 2021.

Καλύβα, Ε. Ι., *Με το βλέμμα του άλλου: η εξωτερική πολιτική του Κ. Καραμανλή στην ανατολική Ευρώπη (1974-1980) μέσα από τις σελίδες του Ριζοσπάστη*, Διπλωματική Εργασία, Ιωάννινα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2015.

Κλάψης, Α., "Πολυδιάστατη διπλωματία. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1974-1980", *Η Δέλτος*, τόμ. 1, 2017, σσ. 159-181.

Κολιόπουλος, Κ., *Η στρατηγική σκέψη – από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008.

Krugman, P., Obstfeld, Μ. και Marc, Μ., *Διεθνής Οικονομική – θεωρία και πολιτική*, Αθήνα, Κριτική, 2016.

Κωνσταντόπουλος, Ι., *Κοινοβουλευτική Επίβλεψη Υπηρεσιών Πληροφοριών στις Σύγχρονες Δημοκρατίες και η Ευρωπαϊκή Εμπειρία*, Αθήνα, ΙΔΙΣ, 2015.

Λένιν, Β., *Οι θέσεις του Απρίλη*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2012.

Μαζάουερ, Μ., *Τα Βαλκάνια*, Αθήνα, Πατάκη, 2002.

Marshall, Τ., *Η δύναμη της γεωγραφίας*, Αθήνα, Διόπτρα, 2021.

Mearsheimer, J., *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2007.

Μπάεφ, Γ., "Το σύμφωνο της Βαρσοβίας στα Βαλκάνια: η βουλγαρική σκοπιά", στο S. Rajak, Κ.Ε. Μπότσιου, Ε. Καραμούζη και Ε. Χατζηβασιλείου (Επιμ.), *Τα Βαλκάνια στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, Παπαδόπουλος, 2019, σσ. 207 – 233.

Μπάνατς, Ι., " «Δεν μαλώνουμε, δεν βριζόμαστε»: Το τίμημα της γιουγκοσλαβικής ανεξαρτησίας μετά τη σοβιετική επέμβαση στην Τσεχοσλοβακία ", στο S. Rajak, Κ.Ε. Μπότσιου, Ε. Καραμούζη και Ε. Χατζηβασιλείου (Επιμ.), *Τα Βαλκάνια στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, Παπαδόπουλος, 2019, σσ. 265 – 297.

Μπενάς, Τ., *Το ελληνικό '68: Συμβολή στην ιστορία του ΚΚΕ Εσωτερικού, η ρήξη και η γέννηση του ΚΚΕ Εσωτερικού, η ανανεωτική πορεία του*, Αθήνα, Θεμέλιο, 2011.

Μπρεδήμας, Α. και Γουργουρίνης, Α., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο – Το δίκαιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018.

Μπότσιου, Κ. Ε., " Βαλκανικά διλήμματα τις δεκαετίες του 1970 και του 1980: Σημείο χωρίς επιστροφή; ", στο S. Rajak, Κ.Ε. Μπότσιου, Ε. Καραμούζη και Ε. Χατζηβασιλείου (Επιμ.), *Τα Βαλκάνια στον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, Παπαδόπουλος, 2019, σσ. 383 – 414.

Μύλλερ, Χ., *Η αλεπού ήταν και τότε ο κυνηγός*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2009.

Newton, Κ. και Deth, J. V., *Συγκριτική Πολιτική*, Αθήνα, Τζιόλα, 2020.

Πατελάκης, Α. και Βασιλειάδης, Π., " Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες της Ρουμανίας, 1948-1956 ", στο Γ. Αντωνίου και Σ. Καλύβας (Επιμ.), *Οι Πολιτικοί πρόσφυγες του Εμφυλίου Πολέμου. Κοινωνικές και πολιτικές προσεγγίσεις*, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2015, σσ. 66 – 95.

Πατελάκης, Α., *Ο εμφύλιος πόλεμος και οι πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2019.

Πλατιάς, Α. και Κολιόπουλος, Κ., *Η τέχνη της στρατηγικής – 50 κανόνες για τον πόλεμο, την πολιτική, τις επιχειρήσεις και την καθημερινή ζωή*, Αθήνα, Δίαυλος, 2021.

Πλατιάς, Α. και Κολιόπουλος, Κ., *Η τέχνη του πολέμου του Σουν Τσου*, Αθήνα, Δίαυλος, 2015.

Πλατιάς, Α., *Το νέο διεθνές σύστημα – Ρεαλιστική προσέγγιση των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995.

Ρέππας, Π., *Οικονομική Ανάπτυξη – θεωρίες και στρατηγικές*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2015.

Σφέτας, Σ., *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία*, τ. Β, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, 2011.

Τσαουσέσκου, Ν., *Η εξωτερική πολιτική της Ρουμανίας, Ειρήνη – Ανεξαρτησία – Διεθνής Συνεργασία*, Αθήνα, Δωρικός, 1974.

Τσαουσέσκου, Ν., *Ειρήνη και συνεργασία στα Βαλκάνια και σε όλον τον κόσμο*, Αθήνα, Δωρικός, 1976.

Τσίβος, Κ., "Η διάσπαση του ΚΚΕ το 1968 μέσα από τα τσεχοσλοβακικά αρχεία", *Neograeca Bohemica*, τόμ. 18, 2018, σσ. 9 – 33.

Τσόκου, Μ., *Το πρόβλημα των εκτρώσεων στη Ρουμανία: ποιμαντική προσέγγιση*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2014.

Φακιολάς, Α., "Ο ελληνισμός στην Ανατολική Ευρώπη (Πολιτικοί Πρόσφυγες)", στο Κ. Κανδηλάπτη, Α. Κόντης, Λ. Μαράτου-Αλιπράντη, κ.α. (Επιμ.), *Ελληνισμός της διασποράς*, τ. Β, Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2003, σελ. 291 – 317.

Χουλιάρης, Α. Κ., "Δημοκρατικοί θεσμοί και οικονομική παρακμή στην υποσαχαρική Αφρική", *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τόμ. 6, 1995, σσ. 147-166.

Ξενόγλωσση

Aligica, P. D., "Economics-Romania", in M. Kaase, V. Sparschuh, and A. Wenninger (Eds.), *Three social science disciplines in Central and Eastern Europe: handbook on economics, political science and sociology (1989-2001)*, Berlin, Informationszentrum Sozialwissenschaften, 2002, pp. 152 – 167.

American Embassy Bucharest, *Foreign Economic Trends and their Implications for the United States*, 1990.

Bacon, W. M., "Romania: Neo-Stalinism in Search of Legitimacy", *Current History*, vol. 80, no. 465, 1981, pp. 168–172.

Ban, C., *Dependentă și dezvoltare: Economia politică a capitalismului românesc (Εξάρτηση και ανάπτυξη: η πολιτική οικονομία του ρουμανικού καπιταλισμού)*, Cluj Napoca, Tact, 2015.

Bărbieru, M., "Aspects of political and diplomatic relations of Romania in the first decade of the "reign" of Nicolae Ceaușescu (1965-1975)", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „CS Nicolăescu-Ploșor”*, vol. XX, 2019, pp. 55-67.

Barsky, R. B. and Kilian, L., "Oil and the Macroeconomy Since the 1970s", *Journal of Economic Perspectives*, vol. 18, no. 4, 2004, pp. 115–134.

Berezin, M., "Talking the Nation and Inventing the State: Intellectual Practice in Ceausescu's Romania", *Contemporary Sociology*, vol. 21, no. 3, 1992, p. 306.

Boia, L., *History and myth in Romanian consciousness*, Budapest, Central European University Press, 2001.

Bottoni, S., "Unrequited Love? The Romanian Communist Party and the EEC in the 1960s and 1970s", in F. di Palma and W. Mueller (Eds.), *Kommunismus und Europa*, Leiden, Brill, 2016, pp. 118 – 137.

Braun, A., *Romanian foreign policy Under Nicolae Ceausescu 1965-1972: the political and military limits of autonomy*, Ph.D. diss., London, London School of Economics and Political Science, 1976.

Brune, L., *Chronology of the Cold War: 1917-1992*, New York, Routledge, 2006.

Bucica, C., "Legitimizing power in capital cities. Bucharest–continuity through radical change? / Pratiques de légitimation du pouvoir dans la ville capitale. Bucarest: continuité dans la rupture", *L'identité. Zones d'ombre, Québec, Les Cahiers du CÉLAT*, 2002, pp. 171-91.

Burakowski, A., *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu 1965-1989. Geniul Carpaților (Η δικτατορία του Νικολάε Τσαουσέσκου 1965 -1989. Η ιδιοφυΐα των Καρπαθίων)*, Bucharest, Polirom, 2011.

Burger, E. S., "The East European Response to the Soviet Invasion of Afghanistan", *American Intelligence Journal*, vol. 5, no. 1, 1983, pp. 14–25.

Campbell, J. C., "Soviet Strategy in the Balkans", *Probs. Communism*, vol. 23, no. 1, 1974, p.1.

Carjan, R., Idiceanu-Mathe, D. and Banescu, O. A., "Rural Systematization as an Instrument of Political Control of the Communist Regime in Romania", *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, vol. 245, no. 5, 2017.

Cavendish, R., "The Warsaw Pact. A mutual defense treaty between Communist states was signed on 14 May 1955", *History Today*, vol. 55, no. 5, 2005.

Central Intelligence Agency, *The World Factbook*, 1990, p. 262.

Chen, C. and Lee, J.-Y., "Making sense of North Korea: "National Stalinism" in comparative-historical perspective", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 40, no.4, 2007, pp. 459–475.

De Flers, R., "RAD Background Report/135 (Romania) 27 July 1984 Biographical sketches of the Ceausescu clan", *Radio Free Europe*, 1984.

Deletant, D., *Ceausescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989: Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989*, New York, Routledge, 2016.

Elliott-Gowder, S., *The impact of governments on East-West economic relations*, Hampshire, MacMillan Academic and Professional LTD, 2016.

Fischer-Galati, S., "Romania's" Independent Course": Retrospect and Prospects", *Harvard International Review*, 1984, pp. 9-12.

Georgescu, G., "Romania's foreign debt crisis in the 1980s: Determinants and consequences", *Romanian Academy, National Institute for Economic Research*, 2018.

Gerson, M., *The Sino-Soviet Border Conflict-Deterrence, Escalation, and the Threat of Nuclear War in 1969*, USA, Center for Naval Analysis, 2010.

Gheorghe, E., "Peace for Atoms. US Non-Proliferation Policy and the Romanian Role in the Sino-American Rapprochement, 1969–1971", *The International History Review*, vol.40 no. 5, 2018, pp. 1049–1072.

Gloviczki, P. J., "Ceausescu's children: The process of democratization and the plight of Romania's orphans", *Critique: A worldwide journal of politics*, 2004, pp. 117-123.

Gorun, H. and Branescu, L. I., "The Paradox of Nicolae Ceausescu's Foreign Policy and Several Reasons for the Deterioration of the International Image of his Regime", *European Scientific Journal*, vol. 14, no. 29, 2018, pp. 75-83.

Hasan, S., "Yugoslavia's foreign policy under Tito (1945-1980) — II", *Pakistan Horizon*, vol. 34, no. 4, 1981, pp. 62–103.

Heuser, B., "Warsaw pact military doctrines in the 1970s and 1980s: Findings in the East German archives", *Comparative Strategy*, vol.12, no. 4, 1993, pp. 437–457.

Iacob, V., "Scenes of Cold War Diplomacy: Romania and the International Theatre Institute, 1956–1969", *East Central Europe*, vol. 45, no. 2-3, 2018, pp. 184-214.

Johnson, A. R., *The Warsaw Pact: Soviet Military Policy in Eastern Europe*, Santa Monica, The Rand Corporation, 1981.

King, R. R., "Romania's Struggle for an Autonomous Foreign Policy", *The World Today*, vol.35, no. 8, 1979, pp. 340–348.

Koenig, R., "Science Emerges From the "Dark Age" of the Ceausescus", *Science*, vol. 280, no. 5371, 1998, pp. 1829–1830.

Koranyi, J., "Voyages of Socialist Discovery: German-German Exchanges between the GDR and Romania", *The Slavonic and East European Review*, vol.92, no.3, 2014, pp. 479–506.

Kramer, M., "The Kremlin, the Prague Spring, and the Brezhnev Doctrine", *Promises of 1968*, 2010, pp. 276-362.

Lambru S., Ceausescus Afrika – Politik: Kooperation im Zeichen des Sozialismus, *Radio Romania International*, 2018.

Laurențiu, R., "Aspects of roman diplomacy during the communist era", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „CS Nicolăescu-Plopșor”*, vol. XVIII, 2017, pp. 33–44.

Lee, G., "The political philosophy of Juche", *Stanford Journal of East Asian Affairs*, vol. 3, no. 1, 2003, pp. 105-112.

Lepcaliuc, A., "The Visit of President Richard Nixon in Bucharest, 2-3 August 1969", *Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales*, vol. 11, no. 1, 2018, pp. 69-82.

Mastny, V. and Byrne, M., *A cardboard castle?: an inside History of the Warsaw Pact, 1955-1991*, Budapest, Central European University Press, 2005.

Mavrodin, C., "Courting the non-aligned: Romania, petro-diplomacy, and the global Cold War", *Cold War History*, vol. 21, no. 2, 2019, pp.1-17.

Micu, A. A., "The Romanian-Yugoslav Relations between the Balkan Cooperation and the Informal War", *Euro-Atlantic Studies*, vol. 3, n.d., pp. 45-67.

Miroiu, A., Nicolescu-Quintus, V., and Ungureanu, R. S., "The Insignificant Ally: Romania in the Warsaw Pact", *Romanian Journal of Society and Politics*, vol. 4, no. 1, n.d., pp. 124-145.

Moghioroși, V., *Ceașescu's Bucharest: Power, architecture, and national identity*, master's thesis, Budapest, Central European University, 2017.

Munteanu, M., "Communication Breakdown? Romania and the Sino-American Rapprochement", *Diplomatic History*, vol. 33, no. 4, 2009, pp. 615–631.

Munteanu, M., "When the Levee Breaks: The Impact of the Sino-Soviet Split and the Invasion of Czechoslovakia on Romanian-Soviet Relations, 1967–1970", *Journal of Cold War Studies*, vol. 12, no. 1, 2010, pp. 43–61.

Nistor, P., "The beginning of cultural diplomacy in Romanian - American relations, after Romania's admission to the United Nations", *Valahian Journal of Historical Studies*, vol. 18 – 19, 2012, pp. 133–54.

Nistor, D., "Living a parasitic lifestyle. Roma population and the policy of systematization in communist Transylvania", *Philobiblon: Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities*, vol.26, no.2, 2021, pp. 243-263.

Organization for Economic Cooperation and Development, *OECD Review of Agricultural Policies: Romania 2000*, 2000, p. 33.

Ottosen, R., "Enemy Images and the Journalistic Process", *Journal of Peace Research*, vol. 32, no. 1, 1995, pp. 97–112.

Pacepa, I. M., *Red Horizons: The True Story of Nicolae and Elena Ceausescu's Crimes, Lifestyle, and Corruption*, Washington D.C., Regnery Publishing, 1990.

Pechlivanis, P., *A differentiated détente: the United States and Romania in the 1970s*, Ph.D. diss., Florence, European University Institute, 2017.

Pechlivanis, P., "An Uneasy Triangle: Nicolae Ceaușescu, the Greek Colonels and the Greek Communists (1967-1974)", *The International History Review*, vol. 43, no. 3, 2017, pp. 598–613.

Percival, M., "Britain's 'Political Romance' with Romania in the 1970s", *Contemporary European History*, vol. 4, no. 1, 1995, pp. 67-87.

Petrescu, D., "Closely Watched Tourism: The Securitate as Warden of Transnational Encounters, 1967-9", *Journal of Contemporary History*, vol. 50, no. 2, 2015, pp. 337–353.

Radu, L., "The political evolution of the Nicolae Ceausescu regime in relation to the law and the fundamental human rights", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „CS Nicolăescu-Ploșor”*, vol. XIX, 2018, pp. 63-81.

Roper, S. D., *Romania: The Unfinished Revolution*, New York, Routledge, 2000.

Service, R., *Lenin: A Biography*, London, Pan Books, 2011.

Shapiro, L., "Rumania", *The American Jewish Yearbook*, vol. 73, 1972, pp. 549–554.

Šisler, F., "On the Way to Liberalization: Policy of the Ceaușescu's Regime towards the Hungarian Minority in Romania 1965–1968", *Prague papers on the History of International Relations*, vol. 2, 2015, pp. 127-143.

Sitariu, M., "The British-Romanian relations during the Cold War", *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. 4, 2006, pp. 959–972.

Soare, F. S., "Ceausescu's population policy: a moral or an economic choice between compulsory and voluntary incentivised motherhood?", *European Journal of Government and Economics (EJGE)*, vol.2, no.1, 2013, pp. 59–78.

"Soviet Consolidation", *Economic and Political Weekly*, vol. 5, no. 29-31, 1970, p. 1155.

Stanciu, C., "Nicolae Ceaușescu and the origins of Eurocommunism", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 48, no. 1, 2015, pp. 83–95.

Stanciu, C., "Autonomy and Ideology: Brezhnev, Ceaușescu and the World Communist Movement", *Contemporary European History*, vol. 23, no. 1, 2014, pp. 115–134.

Stanciu, C., "The end of liberalization in communist Romania", *The Historical Journal*, vol. 56, no. 4, 2013, pp. 1063–1085.

Stanciu, C., "Romania and the Third World during the heyday of the détente", *Third World Quarterly*, vol. 39, no. 10, 2018, pp. 1883–1898.

Tismaneanu, V. and Stan, M., "The Prague Spring as Seen from Romania", *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, vol.54, no. 3, pp. 414–422.

Tismaneanu, V., *Stalinism for all seasons: a political history of Romanian communism*, California, University of California Press, 2003.

Tismaneanu, V., "Ceausescu Against Glasnost", *World Affairs*, vol. 150, no. 3, 1987, p. 199.

Tolnay, A., *Ceausescu's Journey to the East*, Washington DC, Georgetown University, 2003.

Triantaphyllou, D., "Greece and the Balkans since 1974", *Études helléniques / Hellenic Studies*, vol. 5, no. 2, 1997, pp. 169–182.

U.S. Government Printing Office, *Country Reports on Economic Policy and Trade Practices*, 1995, p. 247.

U.S. Government Printing Office, *Statistical Abstract of the United States*, 1990.

Vătăman, D., "Romania during Ceausescu's dictatorship: first period in power (1965–1971)", *Romanian Journal of Historical Studies*, vol. 1, no.1, 2018, pp. 29-38.

Διαδικτυακές αναλύσεις

"Νίκος Πουλαντζάς – Ο σοσιαλισμός ή θα είναι δημοκρατικός ή δεν θα υπάρξει", *In*, <https://www.in.gr/2021/10/03/life/stories/features/nikos-poulantzas-o-sosialismos-tha-einai-di%C2%ADmokratikos-den-tha-yparksei/>, (πρόσβαση: 20 Σεπτεμβρίου 2022).

"Η Ουγγρική Επανάσταση του 1956", *Σαν Σήμερα*, <https://www.sansimera.gr/articles/186>, (πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2022).

"Soviet Invasion of Czechoslovakia", *Office of the Historian*, <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/soviet-invasion-czechoslavkia>, (πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2022).

"Prague Spring", *Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Prague-Spring>, (πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2022).

"Πώς η Άνοιξη της Πράγας οδήγησε στην πτώση του κομμουνισμού", *Liberal*, <https://www.liberal.gr/think-tanks/pos-i-anoixi-tis-pragas-odigise-stin-ptosi-toy-kommougnismoy>, (πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2022).

"Άνοιξη της Πράγας – Η εισβολή του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία", *Το Βήμα*, <https://www.tovima.gr/2021/08/20/culture/anoiksi-tis-pragas-i-eisvoli-tou-symfonou-tis-varsovias-stin-tsexoslovakia/>, (πρόσβαση: 3 Οκτωβρίου 2022).

"Repeat after me", *Nature*, <https://www.nature.com/articles/488253a#citeas>, (πρόσβαση: 7 Οκτωβρίου 2022).

"A moral issue to correct': the long tail of Elena Ceausescu's fraudulent scientific work", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2021/dec/22/a-moral-issue-to-correct-the-long-tail-of-elena-ceausescus-fraudulent-scientific-work>, (πρόσβαση: 7 Οκτωβρίου 2022).

"Χιλιάδες 'ορφανά του Τσαουσέσκου' μεγάλωσαν με ξυλοδαρμούς, σε σεντόνια γεμάτα ούρα. Πώς ένα διάταγμα του Τσαουσέσκου δημιούργησε χιλιάδες ορφανά παιδιά και θανάτους γυναικών. Συγκλονιστικές περιγραφές", *Μηχανή του Χρόνου*, <https://www.mixanitouxronou.gr/chiliades-orfana-toy-quot-tsaoyeskoj-quot-megalosan-me-xylodarmois-se-sentonia-gemata-oyra-pos-ena-diatagma-toy-tsaoyeskoj-dimioyrgise-chiliades-orfana-paidia-kai-thanatoys-gynaikon-sygklonistikis-p/>, (πρόσβαση: 14 Οκτωβρίου 2022).

"Τί ήταν το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και πώς δημιουργήθηκε ως απάντηση στο NATO. Η στρατιωτική συμμαχία των κομμουνιστικών κρατών. Ποιες κομμουνιστικές χώρες αποχώρησαν πριν από τη διάλυση του συμφώνου", *Μηχανή του Χρόνου*, <https://www.mixanitouxronou.gr/ti-itan-to-symfono-tis-varsovias-kai-pos-dimioyrgithike-os-apantisi-sto-nato-i-stratiotiki-symmachia-ton-kommoynistikon-kraton-poies-kommoynistikis-chores-apochorisan-prin-ti-dialysi-toy-symfonoy/>, (πρόσβαση: 20 Οκτωβρίου 2022).

"Thirty years on, will the guilty pay for horror of Ceausescu orphanages?", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2019/dec/15/romania-orphanage-child-abusers-may-face-justice-30-years-on>, (πρόσβαση: 23 Οκτωβρίου 2022).

"Η Σεκουριτάτε ζει και βασιλεύει", *Τα Νέα*, <https://www.tanea.gr/2009/10/20/lifearts/culture/i-sekoyritate-zei-kai-basileyei/>, (πρόσβαση: 25 Οκτωβρίου 2022).

"Νάντια Κομανέτσι: Ένα βιβλίο για την απίστευτη κακοποίηση και τον εξευτελισμό της θρυλικής γυμνάστριας, στη Ρουμανία του Τσαουσέσκου", *iefimerida*,

<https://www.iefimerida.gr/stories/nantia-komanetsi-kakopoiisi-roymania-tsaouyeskou>,
(πρόσβαση: 26 Οκτωβρίου 2022).

"Elena Ceausescu: Greatest Scientist Ever — except she was a fraud", *Paperpile*,
<https://paperpile.com/blog/elena-ceausescu-scientist-fraud/>, (πρόσβαση: 3 Νοεμβρίου 2022).

"Σεκκουριτάτε. Οι "πραιτωριανοί" του Τσαουσέσκου που εξόντωσαν χιλιάδες πολίτες και μειονότητες επειδή μιλούσαν τη γλώσσα τους", *Μηχανή του Χρόνου*,
<https://www.mixanitouxronou.gr/sekiouritate-pretoriani-tou-tsaouyeskou/>, (πρόσβαση: 5 Νοεμβρίου 2022).

"Cum făcea Securitatea dosarele dușmanilor poporului (Πώς η Σεκκουριτάτε έκανε φακέλους για τους εχθρούς του λαού)", *Historia*, <https://historia.ro/sectiune/general/cum-facea-securitatea-dosarele-dusmanilor-579601.html>, (πρόσβαση: 5 Νοεμβρίου 2022).

"Povestea lui Mugur, elevul torturat de Securitate pentru că a îndrăznit să ceară libertate: Îl țineau 3 ore pe zi în fața unei lămpi, până a făcut leucemie și a murit " (Η ιστορία του Mugur, του φοιτητή που βασανίστηκε από την Securitate επειδή τόλμησε να ζητήσει ελευθερία: Τον κρατούσαν μπροστά σε μια λάμπα για 3 ώρες την ημέρα, μέχρι που εμφάνισε λευχαιμία και πέθανε), *Historia*, <https://historia.ro/sectiune/portret/povestea-lui-mugur-elevul-torturat-de-securitate-574934.html>, (πρόσβαση: 5 Νοεμβρίου 2022).

"Τα τανκς στην Αθήνα και η κατάληψη του Πενταγώνου. Γιατί οι συνταγματάρχες ξεγέλασαν τους στρατηγούς που ήθελαν να κάνουν τη δική τους χούντα. Η εντολή του Παττακού "να κατέβουν τα τανκς" ", *Μηχανή του Χρόνου*, <https://www.mixanitouxronou.gr/giati-i-sintagmatarches-xegelasan-tous-stratigous-pou-ithelan-na-kanoun-ti-diki-tous-chounta-i-entoli-tou-pattakou-na-katevoun-ta-tanks-otan-akomi-ke-o-papadopoulos-distase/>,
(πρόσβαση: 8 Νοεμβρίου 2022).

"Tezele din Iulie, punctul de cotitură al regimului Ceaușescu" (Θέσεις Ιουλίου, το σημείο καμπής του καθεστώτος Τσαουσέσκου), *Historia*, <https://historia.ro/sectiune/general/tezele-din-iulie-punctul-de-cotitura-al-regimului-578114.html>, (πρόσβαση: 11 Νοεμβρίου 2022).

"Η επώδυνη διάσπαση του ΚΚΕ", *Η Καθημερινή*,
<https://www.kathimerini.gr/politics/942103/i-epodyni-diaspasi-toy-kke/> , (πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2022).

"Η ιστορική 12η Πλατιά Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ (1968)", *Ριζοσπάστης*, <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=10670437>, (πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2022).

"ΚΚΕ, Η 12η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ: Γεγονότα, συμπεράσματα, επίκαιρα διδάγματα", *ΚΚΕ*, [https://www.kke.gr/article/i-12i-Olomeleia-tis-KE-toy-KKE-Gegonota-symperasmata-epikaira-didagmata/](https://www.kke.gr/article/i-12i-Olomeleia-tis-KE-toy-KKE-Gegonota-symperasmata-epikaيرا-didagmata/), (πρόσβαση: 20 Νοεμβρίου 2022).

"Το παλάτι του Τσαουσέσκου στη Ρουμανία. Για την ανέγερσή του ισοπεδώθηκε το 1/5 της πόλης. Είχε 1100 δωμάτια, θέατρα και πισίνες", *Μηχανή του Χρόνου*, <https://www.mixanitouxronou.gr/to-palati-toy-kommoynisti-tsaoyeskoγ-gia-tin-anegersi-tis-isopedothike-to-1-5-tis-polis/>, (πρόσβαση: 29 Νοεμβρίου 2022).

"Η πολιτιστική επανάσταση στην Κίνα", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/world/896045/i-politistiki-epanastasi-stin-kina/>, (πρόσβαση: 4 Δεκεμβρίου 2022).

"Διαβαλκανική Διάσκεψη στην Αθήνα", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/politics/561309343/diavalkaniki-diaskepsi-stin-athina/>, (πρόσβαση: 7 Δεκεμβρίου 2022).

"Η Βαλκανική Πολιτική ", *hri*, <http://www.hri.org/MPA/gr/other/karamanlis/balkans3.html>, (πρόσβαση: 7 Δεκεμβρίου 2022).

"Γρηγόρης Φαράκος: «Έτσι έγινε η διάσπαση του ΚΚΕ»", *Το Βήμα*, <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/grigoris-farakos/>, (πρόσβαση: 8 Δεκεμβρίου 2022).

"Η χαμένη άνοιξη του 1968: 12η Ευρεία Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ ", *Left*, <https://left.gr/news/i-hameni-anoixi-toy-1968-12i-eyreia-olomeleia-tis-kentrikis-epitropis-toy-kke>, (πρόσβαση: 8 Δεκεμβρίου 2022).

"Το χαρτί του Τσαουσέσκου", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/opinion/908348/to-charti-toy-tsaoyeskoγ/>, (πρόσβαση: 10 Δεκεμβρίου 2022).

"50 χρόνια από το ιστορικό σχίσμα: Η διάσπαση του ΚΚΕ το '68, οι συγκρούσεις και η διαμάχη Βουκουρεστίου – Μόσχας ", *Το Βήμα*, <https://www.tovima.gr/2018/02/03/politics/50-xronia->

apo-to-istoriko-sxisma-i-diaspasi-toy-kke-to-68-oi-sygkroyseis-kai-i-diamaxi-boykoyrestioy-mosxas/, (πρόσβαση: 14 Δεκεμβρίου 2022).

"The Khrushchev/ Brezhnev Doctrine at Helsinki", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1975/08/05/archives/the-khrushchevbrezhnev-doctrine-at-helsinki.html>, (πρόσβαση: 10 Ιανουαρίου 2023).

"Η Διεθνής Διάσκεψη του Ελσίνκι", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/world/561207382/i-diethnis-diaskepsi-toy-elsinki/>, (πρόσβαση: 20 Ιανουαρίου 2023).

"New Wikileaks documents reveal why Romanian dictator Ceausescu cut short his US visit in the 70s", *Romania Insider*, <https://www.romania-insider.com/new-wikileaks-documents-reveal-why-romanian-dictator-ceausescu-cut-short-his-us-visit-in-the-70s>, (πρόσβαση: 25 Ιανουαρίου 2023).

"Off the Record with Nixon and Ceausescu", *Wilson Center*, <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/the-record-nixon-and-ceausescu>, (πρόσβαση: 25 Ιανουαρίου 2023).

"Αντίο στη Ρωσία και στο δόγμα Σινάτρα", *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, <https://www.ot.gr/2022/06/22/partners/financial-times/antio-sti-rosia-kai-sto-dogma-sinatra/>, (πρόσβαση: 5 Φεβρουαρίου 2023).

"The Sinatra Doctrine", *National Review*, <https://www.nationalreview.com/2004/05/sinatra-doctrine-william-f-buckley-jr/>, (πρόσβαση: 5 Φεβρουαρίου 2023).

"Remarks on Arrival at Bucharest", *The American Presidency Project*, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-arrival-bucharest-romania-0>, (πρόσβαση: 9 Φεβρουαρίου 2023).

"150 years of modern Romania, Romania's foreign policy between 1965 and 1989 ", *Ministry of Foreign Affairs (Romania)*, mae.ro/en/node/16926?page=5#null, (πρόσβαση: 19 Φεβρουαρίου 2023).

"Du bist zu groß für ein so kleines Volk ", *Der Spiegel*, <https://www.spiegel.de/politik/du-bist-zu-gross-fuer-ein-so-kleines-volk-a-ec978cb3-0002-0001-0000-000013520107>, (πρόσβαση: 20 Φεβρουαρίου 2023).

"Πόλεμος των Έξι Ημερών: Το Ισραήλ συντρίβει τους Άραβες που στόχευαν στην εξαφάνισή του", *Τα Νέα*, <https://www.tanea.gr/2021/06/05/people/polemos-ton-eksi-imeron-to-israil-syntrivei-tous-araves-pou-stoxeyan-stin-eksafanisi-tou/>, (πρόσβαση: 23 Φεβρουαρίου 2023).

"Τριάντα χρόνια από το τέλος της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν", *Η Καθημερινή*, <https://www.kathimerini.gr/world/1010147/trianta-chronia-apo-to-telos-tis-sovietikis-eisvolis-sto-afganistan-fotografies/>, (πρόσβαση: 23 Φεβρουαρίου 2023).

"Ceausescu Visits Nixon at the White House for Talks on World Issues", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1970/10/27/archives/ceausescu-visits-nixon-at-the-white-house-for-talks-on-world-issues.html>, (πρόσβαση: 25 Φεβρουαρίου 2023).

"La diplomatie roumaine est fondée sur le principe de la souveraineté nationale", *Le Monde Diplomatique*, <https://www.monde-diplomatique.fr/1967/02/DIMITRIU/27646>, (πρόσβαση: 2 Μαρτίου 2023).

"What brought Romania into a sovereign debt crisis in 1981?", *European Economics*, <https://europeaneconomics.wordpress.com/2012/05/19/what-brought-romania-into-default-in-1981/>, (πρόσβαση: 15 Μαρτίου 2023).

"I.M.F loans set for Rumania", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1981/06/16/business/imf-loans-set-for-rumania.html>, (πρόσβαση: 15 Μαρτίου 2023).

"Austerity Measures: Romania: A New Winter of Despair", *Los Angeles Times*, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1985-11-28-mn-9002-story.html>, (πρόσβαση: 15 Μαρτίου 2023).

"Banks planning to defer payments by Rumania", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1982/01/30/business/banks-planning-to-defer-payments-by-rumania.html>, (πρόσβαση: 16 Μαρτίου 2023).

"Ceausescu's Debt Crisis Through the IMF's Eyes ", *European Economics*, <https://europeaneconomics.wordpress.com/2012/04/02/ceausescus-debt-crisis-through-the-imfs-eyes/>, (πρόσβαση: 16 Μαρτίου 2023).

"Austerity and Regime Collapse in 1980s Romania (part two)", *European Economics*, <https://europeaneconomics.wordpress.com/2012/05/31/austerity-and-regime-collapse-in-1980s-romania/>, (πρόσβαση: 18 Μαρτίου 2023).

"In Rumania, 'Plots' and hard times", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1982/10/20/world/in-rumania-plots-and-hard-times.html>, (πρόσβαση: 18 Μαρτίου 2023).

"Austerity leaves Romanians short of food, fuel and fun", *Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1987/08/24/austerity-leaves-romanians-short-of-food-fuel-and-fun/d3ffe0d5-e3e4-4f1a-b09c-d2f105e931b4/>, (πρόσβαση: 19 Μαρτίου 2023).

"Romania seeks lines of credit", *New York Times*, <https://www.nytimes.com/1990/09/11/business/romania-seeks-lines-of-credit.html>, (πρόσβαση: 20 Μαρτίου 2023).

"Μπρέτον Γουντς 50 χρόνια μετά την κατάρρευση, στο ίδιο σημείο αλλά πολύ χειρότερα...", *Insider*, <https://www.insider.gr/oikonomia/185411/mpreton-goynts-50-hronia-meta-tin-katarreysi-sto-idio-simeio-alla-poly-heirottera>, (πρόσβαση: 27 Μαρτίου 2023).

"1973, 1979: Η διεθνής οικονομία σε σοκ", *Euro2day*, <https://www.euro2day.gr/-/article-folder-item/4604/1973-1979-h-diethnhs-oikonomia-se-sok.html>, (πρόσβαση: 27 Μαρτίου 2023).

"Thirty years after Romanian revolution, questions remain", *Politico*, <https://www.politico.eu/article/thirty-years-after-romanian-revolution-questions-remain-death-of-nicolae-ceaurescu/>, (πρόσβαση: 29 Μαρτίου 2023).

"Twenty-five years after Nicolae Ceausescu was executed, Romanians seek a 'revolution reborn'", *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2014/dec/07/romanians-seek-a-reborn-revolution-25-years-after-ceaurescu>, (πρόσβαση: 29 Μαρτίου 2023).

"Romania", *European Union*, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/romania_el, (πρόσβαση: 30 Μαρτίου 2023).

"The Warsaw Treaty Organization, 1955", *Office of the Historian*, <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/warsaw-treaty>, (πρόσβαση: 1 Απριλίου 2023).

"National Communism", *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Eurocommunism>, (πρόσβαση: 29 Μαΐου 2023).